



לקט ספרות

מקבץ שירים, סיפורים וקטעי מקורות הנוגעים
בהוויה היהודית ישראלית
(על-פי תכנית "המעגלים" של משרד החינוך והתרבות)

העלה השישי

סיסי הראל

ציפי משולם

הלקט אסור לצילום!

© כל הזכויות שמורות

Copyright© 2013

All rights reserved to the author

No part of the publication may be reproduced in any form or by any means.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או להקליט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני אחר כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מאת המו"ל.

אנו מתנצלים בפני מחברים שאת שמותיהם לא מצאנו, ולפיכך התפרסמו יצירותיהם ללא שמם. אנו מתחייבים לפרסמם לכשנתעדכן.

מהדורה ראשונה

הודפס בתל-אביב, יולי 2013, תמוז תשע"ג

ג.ה.י שיטות למידה

"לומדים להצליח" בע"מ

פקס: 03-5364462, נייד: 050-5705121

Mail: zn23350@bezeqint.net

www.lomdimzipi.com

עריכה לשונית: דפנה גול

אפשר לרכוש לקט זה

אצל "לוני כהן בע"מ".

טלפונים: תיתי (אחראית שיווק): 03-9522326

מרכזיה: 03-9518418

פקס: 03-9518415

להדרכה: להתקשר לציפי משולם 050-5705121

תוכן עניינים

עמ'

1. לעולם אינך יודע / ליין פארסונס (תרגם : אוראל אפק) 1
2. שוב נתחיל מחדש / נתן יונתן 3
3. חגיגיים לקראת החגים 5
4. עם תחילת השנה / הרב יעקב רימר 6
5. החליל – סיפור חסידי (על פי ש"י עגנון, ימים נוראים) 7
6. אבינו מלכנו 9
7. חג הסוכות וגמילות חסדים 11
8. החבר של סבא / יפה בנימיני 12
9. הדינר הגזול / יהודה בורלא 21
10. היא גם בוכה וגם צוחקת / נתן יונתן 24
11. יצחק רבין – לזכרו 26
12. הרעות / חיים גורי (לחן : אלכסנדר (סשה) ארגוב) 26
13. קמצא ובר קמצא 26
- אגדה תלמודית (תלמוד בבלי, מסכת גיטין, דף נ"ה ע"ב) 28
14. עץ הדובדבנים השבור / ג' סטיוארט (תרגם : דן אלמגור) 30
15. משל לי משל 40
16. הנשר והעפרוני מתוך : חליל ג'ובראן. "הנווד" 40
17. צרור הענפים / האב והבנים – סיפור עממי 42
18. משל הנשר / ג'ימס אגרי 43
19. חמשת העיוורים / ל. טולסטוי (תורגם ועובד בידי ח.ג. ביאליק) 46
20. כ"ט בנובמבר 48
21. חופים / נתן יונתן (לחן : נחום היימן) 49
22. קטעים מתוך ספר החשמונאים 51
23. הנר / הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל (הר"אה) 53
24. החנוכייה שלא דלקה 53
- רשם משה רבי, מפי הרב יוסף משאש ממרוקו) 54
25. ייחודה של יוצרת – רחל 57

עמ'

58	26. ואולי לא היו הדברים... / רחל
59	27. אל ארצי / רחל
61	28. כנרת / רחל
64	29. משפט הביצה / חיים נחמן ביאליק
69	30. חג לאילנות
69	31. "כי האדם עץ השדה" / נתן זך
71	32. שירת העשבים / נעמי שמר
74	33. מגילת אסתר – גלות, זרות וזהות
77	34. כנגד ארבעה בנים דיברה תורה – מתוך ההגדה של פסח
79	35. כל אדם צריך מצרים / אמנון ריבק
81	36. בעור חמץ / חנה ניר
84	37. השבת – "חמדת ימים אותו קראת"
85	38. הפרוטה / ש"י עגנון
89	39. ילדות בשואה
91	40. הצוואה / א' אקסלרוד, (תרגום: יהושוע טן-פי)
93	41. חסידי אומות העולם / חיים חפר
96	42. לכל איש יש שם / זלדה
99	43. רבי עקיבא / דליה רביקוביץ'
102	44. הרועה החכם / ש. בכר
103	45. הצנחנים בוכים / חיים חפר
106	46. שבועות תעשה לך ביכורי קציר חיטים...

שלום רב לכם תלמידות ותלמידים,

לקט זה מכיל סיפורים, שירים וקטעים הקשורים להיסטוריה היהודית-ישראלית שלנו.

תמצאו בו טקסטים מקראיים לצד חומרים מודרניים; תהיה לכם הזדמנות להיחשף למשלבים שונים של השפה העברית, המוכרים פחות; מובאים שירים שמרביתם הולחנו, ותוכלו להאזין להם ב- youtube; ושזורים מספר טקסטים מספרות העולם, שתורגמו לעברית.

אין לנו ספק שתתאהבו במגוון הרחב של הטקסטים המובאים כאן וכן מהעושר הלשוני שלהם. לכל טקסט מסר רלוונטי לחיינו כיום. תוכלו לקיים רב-שיח כיתתי תוך כדי הקפדה על סובלנות ועל נימוסים.

אנו מאחלות לכם קריאה מהנה.

שלכם,

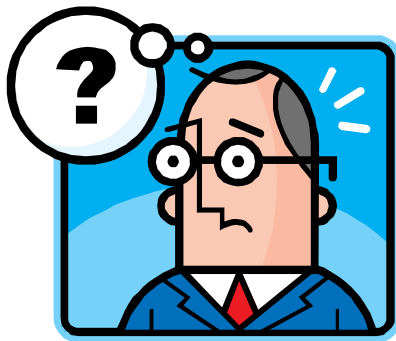
ציפי וסיסי

לְעוֹלָם אֵינְךָ יוֹדֵעַ / לֵינן פֿארסונס (תרגום: אוריאל אפק)

לְעוֹלָם אֵינְךָ יוֹדֵעַ,
עַד שְׁנִסִּיתָ.
וּלְעוֹלָם אֵינְךָ מְנַסֶּה,
אֶלָּא אַם כֵּן נִסִּיתָ בְּאַמָּת.
אַתָּה מִתְאַמֵּן כָּכָל הָאִפְשָׁר;
אַתָּה עוֹשֶׂה כְּמִיטֵב יִכְלָתְךָ.

וְאַם עָשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר תוּכַל,
וְעַדִּין "נִכְשָׁלְתָּ" –
הָאַמָּת הִיא, אַם כָּךְ,
שֶׁלֹא נִכְשָׁלְתָּ כָּלֵל.

כְּאֲשֶׁר אַתָּה שׂוֹאֵף לְמַמַּשׁ אֶת חֲלוֹמוֹתֶיךָ,
יִהְיוּ אֲשֶׁר יִהְיוּ,
אַתָּה גָּדֵל עִם הַשְּׂאִיפָה;
אַתָּה לוֹמֵד מִן הַהִתְנַסּוֹת;
אַתָּה זוֹכֶה מִתּוֹךְ הָעֲשָׂיָה.



משימות

1. ציינו ארבע דְּרָגוֹת בסיסיות המופיעות בשיר, המחויבות בכל תהליך למידה.
2. בבית השני מופיעה המילה "נכשלת" במרכאות. הסבירו מדוע.
3. מהו הרעיון המרכזי בשיר? העתיקו את התשובה הנכונה.
 - א. אדם אף פעם אינו נכשל.
 - ב. כל מי שמנסה, נחשב למצליח.
 - ג. חשוב לממש את החלומות.
 - ד. כל התשובות נכונות.
4. הסבירו את שלוש השורות האחרונות של השיר.
5. הסבירו את הקשר בין המבנה החיצוני של השיר לבין הרעיון העיקרי שלו.
6. הטענה בשיר היא כי ההתנסות היא הלמידה האמתית. התייחסו לטענה זו, והביעו את דעתכם עליה.

מבנה פסקת טיעון



7. אנחנו נמצאים בפתחה של שנה חדשה. מה המסר שאתם יכולים לקחת מהשיר, שיהווה לגביכם מוטו בתהליך הלמידה השנה?

שוב נִתְחִיל מִחֲדָשׁ / נתן יונתן

שוב נִתְחִיל מִחֲדָשׁ, שְׂכַלְכֵם מִתְחִילִים;
הַחוּרֶשׁ, הָאוֹסֵף, הַמְשׁוֹרֵר, הָעֵלִים
הַנוֹפְלִים עִם הָרוּחַ, פְּנִינֵי הַטְּלָלִים
וְהַגֶּל הַחוּזָר אֶל חוּפְיוֹ הַתְּלוּלִים.

מִתְחִילִים כְּמוֹכֶן גַּם יֶרְחֵי הַשָּׁנָה;
תִּשְׁרִי וְחִשּׁוֹן וְכִסְלוֹ
סִתּוֹ חֲדָשׁ רִיחָנִי מִתְנַשֵּׁב בְּגִנָּה
לְהַבִּיט אֵיךְ הַחֶרֶף חוֹלֵף.

וְרוּאָה אֵיךְ גְּנֵי הַתְּפוּחַ נוֹרָא
עֵינַיִם אַחֲרֵי הַקְּטִיף
אֵיךְ הָרוּחַ פּוֹלֵשׁ לְבִרְכָּה הַקְּרִיָּה
וְחוֹרֶשׁ עַל פְּנִיָּה קִמְטִים

וְכָבֵר בָּא וְחוֹבֵט הַמָּטָר שֶׁל טִבַּת
וְאַחֲרָיו חֲדָשׁ שֶׁבֶט וּפְרָחָיו
וְאַדָּר, הַסֶּסֶן אֵיךְ פּוֹתַח רוֹכֶסֶן
לְשָׂרֵב הַחֲמָסָן שֶׁל נִיסָן

נְטָפִים אַחֲרוֹנִים שֶׁל מָטָר וְאַיֵּר
מְלַחֵף וְדוֹרֵס כָּבֵד בְּרָכָס הַהָר
עוֹד סִיּוֹן כְּמוֹכֶן
וְתַמּוּז הַנִּמְקָהר
וְהַלּוּחַ שֶׁלָּנוּ הוֹלֵךְ וְנִגְמָר

אֲזִי יָבוֹא חֲדָשׁ אָב, מֵאֲהָב בְּדֶרֶכָיו
בְּשִׁמְשׁוֹ הַשׁוֹפֵף אֲגָמִים שֶׁל זָהָב
וְהַלִּילָה מְלֵא צִרְצָרִים וְכוֹכָב
וְקִיצֵי וּפְרוּעַ וְחֵם

אֲזִי אֶלּוּל, אַחֲרוֹן בְּמִדְרוֹן הַתְּלוּל
קֶצֶר יָמִים וְנוֹשֵׁף עִם לִילוֹ הַטְּלוּל
עוֹד תְּקִיעָה, עוֹד תְּרוּעָה
עוֹד שְׁבָרִים וְעִגּוּל
הַשָּׁנָה שֶׁעֲבָרָה תִּסְגֵּר בְּמִנְעוּל

מִתְחִילִים מִחֲדָשׁ. לָמָּה לֹא? מָה זֶה רָע?
גַּם הַזְּמַן לִפְעָמִים מִתְבַּלְבֵּל בְּסַפִּירָה
גַּם הַגֶּל אֶל הַחוּף מְבַקֵּשׁ חֲזָרָה
גַּם תִּבְתּ הַזְּמָרָה שָׂרָה שׁוֹב אֶת שִׁירָה

שוב נִתְחִיל מִחֲדָשׁ, שְׂכַלְכֵם מִתְחִילִים
נִגְנֵן אֶת הַשִּׁיר בְּאוֹתָן הַמְּלִים
שְׁאֵינָן מִתְעַיְפוֹת לְעוֹלָם, כְּגָלִים
הַשְּׁבִים בְּלִי חֲדוּל
אֶל הַיָּם הַגָּדוּל
אֶל חוֹלוֹת הַחוּפִים הַתְּלוּלִים

משימות

1. המשורר סוקר את חודשי השנה.
רשמו את חודשי השנה המוזכרים, וציינו שני מאפיינים לכל חודש על-פי השיר.
ציינו מאפיין נוסף לחודש שציינתם, שאינו מופיע בשיר.
2. המשורר מתאר את חודשי השנה מזווית ראייה אישית ובאמצעות **האנשה**.
תארו כיצד "מואנש" כל חודש.
3. כיצד מתואר הניגוד בין חודש **אדר** לחודש **ניסן**?
4. בשני הבתים האחרונים המשורר מדגיש את שגרת החזרה: ההתחלה מחדש. מה, לדעתכם, יחסו של המשורר לתהליך זה? הוכיחו את תשובתכם מהשיר.
5. אחד האמצעים האמנותיים הבולטים בשיר הוא **גלישה**.
 - א. מהי גלישה? (שימו לב לפיסוק).
 - ב. מצאו גלישה בכל אחד מהבתים.
 - ג. מה, לדעתכם, תפקיד הגלישה?
6. לבית השביעי בשיר מבנה מיוחד. ציינו אותו. מדוע, לדעתכם, נתן המשורר לבית זה מבנה שונה?
7. זהו **דימויים** בשיר, העתיקו אותם, וציינו את תפקידם.
8. האם יש רעיונות משותפים בין שני השירים "**סוף זה תמיד התחלה**" ו "**שוב נתחיל מחדש**"? אם כן, מהם?
 - א. לאיזה חודש בשיר מוסיף המשורר אפיונים שאינם מן הטבע?
 - ב. על מה מרמזים האפיונים הנוספים של חודש זה?
 - ג. הסבירו כיצד האפיונים הנוספים של חודש זה מתקשרים לביטוי "שוב נתחיל מחדש".
11. במספר בתים לא מצוינים ירחי השנה. מה תפקידם, אם כן, בשיר? הוכיחו את תשובתכם בעזרת ציטוט מהשיר.
12. מהו נושא השיר?
 - א. כל ההתחלות קשות.
 - ב. מחזוריות היא דרך הטבע.
 - ג. לכל שנה יש סוף.
 - ד. הכול מתוכנן ומחושב מראש.

חגיגים לקראת החגים

מהי "תשובה"?

תשובה היא תפיסה של שיפור ותיקון. אחד הרעיונות של ראש השנה ושל עשרת הימים (בין ראש השנה ויום הכיפורים) הוא התשובה.

המושג 'תשובה' מעלה, על-פי רוב, אסוציאציה של המונח 'חזרה בתשובה'.

המילה תשובה שייכת למשפחת המילים "לשוב", כלומר "לחזור". השאלה היא לאן לחזור? למה לחזור?

ובכן, הכוונה היא להתנהלות הכרחית ביחסים שבין אדם לחברו, לעצמו ולאלוהיו, והחזרה היא תיקון הדרך, חזרה למוטב, כלומר לחזור ולהתחבר אל הטוב הנמצא בתוך כל אחד פנימה, לחזור לעצמנו.

למעשה, צריך ואפשר לעשות תשובה כל יום, כל יום הוא יום חדש, ואפשר להתחיל מחדש בכל יום.

לפי המסורת היהודית, "עשרת ימי תשובה", הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, מיועדים לעשות תשובה. בתפילת הימים הנוראים נאמר במפורש כי תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה.

המונח 'לעשות תשובה' איננו זהה למונח 'לחזור בתשובה' שמשמשים בו בימינו כשמתכוונים לאנשים שהפכו לדתיים מקיימי מצוות.

המשמעות העיקרית היא לעשות תיקון כל אחד לפי אמונתו, כלומר עשיית תשובה היא למעשה ניסיון לתקן טעות שנעשתה.

השבת שחלה בתוך ימי התשובה נקראת "שַׁבַּת שׁוּבָה", ובהפטרה קוראים מספר הושע י"ד, ב'-י': "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנוֹךָ".

בחודש אלול מנהג ישראל לתקוע בשופר בכל בוקר, אחרי התפילה. השופר תפקידו להעיר, לעורר את הלב לתשובה.

לדיון

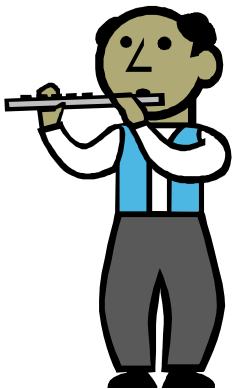
- נסו לכתוב מה צריכה לכלול 'תשובה' כדי שתהיה אמתית, לדעתכם.
- באיזו מידה, לדעתכם, צריך להתאמץ כדי 'לעשות תשובה'?

עם תחילת השנה / הרב יעקב רימר

עם תחילת השנה החדשה, חזק נא ה' אלהינו, את כחנו לשמע. תן לנו היכלת לשמע את מנגינות התבל ואת בכי הילד ואנחת האוהב. ונשמע את קריאת העזרה של הבוֹדד וקול שבירת לבבו של המכה ביגונו. תן לנו לשמע את דברי רעינו, אף גם את מחשבותיהם וחלומותיהם שלא נאמרו בקול. ונשמע גם אותך ה' אלהינו, כי רק אם נשמע אותך יש לנו הזכות לקוות כי תשמע גם אתה אותנו. שמע את שאנו נוֹדְרִים לך ביום זה ה' אלהינו ואֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאֲמוֹתֵינוּ וְלֹאֵי וְגַם אֲנוּ נִשְׁמָע נִדְרִים אֵלֶיךָ.

משימות

1. הטקסט שקראתם הוא מעין תפילה. הבקשה המרכזית של התפילה היא **לשמוע**. יש לבקשה היבט חברתי והיבט דתי. הסבירו כל אחד מההיבטים הללו.
2. בספר מלכים א', פרק ג', פסוק ה', נראה אלוהים לשלמה בחלום ושואל אותו **"מה אתה לך"**. שלמה מבקש בפסוק ט': **"ונתת לעבדך לב שומע לשפט את עמך להבין בין טוב ורע..."** הסבירו את הביטוי "לב שומע". (האם מדובר בשמיעה פיזית?)



החליל – סיפור חסידי (על פי ש״י עגנון, ימים נוראים)

כפרי אחד היה רגיל להתפלל בימים נוראים בבית מדרשו של הבעל שם טוב ז"ל. היה לו ילד אטום לב, שלא היה יכול לתפוס אפילו צורת האותיות, כל שכן לומר שום דבר שבקדושה, ולא היה אביו מביאו לעיר, מחמת שלא ידע כלום.

כיוון שנעשה בר מצווה, נָטְלוּ אביו עמו על יום הכיפורים, כדי לשמרו שלא יאכל ביום צום קדוש מחמת חסרון ידיעה. והיה לו לילד חליל קטן, שהיה מחלל בו תמיד בשעה שהיה יושב בשדה ורועה את הצאן. נטל את החליל ונתנו בבגדו ואביו לא ידע.

היה הילד יושב כל יום הכיפורים בבית המדרש ולא התפלל, מפני שלא היה יודע כלום. בשעת תפילת מוסף אמר לאביו: אבא, רוצה אני לחלל בחלילי. נתחלחל אביו וגער בו. נתאפק הילד על כורחו.

בשעת תפילת מנחה חזר ואמר: אבא, הרשני לחלל בחלילי. גער בו אביו בנוזפה והזהירו שלא יעז לעשות כן. וליטול אותו ממנו לא היה יכול, מחמת איסור מוקצה.

אחר תפילת מנחה חזר הנער ואמר: יהי מה, הרשני נא לחלל. כיוון שראה אביו של התינוק שהוא מבקש מאוד לחלל, אמר לו: היכן החליל? הראה לו על כיס בגדו. נטל אביו של התינוק את כיס בגדו והחזיק בידו את הכיס עם החליל, כדי שלא יוציאנו הנער ויחלל בו. עמד והתפלל תפילת נעילה, כשידו מחזקת בכיס ובחליל.

באמצע התפילה שמט הנער בחזקה את החליל מתוך הכיס ומיד אביו, ונתן קול גדול בחליל, עד שתמהו כל השומעים. כיוון ששמע הבעש"ט את הקול, קיצר מכפי הרגלו.

אחר התפילה אמר: תינוק זה בקול חלילו העלה כל התפילות והקל מעליי, שתינוק זה אינו יודע כלום, ומאחר שכל היום הקדוש ראה ושמע תפילת ישראל, נתלקח בו ניצוץ קודשו כמו אש ממש, ואש תשוקתו בערה בו כל פעם יותר ויותר עד כלות נפשו ממש, ובחוזק תשוקתו חילל באמיתות נקודת לבו בלא שום פנייה, רק לשמו יתברך לבדו, והבל פיו הנקי נתקבל מאוד לפניו יתברך, ועל-ידי זה העלה כל התפילות.

משימות

1. היכן מתרחשת עלילת הסיפור, ומתי?
2. א. כיצד מתואר הילד בתחילת הסיפור?
ב. מה התכונות הבולטות בילד, כפי שהן משתקפות לאורך הסיפור?
3. כתבו בלשונכם את דברי הבעל שם טוב לאחר שהילד חילל בחליל.
4. חפשו ומצאו מידע על הבעל שם טוב. כיצד מתקשר המידע שמצאתם עליו, לתגובתו בסיפור על מעשה הילד?
5. העתיקו את המשפט המהווה, לדעתכם, נקודת מפנה בסיפור (שינוי שחל פתאום). הסבירו את בחירתכם.
6. בסיפור זה כל תפילתו הארוכה והרצינית של הציבור אינה משתווה לנגיעה אחת בחליל מפי הילד. מה הסיבה לכך?
7. מהו המסר שמעביר הסיפור?
8. לפניכם מאפייני הסיפור החסידי. מצאו דוגמות מתוך הסיפור.
 - מודגשים עקרונות החסידות: שמחה, הכוונה חשובה, ולא המעשים.
 - הדמות בסיפור מוצגת כדמות מופת ומהווה דוגמה לקהילה.
 - לסיפור החסידי מטרה חינוכית.
 - כשיש יסוד פלאי, הוא מקושר בדרך כלל ל"קבלה" (תורת הנסתר), שרק יחידי סגולה יודעים אותה, תורה שעוברת מאב לבנו.
 - הדמויות אנונימיות. על-פי רוב, מלבד הרבי-הצדיק, יתר הדמויות מופיעות בעילום שם.
 - מודגשים חשיבותו וערכו של האדם הפשוט
 - מודגשת חשיבות הכוונה שבלב.
9. הסופר שלום אש כתב סיפור דומה: "הצדיק הכפרי".
על-פי סיפורו אמר הסופר שלום אש: "העיקר היא האמונה שבלב. מאמין אני כי לא הדפוסים החיצוניים מעידים על האמונה, אלא הרגש שבלב. תפילה של עם הארץ וההדיוט מלבו – לא הייתה זו תפילה מהפה ולחוץ. לתפילה שתצא מלבו של אדם מתפלל אני."
- הסבירו במילים שלכם, למה התכוון הסופר שלום אש באמרו "דפוסים חיצוניים", בהקשר לסיפור.
10. מה המשותף בין שני הסיפורים?

אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ

מתוך שחרית ליום כיפור

אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ סֵלַח וּמַחֵל לְכָל עֲוֹנוֹתֵינוּ
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוּלֵי עַמָּךְ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. זְכַרְנוּ בְּזַכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר גְּאוּלָּה וִישׁוּעָה :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר פְּרִנָּסָה וְכִלְכָּלָה :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. הָרַם קָרָן יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. מִלֵּא אֲסַמִּינוּ שְׁבַע :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תַּפִּלָּתֵנוּ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. פְּתַח שַׁעֲרֵי שְׁמַיִם לְתַפִּלָּתֵנוּ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. נָא אֵל תִּשְׁיבֵנוּ רִיקָם מִלְפָּנֶיךָ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. תִּהְיֶה הַשְׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעַת רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. חֲמוּל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטִפְּנוּ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעַנֵּנוּ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ :
אַבִּינוּ מִלְכָּנוּ. חַנּוּן וְעֲנֻנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ :

תפילת "אבינו מלכנו"

תפילת אבינו מלכנו היא תפילה הנאמרת בעשרת ימי תשובה. מקור לתפילה זו נמצא בגמרא.

כאשר הייתה שנת בצורת, והחכמים גזרו תענית דיבור, יצא רבי אליעזר לרחביה של עיר להיות שליח ציבור. התפלל והתפלל - ולא ירדו גשמים. החליפו רבי עקיבא ואמר רק שתי שורות: **"אָבִינוּ מֶלְכֵנוּ חָטֵאנוּ לְפָנֶיךָ, אָבִינוּ מֶלְכֵנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹא אַתָּה"**. מיד החל לרדת גשם. ההסבר לכך הוא שרבי עקיבא היה סולח לכל מי שפגע בו, וכך האלוהים נוטה לסלוח. במרכז הבקשות מ"אבינו מלכנו" עומדת הבקשה "כתבנו בספר..." והכוונה היא לספר החיים.

 שימון משורה זו הבקשה עוברת לעשה למענך.

הסיבה כי לעתים לא מגיע לנו כי "אין בנו מעשים" ואז אנו נשענים על החסד, אבל בתחילת השנה עלינו לחשוב על אותם מעשים שאנו רוצים לעשות לטובת עצמנו, עמנו והאנושות כולה ולא להסתפק בחסד.

חג הסוכות וגמילות חסדים

בתורה מבחינים בין שני סוגים מרכזיים של מצוות: מצוות בין אדם למקום (לאלוהיו) ומצוות בין אדם לחברו.

כל המצוות המחייבות את האדם להיטיב עם הזולת ולהתחשב בצרכיו הן מצוות של **גמילות חסדים**. במקומות רבים במקרא מודגשת החשיבות הרבה של מצוות שונות בין אדם לחברו, לדוגמה: שלושים ושש פעמים התורה מצווה על היחס הראוי כלפי הגר, היתום והאלמנה.

גם חז"ל הדגישו ביתר את חשיבות גמילות החסדים. במשנה נאמר: **"על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים"** (מסכת אבות).

גמילות חסדים אפשר לקיים בשתי דרכים.

- א. **כצדקה**: באמצעות מתן כסף, כמענק או כהלוואה ללא ריבית;
- ב. **כעזרה רוחנית-נפשית** לזולת שלא באמצעות מתן כסף, לדוגמה: הכנסת אורחים, ביקור חולים, לווית המת וניחום אבלים.

סוכה: סומך ועוזר לכל הנזקקים

חג הסוכות נחשב לחג של צדקה. בסוכות, כמו בשבועות ובפסח ("שלוש הרגלים") מצווה התורה לעלות לרגל לבית המקדש.

בסוכות קיימות שתי מצוות מרכזיות הקשורות לצדקה:

הישיבה בסוכה – בשעה שהאדם אוסף את יבולו ומתמלא בשמחת העושר המצוי בידו, עליו לשבת בסוכה הזמנית והארעית, כדי לחוש פעם בשנה את חוסר הביטחון ולדעת כי אין לבטוח בעושר המצוי בידו כעת, ולזכור כי יש אנשים אשר אין ידם משגת את כל אשר יש בידו, ואולי כל השנה יושבים הם בבית ארעי, באוהל או בסוכה כי אין ביכולתם לגור בבית קבע.

האושפיזין – בסוכות נהוג להזמין "אושפיזין" – אורחים לסוכה. לפי המסורת, מוזמנים אל הסוכה שבעה מאבותיו של עם ישראל: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרון ודוד; ואפשר להוסיף אליהם שבע "אושפיזות": "שרה, רבקה, רחל, לאה, בלהה, זלפה, ומרים. אבל כדי שאורחים נעלים אלה יבואו לסוכה, צריך להזמין לסוכה גם אושפיזין מעניי העיר.



כתוב: "וְשִׁמְחֶתָּ בְּחֶגֶד אֶתָּה וּבִגְדֵיךָ".

אמר הקב"ה: ארבעה בני בית יש לך: בןך, בתך, עבדך ואמתך, וכנגדם יש לי גם כן ארבעה: הלוי, הגר, היתום והאלמנה אם תשמח את שלי עם שלך - מוטב, ואם לא תשמח את שלי – תבטל גם שמחתך".

(מדברי הרמב"ם)

החבר של סבא / יפה בנימיני

כל נכדה אוהבת את סבא שלה ואומרת עליו שאין כמוהו. אבל סבי, יצחק עמנואל, היה אדם שכל מי שהכיר אמר עליו רק דברי שבח. כולם כינו אותו "חכם יצחק", וכיבדוהו מאוד, והוא היה מכבד את כל הבריות. שלא כהלל הזקן, שאמר "ואהבת לרעך כמוך", הוא היה חוזר ואומר, שזו לא חכמה גדולה לאהוב את מי שהוא כבר חבר שלך, החכמה היא שתאהב כל אדם, ושתאהב אותו, כמו שאתה אוהב את עצמך, וזו כל התורה על רגל אחת, והשאר יש ללכת וללמוד.

איך קיים סבא יצחק את תורתו זו הלכה למעשה, נוכחתי לדעת במיוחד באותו אירוע בחול המועד סוכות, אותו אני זוכרת עד היום לפרטי פרטים, למרות שעברו שנים רבות מאז. ומעשה שהיה כך היה.

*

10 היה זה בשנה השנייה למגורינו בעיר חולון, אליה עברנו לגור מירושלים. סבי הזקן אהב מאוד את ירושלים, בה נולד ובה נולדו לו ילדיו, וגם אביו וגם סבו, אבי אביו, נולדו בה. אבל לא הייתה לו בררה. הוא נאלץ לעזבה ולרדת אתנו לשפלה, ועוד למקום נידח כמו חולון, שהייתה אז באמת כמו שמה: רק חול וחול... 15

אני זוכרת, שנדהמתי לראות באיזו מהירות סבי הזקן רכש לו כבר מיד עם בואו לשכונה, שכונת גרין, כל כך הרבה חברים. אני, אפילו שהייתי שם כבר שנה שנייה, עדיין התקשיתי להשתלב בחברה החדשה. (אולי משום שלסבי הדתי היה כל הזמן "בית כנסת", ולי היה רוב הזמן רק "בית ספר"...) והנה באותה שנה ביום שלישי של חול המועד סוכות, כמו בכל החג וימי חול המועד שקדמו לו,

נכנסו ויצאו לסוכתנו המהודרת שהוקמה בחצר, אורחים רבים, ואלה היו בעיקר
 20 חברים של סבא. השולחן היה מלא עוגות, שתייה וממתקים, והשמחה זרחה מעיניו. הוא היה מכנה אותם "אוֹשְׁפִיזִין (אורחים) של מֶטָה", ומסביר, שבזכותם מבקרים בסוכתנו גם "האוֹשְׁפִיזִין שֶׁל מֶעֱלָה", שהם גיבורי ההיסטוריה שלנו לפי הסדר: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד.

אבל אחר הצהריים של אותו היום, כשנפרדו ממנו החברים שלו, וכל אחד מבני
 25 המשפחה היה איש איש בעיסוקיו, אמר לי סבא:

"יפה'לה, אני רוצה לבקש ממך טובה. אני רוצה ללכת להתארח בסוכתו של אחד החברים שלי, אבל זה די רחוק, ואני מאוד מבקש ממך להתלוות אליי." לא הייתה לי בררה. אני היחידה שהייתי אז בבית. בלי חשק מיוחד יצאתי אתו לדרך. כל מי שפגש את סבא בדרך, נעצר, בירך אותו לשלום והתכופף לנשק את ידו. הוא
 30 היה מחזיר לו שלום לבבי, וממלמל בשבילו דברי ברכה. השכונה שלנו מלאה בסוכות. כל חצר סוכה. אני חושבת, אולי זה כבר כאן. אבל סבא ממשיך ללכת בלי להיעצר. אנו הולכים... והולכים... והולכים...

אנו כבר יוצאים מהשכונה שלנו, ונכנסים לשכונה אחרת... וגם שם המון סוכות... אבל סבא ממשיך הלאה... אנו נכנסים כבר לאזור החולות, המשתרעים מאופק אל אופק... ואנו עדיין הולכים... והולכים... והולכים... ממש כמו שבני ישראל
 35 הלכו במדבר...

לרגע אני חושבת, אולי סבי טעה בדרך... אבל הוא מרגיע אותי: "אל תדאגי, אני יודע את הדרך. הייתי שם כבר בסוכות שעבר וכמה פעמים לאחר מכן." הדרך ממש לא נגמרת... המון חול... סבא היה נועל תמיד נעליים גבוהות, והחול לא הפריע לו. אבל אני, נעלי קצרות. החול ממלא את נעליי ומכביד על צעדיי. אני
 40 חולצת את הנעליים, והולכת יחפה. מזל שהחול אינו לוחט כמו בקיץ...

והנה סוף סוף מרחוק אני רואה קבוצה של בתים. כשאנו מתקרבים, אני לא רואה שם שום סוכה. זאת אומרת שצריך להמשיך ללכת... מי יודע עוד כמה זמן תארך הדרך הזו? אני כבר מתחרטת על שהסכמתי כל כך מהר להתלוות אל סבא.

45 אבל סבא מכריז פתאום: "הגענו!!!"

"סבא, אין כאן בכלל סוכות!!!" אני אומרת, ולא מבינה מדוע הוא נעצר כאן. "הלא אמרת שאתה הולך לבקר חבר בסוכה?"

"זו הפתעה!!!" אומר סבא, כשהוא ניגש לאחד הבתים, שעל הדלת שלו תלוי שלט עליו כתוב: "משפחת צדקה". הוא דופק על הדלת.

50 הדלת נפתחת ובפתח עומד אדם זקן, שנראה לי במבט ראשון כמו אברהם אבינו, כזה שמצויר בתמונות, היה לו זקן לבן וארוך. על ראשו התנשא כובע עגול גבוה ולבן ומעל בגדיו הלבנים הוא לבש גלימה לבנה, ועל מותניו הוא חגר חגורת בד לבנה ורחבה.

55 "ברוך הבא, ברוך הבא, חכם יצחק!!!" אומר הזקן בשמחה, ולוחץ בחום את ידיו של סבא. עיניי המושפלות לרצפה נתקלות באבן גדולה, שמונחת כבר בפתח הדלת, ואני מבחינה שעליה כתובים, למרבה הפתעתי, כל עשרת הדיברות, אותן למדתי כבר בכיתה בשיעורי התורה.

"אני רואה שהבאת אתך גם את נכדתך הקטנה. בכבוד! בכבוד! בואו, בואו תיכנסו!!!" אומר הזקן ונותן לנו להיכנס לביתו לפניו, ואחר כך הוא סוגר את הדלת. 60 סבא נכנס, ואני אחריו.

ואז... אני לא מאמינה למראה עיניי:

מה זה? סוכה בתוך הבית? ועוד איזו סוכה!!!

65 כל קירות החדר, שהיה גדול מאוד, מקושטים בקישוטים דומים לאלו ששמנו גם אנו בסוכתנו, אבל כאן יש שפע גדול כל כך של קישוטים, שבאור הנברשת היפה הם ממש מסנוורים אותי. תלויות שם שרשראות נייר נוצצות בשלל צבעי הקשת, אליהן מחוברים כדורי נוי מבהיקים. רצועות ארוכות של נייר זהב, נייר כסף, נייר אדום ארגמן ונייר ירקרק דשא שזורים יחד כצמה ומשתלשלים מהטבעות של שרשרת הנייר.

70 אני מרימה את עיניי מן הקירות אל התקרה... מה אומר לכם, דבר כזה באמת לא ראיתי בחיים שלי!!!

אל התקרה צמודים ענפי ערבה וכפות תמרים, מבעדם מבצצת התקרה הלבנה. מה שמחזיק אותם צמודים לתקרה זרשת של ברזל. מן הרשת משתלשלים חוטי ברזל קצרים, שמחזיקים באופן צפוף המון פירות מכל המינים ומכל הצבעים: 75 תפוזים, אשכוליות, לימונים, קלמנטינות, אפרסקים, שזיפים, תפוחי עץ, אגסים, אננסים, רימונים ועוד המון מיני פירות שאני לא יודעת בדיוק מה שמם. ביניהם

אני מזהה גם כמה ירקות, כמו: חצילים, כרוב לבן וכרוב אדום, פלפלים ירוקים, צהובים ואדומים. ממש "חג אסיף" אמתי!!!

"ואוו!!!", אני מתפעלת, ולא יכולה להסיר את עיניי מהתקרה המקסימה והמדהימה הזו.

80

המארח הזקן מושיב אותנו ליד השולחן ואומר: "שבו, אני כבר מביא לכם משהו לשתות."

"איזה יופי!!!" אני אומרת לסבא, שמחייך אליי ואומר: "זו לא פעם ראשונה שאני רואה את זה. כבר הוזמנתי לבקר אצל מר צדקה בשנה שעברה, ומאז נעשינו חברים קרובים."

85

"סבא, זו באמת הפתעה, שלא ציפיתי לה!! זה נראה ממש כמו גן עדין באמצע החולות!!!"

נרגעתי קצת מההתרגשות, ושאלתי את סבא בסקרנות:

"סבא, מי זה האיש הזה? למה הוא הקים את הסוכה שלו בתוך הבית, ולא בחצר שלו, זה בכלל מותר לו?"

90

"ידעתי שתשאלני", אומר סבא. "מר צדקה הוא חבר שלי. חכי עד שהוא יחזור, ואז תשאלי אותו את השאלות שלך."

"מה, אתה לא יודע את התשובות? אני מתביישת לשאול אותו..." אמרתי. "אני יודע את התשובות, יפה'לה, אבל אני גם יודע שהמארח שלנו אוהב להסביר בעצמו את מנהגיו. אני רוצה לתת לו את הכבוד הזה של ההסבר."

95

דברי ההסבר של הזקן צדקה, וגם מה שהוסיף עליהם סבי יצחק, סיפקו לי לא רק תשובה לשאלתי, אלא גם מידע רב, שהיה בשבילי אז חדש, מדהים ומסקרן:

הזקן צדקה הסביר לי, שפעם גם הם היו בונים סוכות בחוץ, אבל כבר לפני הרבה מאוד שנים, מאז שאויביהם הרבים היו מתנפלים עליהם, הורסים להם את הסוכות ובוזזים את כל מה שהיה בתוכן, הם החליטו להקים את הסוכה בתוך הבית המוגן.

100

— "גם לנו גנבו פעם את כל הסוכה", אמרתי, "ובכל זאת אנו ממשיכים להקים כל שנה את הסוכה בחצר."

"כן, אבל אצלנו ממש הרסו את כל הסוכות," ענה הזקן, והסתכל על סבא.

- 105 "לצערנו, ההורסים היו יהודים, שראו בנו אנשים המִסְפְּנִים את הדת היהודית. כבר מימי קדם, בימי עזרא ונחמיה, אלו שחזרו לארץ מגלות בבל, התנגדו לדרכנו. הם כבר אז קראו לנו בבוז "שומְרוֹנִים", כי לדעתם, אנו היינו נוכרים, זרים, שמלך אשור הביא אותנו לארץ, והושיב אותנו בשומרון, במקום עשרת השבטים מישראל, שאותם הוא הגלה לאשור ולבבל."
- 110 לא ידעתי את כל הפרטים הללו. צדקה המשיך לספר :
 "אנחנו בעקבות אבותינו קוראים לעצמנו "שומרים", כי לפי המסורת שלנו אנו שרידים מבני ישראל מעטים, שהשאר מלך אשור בארץ, ואנו שומרים על התורה, כפי שהיא ניתנה על ידי אלוהים למשה רבנו מסיני. אנו גם לימדנו את התורה הזו לכל הנוכרים, שהביא אז מלך אשור לארץ."
- 115 "אז גם אתם יהודים!" קראתי בהתלהבות, ושאלתי: "אז למה היהודים שחזרו לארץ ראו בכם סכנה? להפך, הם היו צריכים לשמוח שנשארו מאחיהם בני ישראל בארץ, והמשיכו כל הזמן הזה לשמור על התורה!"
- "תרשה לי, חברי צדקה, לענות לנכדתי," אמר סבא בענווה, והזקן, שהכיר את סבא, הורה לו בידו שהוא מסכים. סבי פנה אליי והסביר לי לאט, אבל באריכות :
 120 "נכון, השומרונים, כמונו היהודים, קיבלו את מה שכתוב בחמשת חומשי התורה, ועד היום הם שומרים על השבת בדקדקנות, עושים ברית מילה לבניהם, שומרים את דיני הטהרה. הם גם חוגגים את חגי ישראל. אבל כאן שורש המחלוקת בינינו :
 הם קיבלו ומקבלים עד היום הזה **אך ורק את מה שכתוב בחמשת החומשים של התורה, ולא יותר!**" סבי הדגיש מילים אלו והסתכל בחיוך על הזקן צדקה, שהחזיר לו חיוך. 125
- אני לא הבנתי על מה הם מחייכים. סבי המשיך ואמר :
 "אנחנו היהודים צאצאי ממלכת יהודה. מאז שחזרנו בפעם הראשונה לארץ בימי עזרא ונחמיה ועד היום אנו מקבלים לא רק מה שכתוב בתורה, אלא גם את כל מה שכתוב בנביאים ראשונים : יהושע, שופטים, שמואל א' ו-ב' מלכים א' ו-ב', ובנביאים אחרונים, ובכתובים. את עוד תלמדי את כל זה בשיעורי התנ"ך (תורה, נביאים, כתובים). השומרונים לא רצו לקבל כל זאת. הם, למשל, לא חוגגים את חג פורים, שמוזכר ב"כתובים, במגילת אסתר, ולא את חג החנוכה, שבכלל לא מוזכר בתנ"ך.

135 "הם גם לא הכירו בעיר ירושלים, שדוד קבע אותה כבירת כל השבטים, והמשיכו לראות את המרכז שלהם בהר גריזים שבשומרון, כי זה הר הברכה לפי תורת משה, שקדם לדוד.

"הם גם מתחילים את השנה, לא בחודש תשרי, אלא בחודש ניסן, כי בתורה כתוב 'החודש הזה לכם ראש חודשים'."

סבא לגם מכוס המים שלפניו והמשיך :

140 "מה שהעמיק עוד יותר את המחלוקת בינינו היה, שהשומרונים גם לא קיבלו כמונו היהודים את כל מה שכתוב בתורה שבעל פה, במשנה ובתלמוד, שהם בעצם דבריהם של חכמים גדולים מהתקופה של ראשית בית המקדש השני שלנו לאורך הרבה שנים. חכמים אלו פירשו את התורה וגיבשו דינים והלכות ברוח השינויים שחלו עם הזמן."

145 "אני עדיין לא מבינה, סבא," שאלתי, "למה היהודים כל כך התרגזו על השומרונים? מה היה כל כך אכפת להם? הרי השומרונים בכל זאת שמרו על התורה, המשותפת לכולם? אני גם לא מבינה מדוע השומרונים התעקשו לקבל רק את התורה?"

סבא ענה לי במשפט אחד: "תביני, לגבי היהודים הדתיים, כמוני למשל, התנהגות השומרונים היא סטייה מדרך היהדות, שגובשה ונשמרה בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, וכל סטייה נתפסת כמסֶפֶקֶת את אחדות עמנו, העם היהודי."

150 הוא לא הסביר לי מדוע כדי לשמור על אחדות עמנו צריכים ללכת בדרך של כפייה. לימים הבנתי בעצמי: סבי לא הסביר לי, כי דרך הכפייה לא הייתה הדרך שלו.

155 הזקן צדקה ענה לי על שאלתי בדברים שעוררו את הערצתי :

"אבותינו, כפי שאמרתי לך, קראו לעצמם שומרים, והיו גם שמרנים מאוד. הם ראו בתוספת של היהודים סטייה, וגם הם חשבו שכל סטייה תסכן את אחדותם. אבל אבותינו היו מיעוט. עד היום אנו מיעוט, וגם אנו כאבותינו שמרנים מאוד.

"למשל, אנו עד היום מדברים בשפה העברית הקדומה וכותבים בכתב העברי הקדום, ואת הכתב הזה אנו מלמדים את ילדינו, הבנים והבנות. יש לנו ספר תורה עתיק מאוד, שנכתב בכתב הזה. אני לא יכול להראות לך את ספר התורה הזה, אבל אראה לך טבלה, ממנה לומדים הילדים שלנו את הכתב הזה."

160

הוא קם, ניגש למגירה בארון והוציא ממנה לוח קרטון, שמצד אחד היה כתוב למעלה: "אותיות בכתב אשורי", ומתחת היו בטור כל אותיות הא"ב, שבהן אנו כותבים היום עברית, אותיות כתב ואותיות דפוס. מנגד היה כתוב: "אותיות בכתב עברי קדום, כתב שומרוני", ומתחתיו היו בטור אותיות, שלא הכרתי ולא ראיתי עד לאותו הרגע.

–"הילדים שלנו לומדים היום כמוך בבתי ספר רגילים של המדינה," אמר הזקן צדקה, "אבל אחרי הלימודים אנו מלמדים אותם בבית לקרוא ולכתוב בכתב שלנו. כך הם קוראים בעצם את כל התורה, תורת משה, וכשהם מסיימים הם נקראים "חתן תורה". זה מקביל למה שאתם היהודים קוראים "בר מצווה". אבל אצלכם חוגגים בר מצווה רק לילד שהגיע לגיל שלוש עשרה. אנו חוגגים לו טקס "חתן תורה" בכל גיל, כשהוא מסיים לקרוא את התורה בעצמו. ילדים שם שונים ביכולת שלהם ובכישרונות שלהם, ואנו נותנים לכל ילד ללמוד לפי הקצב שלו והזמן שלו. מה שאמרתי לגבי בנים שווה גם לגבי בנות. אצלנו שני המינים לומדים שווה."

הזקן צדקה לגם שוב מכוס המים והמשיך:

"אנו גם שולחים את בנינו לצבא הגנה לישראל, ושומרים על כל חוקי מדינת ישראל. את בוודאי שמעת על הנשיא השני של מדינת ישראל, מר יצחק בן צבי." הנהנתי בראשי, והוא המשיך:

"יצחק בן צבי, זכור לטוב, שחקר את כל העדות בישראל, למד אצלי את העברית שלנו. הוא לא ראה בנו זרים ומתבוללים, ולא ראה בנו גרים. הוא הכיר בזכויותינו להתקיים כעדה שומרונית על פי מנהגינו ודתנו. הרי כולנו מאמינים באלוהי ישראל, לא כן, חכם יצחק?"

סבא קם מכיסאו, הזקן צדקה קם גם הוא. שני הזקנים החברים התחבקו בחיבוק של חיבה.

"שימחת אותי מאוד, חכם יצחק, שבאת לסוכתי, ובמיוחד שמחת, שהבאת הפעם גם את נכדתך!" הוא חפן מעל השולדחן חופן סוכריות והגיש לי. "תודה," אמרתי, ולא סירבתי. שני החברים נפרדו לשלום.

הדרך חזרה הביתה עברה מהר יותר. כל הדרך הייתי נרגשת וסקרנית.

שאלתי את סבא כל מיני שאלות, וסבא ענה כדרכו ברצון. הוא למשל הסביר לי, שהשומרונים מפרשים את הכתוב בתורה "פרי עץ הדר" כפשוטו: כל תוצאה מן הצומח, שהיא מהודרת. לכן הם לא מסתפקים באתרוג, אלא תולים בסוכה את כל מה שראיתי על התקרה.

195 הוא גם הסביר לי את משמעות ארבעת המינים שלנו, ודיבר משהו על טעם ועל ריח, והקביל את השוני בין ארבעת המינים לשוני שבין בני האדם, שאנו מצווים לאגדם יחד ולברך על כולם.

הוא גם הבטיח לי, שלמרות שבנות לא מצוות לברך על ארבעת המינים, אם אני ארצה, הוא ירשה לי לעשות זאת.

200 באותו לילה כמעט שלא עצמתי עין. כל הדברים החדשים שראיתי ושמעתי באותו היום, ריגשו אותי מאוד. חשבתי לספר את הסיפור הזה לבנות פיתתי. אבל מי יאמין לי?

משימות

1. מיהי, לדעתכם, הדמות המרכזית בסיפור? נמקו את תשובתכם.
2. מיהי המספרת, ומה ידוע לנו עליה מתוך הסיפור?
3. מה מיוחד בדמותו של הסב מנקודת מבטה של המספרת? אפיינו אותו על פי מראהו והתנהגותו ויחס האנשים אליו.
4. מאיזו נקודת מבט מסופר הסיפור, הוכיחו.
5. מצאו תיאורים ועובדות בסיפור הממחישים שזהו סיפור ריאליסטי.
6. מדוע לדעתכם הצליח הסבא להסתגל מהר במקום החדש, ואילו לנכדתו היו קשיי הסתגלות?
7. שיא הסיפור מתרחש בקטע שבו מתגלים לילדה מראות שלא ראתה. תארו מה ראתה, ומה למדה על השומרונים.
8. הסב מספר על ההבדלים בין היהודים לשומרונים, אבל מדגיש תחילה את המשותף. מהו אותו מכנה משותף?

9. במה שונה הסוכה שלנו מהסוכה השומרונית? (התייחסו לארבעה-חמישה תבחינים).
10. חפשו באינטרנט מידע על השומרונים, וכתבו מספר עובדות עליהם.
- מה מקור שמם?
 - מהם מאפייני השומרונים? (כתוב לפחות ארבעה מאפיינים).
 - כיצד נוצר הפילוג בין היהודים לשומרונים?
 - מהם חמשת עיקרי האמונה של השומרונים?
 - מהם החגים שחוגגים השומרונים?
11. אילו ממנהגי חג הסוכות מוזכרים בסיפור?
12. כיצד מתבטאת בסיפור זה קבלת השונות?
13. הסבירו את המילים המודגשות במשפטים שלפניכם.
- שכני הוא אדם **שמכבד את כל הבריות** ולכן כולם מעריכים אותו.
 - בטיולנו הרחוק לאפריקה הגענו לאחר שעות רבות לכפר ה**נידח**.
14. האנשים מכנים את הסב: "**חכם יצחק**" למילה **חכם** יש שני פירושים:
- א. כינוי לרב בעדות המזרח.
 - ב. תואר לאיש הנוהג עם האנשים בחכמה.
- באיזה משני הפירושים באה לידי ביטוי חוכמתו של "חכם יצחק" בסיפורנו?
15. כתבו מילים מהשורש **ק-ש-ט** ומהשורש **ש-מ-ר**.
- מיינו את המילים לשמות עצם, לפעלים ולשמות תואר.

הדינר הגזול / יהודה בורלא

מעשה בבחור בן עניים מהעיר איזמיר, ראובן אלנקווה שמו, שהיה משמש כשולחן אצל שולחני (בנקאי) ידוע בעיר, ר' אברהם טולדו, והיה עובד את אדוניו ביושר. יום אחד ראה הבחור הלז, שהשולחני שקע בחשבונות שעות רבות, ומשגמר מלאכתו הניח כל הממון בארגז הברזל, נעלו במפתח ויצא לענייניו.

5 כשבא השולחן לכבד את המקום מצא דינר, שהיה חבוי. השיאו יצרו שייקח לו זה הדינר, דינר אחד. הרי לשולחני הרבה אלפים בארגז. לקחו ושבוע ימים החזיקו אצלו אבל לא פרטו, אלא החביאו אצלו במקום סתר.

ובימים ההם אירע, שהשולחני היה אנוס פתאום לעקור מביתו באיזמיר ולהשתקע בקושטא הבירה. מחמת שהייתה מהומה באותה עקירת פתע, נשמט עניין הדינר מדעתו של השולחן. לאחר ימים גמר בדעתו שיקנה באותו דינר מעט סחורה, כגון כלי סדקית, וינסה מזלו. קנה ומכר, וכל יום הצלחתו גדולה מקודמו. ובה בשנה כבר פתח חנות גדולה ונשא לו אישה ובנה לו בית.

אם כך – אמר הבחור בינו לבין עצמו – אין עין רואה, לית דין ולית דיין; אשרי האיש אשר לו הדינר. עברו שנים וכבר הגיע לגיל שלושים – ויצא לו שם של עשיר גדול. 15 ברם גם שם כילי גדול יצא לו, שלא היה נותן למעשה צדקה אלא טיפין טיפין. ובעודו טובל בשפע עושרו – ירדה עליו שואה גדולה; וטרם תחלוף שנה – יצא נקי לגמרי מנכסיו.

משראה עצמו בדרגה התחתונה הבין שכל הרעה שבאה עליו בשביל אותו דינר גזול באה עליו, אלא שהיה תַּמָּה וּמִשְׁתוּמָם על סוד דרכי ה': למה אותו דינר גזול הביא לו בתחילה ברכה גדולה? כמדי שנה היה נודד מעיר וילקוט עניים על שכמו עד שהגיע לקושטא. חקר ודרש ונודע לו שאותו שולחני עלה לירושלים. נצטער הגביר העני אך אזר חילו ויצא לארץ ישראל.

שם פגש ברב בית כנסת וסיפר לו כל הקורות אותו מתחילה ועד הסוף. הזמינו הרב למחרת לבית דינו. כשבא, ישבו שני חכמים בבית הדין ואיש שלישי ישב מהצד. 25 אמר לו הרב: האיש היושב לפניך, ר' שמעיה טולדו, הוא בנו יורשו של ר' אברהם טולדו. שאל ממנו מחילה והחזר את הדינר. מיד קם העני בחיל והשיב לו את הדינר.

ור' שמעיה אמר לרבנים: הרי קיבלתי את שלי ואין לי לא טענה ולא טינה על האיש הזה. ואחר הוסיף ואמר לעני: עכשיו קח ממני את הדינר בתורת מתנה מלב ובנפש. לא עברה שנה אחת עד כי חזר האיש לעשירותו. והיה מטופל בעושר ובכבוד והיה ביתו פתוח לעניים וידו שלוחה לכל דורש.

משימות

1. א. לאחר קריאת הסיפור, התאימו בין כל מילה למשמעותה.

טור א - המילה	טור ב' - הפירוש שלה
שולִּיָּה -	הַכֶּרֶחַ פְּתָאוּם
הֶלֶז -	בְּשָׁל כֶּךְ
אָנוּס -	קִמְצָן
מַחֲמַת -	קָצַת, מַעֵט
פִּילִי -	הָאִישׁ הַזֶּה
טִיפִין טִיפִין -	עוֹזֵר לְבַעַל הַמִּקְצוֹעַ
אֶזֶר חִילוֹ -	נָדִיב, עוֹזֵר
יָדוֹ שְׁלוּחָה -	אֶסְף כָּחוֹ
מָמוֹן -	מוֹצְרֵי עֶזֶר קִטְנִים לְתַפִּיחָה וּלְקָמָה
הַשִּׂיאוּ יָצְרוּ -	כָּסֶף רָב
נִשְׁמַט הָעֵנִין -	אָבַל, אוֹלָם
פְּלִי סִדְקִית -	נִשְׁפַּח הַדָּבָר
בָּרָם -	הִיָּצַר גָּרָם לוֹ לַעֲשׂוֹת זֹאת

ב. חברו סיפור קצר משלכם, ובו המילים מטור א' בסעיף א'.

2. מה ידוע לנו על גיבור הסיפור, על-פי הפתיחה? (התייחסו לשמו, למצבו, לעיסוקו).

3. מה היה המעשה שגרם להפרת השלווה בחייו של ראובן?

4. הצלחתו הגדולה ועושרו של ראובן גרמו לו לשנות את אופיו ואת ייחסו אל הזולת. במה התבטא הדבר?
5. פירוש הפתגם **"לית דין ולית דין"**: אין חוק ואין שופט, העולם הפקר, כל אחד עושה הישר בעיניו. כיצד מתאים פתגם זה למסופר בסיפור?
6. **"ובעודו טובל בשפע עושרו"** – באה הירידה הגדולה, ומצבו הגיע לשפל המדרגה, עד שנאלץ לחזור על הפתחים.
למה ייחס ראובן אלנקווה את סיבת נפילתו? האם צדק? הסבירו מה הייתה הסיבה האמתית לנפילתו.
7. העתיקו את המשפטים לפי סדר הופעתם בסיפור.
- שנה אחרי שהתעשר ירד מנכסיו ונשאר בלי כול.
- הרב מציע לראובן להחזיר את הדינר לבעליו ולבקש סליחה.
- ראובן מצא דינר חבוי ליד שולחן העשיר.
- לאחר שהחזיר את הדינר וביקש סליחה, חזר מצבו הטוב.
8. מהו התיקון שעשה ראובן במעשיו; ומה היו תוצאותיו של התיקון?
9. מהם המסרים שמעביר לנו סיפור זה?
10. מצאו בסיפור שלושה מאפיינים של הסיפור העממי, ציינו את המאפיין ולידו כתבו משפט מהסיפור המוכיח את המשפט.
11. **"ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רועה הגזרה."**
מה הקשר של הפסוק לסיפור זה ולחג הסוכות?
12. מדוע, לדעתכם, התעשר ראובן בתחילת הסיפור למרות הגנבה, והנפילה הגדולה באה בהמשך?

אתם עומדים לקרוא את שירו של נתן יונתן "היא גם בוכה וגם צוחקת".
שערו מה נושא השיר, ועל מה הוא יספר.



היא גם בוכה וגם צוחקת / נתן יונתן

א.

זה היה כבר סוף הקיץ. חרולים, אבק צמא.
בקשה בשארית כחה האדמה:
- אלי! אני גועתי, תן לי משהו לנחמה!

ב.

נתן לה אלהים תרומה של טל דקיק, זוהר.
שפתיה הסדוקות שתו אותו מהר, עד שהשמש הבוער
נטל את שארית הטל ולא שיר...

ג.

בכתה האדמה: אני נשרפת, כל עורי קרוע!
שלח אליה את הרוח.
והיא עברה, קרירה, בצוארון פתוח,
לטפה אותה בקצה-האצבעות
ונעלמה. ורק השאירה תלוליות עפר תחוח.

ד.

אז אלהים צוה לעננים: כסוה! – על השדות ירדה ענמה.
דמומה שכבה האדמה.
רק צפרים קטנות נקרו בה גרעינים של קיץ.

ה.



אֲזִי בָּאָה שְׁעַת הָרַחֲמִים. בָּרַק חֲלָף. בָּכוּ הָעֲנָנִים
וְגִשְׁם-נִדְבּוֹת יָרַד עַל הַגּוֹף, עַל הַפָּנִים.
עֲכָשׂוּ שְׂכָכָה הָאֲדָמָה רָכָה, מְלַכְלָכָה מִבֶּץ, פְּלָגִים-פְּלָגִים שׁוֹקֵקֶת
וְכִמוּ יִלְדָה קִטְנָה פְּתִיָּה,
כָּבֵר שְׂכָחָה הַכֹּל!
וּמִשְׁמָחָה הִיא גַם בּוֹכָה וְגַם צוֹחֶקֶת...

משימות

1. לפניכם משפטי נושא. התאימו אותם לבתי השיר.
רוח סתיו, ירידת הטל, השמים מתכסים בעננים, אווירת סוף הקיץ,
ירידת גשמי ברכה.
2. השיר מציג את המעבר מהקיץ לחורף. ציינו את השלבים השונים המופיעים
בשיר (שישה שלבים).
3. א. בתיאור האדמה קיים **דימוי**. למי מדומה האדמה? העתיקו את כל
המילים והביטויים המתארים את האדמה.
ב. הביאו דוגמה נוספת לדימוי.
ג. הביאו דוגמה ל**האנשה**.
4. בכל סעיף מצאו בשיר ביטוי מתאים.
א. גשם רב ב. טיפשונית ג. ירד גשם ד. התחשבות.
5. הסבירו את המצב בו אנו גם בוכים וגם צוחקים.

יצחק רבין – לזכרו

הַרְעוּת / חיים גורי (לחן: אלכסנדר (סשה) ארגוב)

על הנגב יורד ליל הסתו	הַרְעוּת, נִשְׁאָנוּךְ בְּלִי מַלִּים
וּמַצִּית כּוֹכָבִים חֶרֶשׁ-חֶרֶשׁ.	אַפְרָה, עֲקֻשָּׁנִית וְשׁוֹתֶקֶת.
עַתָּה הָרוּחַ עוֹבֵר עַל הַסֶּף	מְלִילוֹת הָאִימָה הַגְּדוֹלִים
עֲנָנִים מְהַלְכִים עַל הַדֶּרֶךְ.	אֶת נֹתֶרֶת בְּהִירָה וְדוֹלֶקֶת.

כָּבֵר שָׁנָה. לֹא הִרְגָּשְׁנוּ כְּמַעֲט	הַרְעוּת, כְּנֻעָרִיךְ כָּלֶם,
אֵיךְ עָבְרוּ הַזְּמַנִּים בְּשִׁדּוּתֵינוּ.	שׁוּב בְּשִׁמְךָ נֶחֱדָךְ וְנִלְכָּה,
כָּבֵר שָׁנָה וְנֹתֶרֶנוּ מַעֲט -	כִּי רָעִים שֶׁנִּפְּלוּ עַל חֶרֶבֶם
מָה רַבִּים שְׁאִינָם כָּבֵר בִּינֵינוּ.	אֶת חֲיִיךָ הוֹתִירוּ לְזָכָר.

אֵךְ נִזְכֵּר אֶת כָּלֶם :	וְנִזְכֵּר אֶת כָּלֶם ...
אֶת יָפִי הַבְּלוּרִית וְהַתָּאֵר,	
כִּי רַעוּת שְׁכֹזֶאֶת לְעוֹלָם	
לֹא תִתֵּן אֶת לִבֵּנוּ לְשִׁכְחַ.	
אַהֲבָה מְקַדֶּשֶׁת בְּדָם	
אֶת תְּשׁוּבֵי בִינֵינוּ לְפָרֶחַ.	

משימות

1. השיר נכתב כשנה לאחר פרוץ מלחמת העצמאות. העתיקו את התיאורים של תוצאות המלחמה.
2. העתיקו את המשפטים המתארים תחושת אחווה ורעות בין הלוחמים.
3. שיר זה הפך לאחד הפזמונים המזוהים עם רצח יצחק רבין ומורשתו והפך לנכס צאן ברזל במורשת הישראלית.
מה משמעות הביטוי נכס צאן ברזל? על מה עוד נהוג לומר זאת?
4. יצחק רבין ציין לא-אחת, כי זהו השיר האהוב עליו, והוא אף הושמע בעצרת השלום בה נרצח.
מדוע, לדעתכם, חש יצחק רבין ז"ל רגשות עזים לשיר זה?
(תוכלו להיעזר בקורות חייו של רבין.)
5. האמצעי האמנותי הבולט בשיר הוא האנשה. העתיקו את המשפטים שיש בהם אמצעי זה, והסבירו את תפקידו להדגשת משמעות השיר.
6. הכותב בטוח שהחיים יזכרו את המתים. מנין נובע הביטחון שלו?
7. בוודאי שמתם לב שבשיר "הרעות" קיים דגש על הקבוצה, על היחד.
א. העתיקו משפטים וביטויים המתארים את ה"ביחד".
ב. באילו מצבים, לדעתכם, השיתוף בקבוצה הוא בעל ערך רב?

לדיון

- מדוע לדעתכם הופכת הרעות לערך משמעותי בעת מלחמה?
- מהו רֶעַ (חבר טוב) בעיניכם, אילו תכונות אתם מצפים שיהיו לו?

קמצא ובר קמצא

אגדה תלמודית (תלמוד בבלי, מסכת גיטין, דף נ"ה ע"ב)

מעשה שהיה באדם אחד בירושלים שעשה סעודה. אמר לבן ביתו לך והזמן את קמצא אוהבי. הלך וקרא לבר קמצא שונאו. בר קמצא וישב בין האורחים. בא והבחין בו האדם, אמר לו: הרי שונא אתה לי, ואתה יושב בתוך ביתי? קום צא לך מתוך ביתי.

5 ביקש ממנו: "אל תביישני ואני אשלם לך על מה שאוכל ואשתה." אמר לו: "לא תשב פה!"

ביקש: "אשלם לך דמי כל הסעודה." אמר לו: "קום ולך!". והיה שם רבי זכריה בן אבקולס ויכול היה לקום ולמחות בידי המארח, ולא עשה זאת.

10 מיד יצא בר קמצא. אמר בליבו: "כל החכמים המסובים יושבים להם בשלווה, אני אלשין עליהם."

מה עשה? הלך לשליט הרומי ואמר לו: "כל הקרבנות שאתה שולח ליהודים שיקריבו, הם אינם מקריבים אלא מחליפים אותם בקרבנות חלופיים." השליט לא האמין ואף נזף בו על דבריו. הלך אליו שוב חזר על דבריו והפעם הציע: "אם 15 אינך מאמין לי, שלח אתי שליח ואת קרבנד ואז תדע שאיני משקר."

קם בלילה ועשה בבהמות ששלח השליט מומים. ראה הכהן את המום ולכן הקריב קרבנות חלופיים במקומם. אמר שליחו של מלך רומא: "למה לא הקרבת את קרבן המלך? אמר הכהן "מחר אקריב את קרבנו." למחרת בא השליח וראה ששוב לא הוקרב קרבן המלך. הודיע למלך שהיהודים אינם מקריבים את 20 קרבנותיו – מיד שלח והחריב את בית המקדש.

- קמצא – שמו של אדם

- בר קמצא – שמו של אדם אחר (בר פירוש = בן).

משימות

1. חפשו בספר ההיסטוריה או במקורות מידע אחרים מידע על "המרד הגדול". מה היו הסיבות למרד, מתי התרחש, מי מרד במי ומה היו תוצאותיו?
2. כיצד קרה ששונאו של עורך הסעודה הגיע לביתו?
3. מדוע, לדעתכם, לא מוזכר שמו של בעל הבית? הרי אין ספק שחז"ל לא 'השמיטו' אותו במקרה.
4. במה חטא בעל הבית, ובמה חטאו החכמים?
5. באגדה לא פירטו במפורש מה הרגיש בר קמצא כשגורש מבית בעל הבית בזמן האירות. שעררו מה היו תחושותיו.
6. מה הרעיון המרכזי שמועבר באגדה?
7. במשפט: "ואף נזף בו" – במי נזפו?
א. בקמצא ב. בבר קמצא ג. בכהן ד. בשליט הרומי
8. מדוע בחרו החכמים שנכחו בסעודה, לשתוק ולעצום עיניים במקום לקום ולעשות מעשה?
9. חז"ל אמרו: "כָּל הַמִּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרָבִים, כָּאֵלוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים". הסבירו את הפתגם ואת הקשר לאגדה.
10. כיצד מסבירה האגדה את חורבן בית המקדש?
א. קנאה בין עניים ועשירים ב. מרד היהודים ברומא
ג. העלבנות של אורח ד. שנאת חנם בין יהודים ליהודים
11. הסבירו את הביטוי "שנאת חנם". כיצד היא באה לידי ביטוי בסיפור?
12. האם יש, לדעתכם, שנאה מוצדקת, שאיננה "חנם"? נמקו את תשובתכם.
13. כיצד אפשר להסביר על-פי האגדה את אירוע הרצח של ראש הממשלה?

עץ הדובדבנים השבור / ג' סטיוארט (תרגום: דן אלמגור)

"איני יכול להישאר בבית-הספר אחר תום הלימודים", אמרתי למורה, לפרופסור הרברט, "מוטב שאספוג מידך מלקות; אך אל נא תשאירני כאן! אבא ילקני בין כך ובין כך כשאשוב הביתה באיחור של שעותיים!"

"הנך גדול מכדי שילקוך, דייב!" אמר פרופסור הרברט, "אך עליי להענישך על שטיפסת על עץ הדובדבנים. אתם, הנערים, ידעתם זאת היטב! שאר החמישה פרעו את עונשם בסך דולר אחד. אתה הנך היחיד שעדיין לא שילם בעד הנוזק. האם אינך יכול ללוות דולר מחברידך?"

"אינני יכול", עניתי, "יהיה עליי לשאת בעונש. אך אם יהיה זה עונש מהיר, לא אכפת לי הדבר כלל. אינך מכיר את אבי, אדוני הפרופסור, המשכתי דבריי, "אבא הוא אדם מן הדור הישן, ולעולם לא יבין את עניין עץ הדובדבנים על בוריו. אני הוא הראשון מבני משפחתנו המבקר בבית-ספר תיכון!"

"עליך לשאת בעונש, דייב!" התעקש הפרופסור הרברט, "עליך להישאר שעותיים אחרי הלימודים ושעותיים מחר. אָשלים לך עשרים וחמישה סנט בעד כל שעה; כך תוכל לשלם את הכופר במעשה ידיך. עליך לשטוף את הרצפה, את הלוח ואת החלונות."

לא יכולתי לבקש את הפרופסור הרברט להלוות לי דולר. אנוס הייתי להישאר ולעזור לשמש בבית-הספר אחר-הצהריים. אין בררה.

בשטפי את הרצפה הרהרתי: מה יאמר אבא על כך? מה אָספר לו בשובי הביתה? מדוע טיפסנו על עץ הדובדבנים ושיברנוהו? למה עשינו כל זאת, שישה נערים פוחזים שטיפסו על עץ הדובדבנים בעבור זיקית אחת?

מדוע לא היה זה עץ חזק יותר? ולמה חרש בעל הגן, איף קרבאטרי, אותה שעה ליד ביתו ותפס אותנו בקלקלתנו? מדוע אינו אדם טוב מכדי להטיל עלינו עונש של דולר לכל אחד בעד עץ דובדבנים קטן?

בשעה שש בערב עזבתי את חצר בית-הספר. שעה שלמה של הליכה נכונה לי. כל הדרך פיעמה בי המחשבה: "עליי למהר! למהר! לרוץ ביער האפל! עליי לטפס על הגבעות החשופות! עליי לרוץ במורד הביתה! עליי למהר!" רצתי בשארית כוחי במורד הגבעה עד שהגעתי לגדר האחו. חציתי בריצה את האחו הגדול – הביתה.

הטלתי את ספריי בחצר, ומיהרתי לרפת. לא היה סיפק בידי להחליף את בגדי בית-הספר הנקיים בבגדי-העבודה הטלואים. ראיתי את אבא מוביל תבן לבהמות. זה היה תפקידי! מיהרתי לגדר וקראתי: "הנח זאת לי, אבא! אני אעשה זאת! איחרתי מעט!"

"רואה אני," אמר אבא, התבונן בי במבט חודר, ועיניו ירו ברקים. "מה, לכל הרוחות, עיכב אותך עד עתה? האינך יודע מה רבה העבודה, שעליך לעשותה פה?! ניסיתי לעשות אחד מבני משפחתך למשכיל, והנה מה שענתה לי! לא שלחתך לבית-הספר התיכון, כדי שתאחר בערבים!"

"נאלצתי להישאר בבית-הספר אחרי הלימודים!" אמרתי. לא יכולתי לכחש לאבא. הוא יכול ללכת לבית-הספר ולהיוודע מה האמת! "ומדוע נאלצת להישאר שם עד עתה?"

"היה לנו היום שיעור בטבע," הסברתי בהמה, "יצאנו עם המורה לשדות לחפש רמשים. שישה מאתנו, הנערים, שברו עץ דובדבנים. נקבע עונש של שישה דולרים. אני הייתי היחיד שלא שילם. הפרופסור הרברט החליט לשלם לי דולר בעד עבודתי במשך ארבע שעות אחרי הלימודים, היום ומחר! כן, גם מחר יהא עליי להישאר בבית-הספר."

"הזוהי האמת? האמת כולה?"

"כן, תוכל לברר זאת בעצמך!"

"וכך באמת אעשה. את עצו של מי שברתם?"

"של איף קרבאטרי."

"ואיך זה הגעתם עד לסביבתו של איף קרבאטרי?" שאל אבא בזעף, "והרי הוא מתגורר במרחק ארבעה מילין מבניין בית-הספר. איזה מין בית-ספר תיכון הוא זה? כלום אין הם מלמדים אתכם מתוך ספרים ומחברות? לשם מה מתרוצצים אתם בשדות?"

"אבא," הסברתי שוב, "האביב קָרָב. אנו לומדים בשיעורי הטבע על חיי הרמשים. היה עלינו לצוד פרפרים, נחשים, לטאות וצפרדעים ולאסוף צמחים שונים. היה בוקר בהיר, ויצאנו לחפש כמה יצורים מאלה. שישה נערים, ואני בתוכם, ראו לטאה על עץ הדובדבנים. טיפסנו כדי לתפסה. שברנו את העץ. איף קרבאטרי חרש בשדה הסמוך. הוא רץ לגבעה ושאל לשמותינו. חמשת הנערים האחרים שילמו

דולר כל אחד, אך לי לא היה כסף כלל. הפרופסור הרברט שילם במקומי, ועתה עליי לגמול לו בעבודה בבית-הספר!

"בן-עניים, אה?!" המהם אבא, "מחר אלמדם לקח! מחר אראה להם כיצד מתייחסים לבן-עניים!"

60

"אנא, אבא," חנינתי "אל נא תלך מחר לבית-הספר! אנא, תן לי את חמישים הסנט הדרושים, אך אל נא תבוא לבית-הספר!"

"הנך בוש באביך, דייב! בוש באביך הקשיש, הא? שכחת כמה יגיעות יגע לגדלך, שכחת כי הוא שלחך לבית-הספר התיכון, כדי שתיטיב את חייך! מחר אלך ואשוחח עם הפרופסור שלך. הוא לא יהיה עוד להשאירך אחרי הלימודים מפני שבן-עניים אתה. ועתה – לעבודה, בני!"

65

המחשבות חלפו במוחי כבזק: "עליי לברוח מהר ככל שאוכל! אעזוב את בית-הספר ואת הבית לעולמים! לא אוכל לבוא עם אבא לבית-הספר! הוא ייטול את הרובה, ויירה בפרופסור הרברט! איני יודע מה מסוגל הוא לעשות עוד! אברח, ואבא לא יוכל להשיגני! או אולי אֶסַּפּר לו, שבית-הספר עקר להרים. אוכל לספר לו הכול; אך הוא לא יבין... הכול נשתנה מאז ילדותו. אוכל לספר לו על איסוף צפרדעים וחרקים, אך הוא לא יבין! אם אברח, יחשוב שבית-הספר התיכון והפרופסור הרברט גרמו לכך! אין כל אפשרות לברוח! הוא יפגע בפרופסור הרברט! עליי להישאר בבית, להאכיל את הבהמות! אין דרך אחרת!"

70

כשסיימתי את עבודתי המפְּרָכָת, שלח הירח נוגהו, והשעה הייתה קרובה לחצות. אכלתי ועליתי לחדרי. שמעתי איך שוחח אבא עם אימא. הוא אמר לה, כי יילך מחר בבוקר וילמד את הפרופסור הרברט לקח!

75

ניסיתי לשכוח את דבריו, אולם הם חזרו והדהדו בראשי. ניסיתי ללמוד חשבון; חזרתי על השיעור בטבע; אך כל הזמן קדחה בי המחשבה: "אבא ילך מחר לבית-הספר! הוא שונא את הפרופסור הרברט! הוא עלול לירות בו! מי יודע מה יארע?" ואז חלף רעיון מרגיע: "אולי תצטנן חמתו של אבא במשך הלילה, והוא ישכח את מזימתו עד הבוקר."

80

אולם למחרת היום, בארבע לפנות בוקר, כבר העירני אבא ויצאנו לעבודה. כשסיימנו, כבר עלה השחר. סעדנו את ארוחת הבוקר.

"ועתה, דייב," אמר אבא לבסוף, "התכוון ללכת לבית-הספר! לא ארשה שילמדוך בצורה טיפשית שכזו! לא ארשה להם ללמדך לשבור עצי דובדבנים! בוא!"

85

אבא לבש את מדי החג שלו, נעל מגפיים גדולים, נטל את רובהו ויצא עמי לדרך. הרחובות בעיירה היו ריקים מאדם. "מוטב כך", חשבת, "אם ייךה בפרופסור, לא יהיו עדים רבים לכך!". לבסוף הגענו לבית-הספר. רק תלמידים מעטים נמצאו בו בשעה מוקדמת זו. אבא מיהר אל הפרופסור הרברט ושאל: "אתה כאן, הפרופסור?" 90

"כן", ענה הפרופסור, "ואתה הנך אביו של דייב, הלא-כן?"
"כן!" אבא הסיט את רובהו לכיוונו של הפרופסור, שהחוויר מהתרגשות.
"רצוני לדעת רק מספר דברים על בית-ספר זה!" אמר אבא. "רציתי להשכיל את בני דייב. הוא היחיד מבני משפחתנו הענייה שנשלח לבית-ספר תיכון! אתמול איחר לחזור הביתה והשאיר את כל העבודה על צווארי! הוא אמר שאתה שלחת אותו לצוד צפרדעים, רמשים וזיקיות, והוא שבר עץ דובדבנים ונאלץ להישאר שְׁעִתִּים אחר הלימודים היום ומחר, כדי לפרוע את חובו. הנכון הדבר?" 95
"אה..." מלמל הפרופסור הרברט "א... כן! הדבר נכון!" הוא העיף מבט חששני אל רובהו של אבא. 100

"ובכן", גבר קולו של אבא. "אין זה בית-ספר תיכון! זהו בית-ספר לרמשים, בית-ספר לצפרדעים! אך אין זה בית-ספר תיכון!"
"לשם מה הבאת עמך את הרובה הזה?" שאל הפרופסור ברטט.
"רואה אתה לוע זה, כאן, ברובה! לוע זה יפלוט אש אל פרופסור ממש כשם שיעשה כן לכל אדם אחר! אבל עכשיו אין צורך בו! מכה הגונה תספיק!" המשיך אבא במהירות. 105

אבא ניצב מאיים וגדול כל-כך. מעולם לא ראיתיו כה גדול. ראיתי קודם לכן את הפרופסור הרברט. הוא נראה בעיניי תמיד גבוה וגדול, אולם הפעם, בצד אבא, לא נראה גדול כלל וכלל.
"מילאתי רק את חובתי", אמר, "אני מצטער, מר טקסטון, אולם זו חובתי... זה היה שיעור בטבע!" 110

"שיעור בטבע?" קרא אבא "שיעור צפרדעים! שיעור זיקיות! נוטלים ילדים צעירים מאת הוריהם המפרכים את גופם כדי לשלם את שכר הלימוד הגבוה – אך כדי לצוד זיקיות וצפרדעים!"
"סגור את הדלת, דייב!" הורה לי הפרופסור, משנשמעו צעדי התלמידים הקרבים. 115

יצאתי החוצה וסגרתי את הדלת מאחוריי. התנדנדתי כעלה נידף ברוח. הרי אבא עומד להכות את הפרופסור הרברט! שמעתיו מתווכח בקול. הפרופסור ניסה לשפך את כעסו של אבא. הוא הסביר לו, כי היה מוכרח לעשות את אשר עשה. לאט לאט נעשה קולו של הפרופסור בטוח, והוא החל לשכנע את אבא, כי צדק במעשהו. הן לא יכול להכותני, ובהלוותו לי כסף רק לטובתי נתכוון! קולו של אבא נתנמך, אך לפתע גבר שוב ושמעתיו מתרעם: "אולם לשם מה עליכם לצוד נחשים וצפרדעים במקום ללמוד?"

אחר שמעתי את תשובתו המרגעת של הפרופסור: "יש לנו מטרה לימודית בכך, מר טקסטון, אנו משמרים את הגופות באינקובטור לצורך לימודי הטבע!"

125 "באינקובטור?" נדהם אבא, "מעולם לא שמעתי על הנחת נחשים באינקובטור! האינקובטור נועד לטיפול אפרוחים, ולא לשימור נחשים!"

"השמעת מימך על חיידקים, מר טקסטון?" שאל הפרופסור.

"רשאי אתה לקרוא לי לסטר, אם תרצה," נתרכך קולו של אבא.

"בסדר, לסטר, השמעת מימך על חיידקים?" גם קולו של הפרופסור נעשה ידידותי ביותר.

130 "חיידקים? כן, שמעתי עליהם, אך איננו מאמין בקיומם! בן שישים ושבע אני, ומימיי לא ראיתי חיידק בעיניי!"

"הרי אי-אפשר כלל לראות חיידק בעין עירומה!" חייך הפרופסור, "הישאר עמנו בבית-הספר עוד שעות מספר. אוכל להראותך דברים מעניינים ביותר! מה דעתך, למשל, אם אראה לך את החיידקים שעל שניך?"

135 "מה!" נתבהל אבא "רצונך לספר לי, כי יש חיידקים על שניי?"

"ודאי," נתחייך הפרופסור, "וחיידקים דומים נמצאים גם בגופו של הנחש הניצוד!"

"אינני מאמין, אינני מאמין..." מלמל אבא נבוך.

140 "הישאר עמנו מעט, ותראה זאת במו עיניך, מר טקסטון!" אמר הפרופסור. לבסוף הצליח לשכנע את אבא, שמלמל: "העולם נשתנה מאז למדתי אנוכי בבית-הספר. אז למדנו רק לקרוא ולכתוב. ואילו עתה מראים חיידקים בנחש שחור ועל השניים! אכן, שינוי רב נתחולל מאז!"

ואבא נשאר לשעות הלימודים הבאות. שמחתי בראותי אותו ואת הפרופסור הרברט מטיילים בידידות בחצר ומשוחחים כחברים ותיקים. הנערים והנערות

הרבים התבוננו בהשתוממות באבא החסון ובבגדיו המשוניים. אולם אני לא בושתי באבא שלי. ידעתי, שאבא שלי טוב הוא, אך מנהגיו פשוטים ומוזרים לבני העיר, שחייהם קלים בהרבה מחייו, והייתי גאה על אבי החסון והגבוה. אמנם מנהגיו פשוטים וגסים, אך הוא כן עם לבו ואומר את אשר יחשוב.

150 אל שיעור הטבע נכנסו הפרופסור ואבא שלובי זרועות כשהם משוחחים בערנות וברעות. "הכירו נא, נערים, את אביו של דייב," הציג הפרופסור את אבא לפני כולם, וביקשו לגעת בקיסם דק בשניו. אבא מילא אחר דבריו בהתעניינות. הפרופסור הניח את טיפת הריר שבקצה הקיסם מתחת למיקרוסקופ והורה לאבא להתבונן.

שוב מילא אבא את דבריו בסקרנות וגחן אל המיקרוסקופ, בעצמו את עינו האחת. הוא העיף מבט תוהה ואחר נשא את ראשו וקרא בהתרגשות: "הנה הוא! אני רואה אותו! מי מילל ומי פילל! חידק על שנו של אדם?!"

"יש מיליוני חיידקים כאלה בגופנו, לסטר," אמר הפרופסור הרברט לאבא הנדהם, שרכן שוב אל המיקרוסקופ, "מהם מזיקים ומהם מועילים." באותו רגע ניתק אחד הכפתורים במעילו של אבא, והרובה, שהיה צמוד אליו וחבוי מתחת למעיל, בצבץ החוצה. הפרופסור הרברט מיהר לכסותו בטרם יראה, אולם איחר. 160 גם אבא נבוכ. ככלות הכול, מה צורך ברובה בשעת שיעור בטבע בין ידידים? אולם הָרגל של שנים מנע את ניתוקו של אבא מרובהו. הפרופסור הפסיק את הדממה: "אתמול הצלחנו לצוד נחש שחור, לסטר, כוונתנו לנתחו. רצונך לראות את החיידקים שמצאנו בתוכו?"

165 "לא," סירב לפתע אבא, "מאמין אני לכם. איני רוצה לראות בהרגכם יצור חי כנחש. איני שוטם את הנחשים השחורים; הם מועילים מאוד לנו, לכפריים. לא הייתי מרשה לאיש להרגם בחצרי. הרי בעלי-החיים הללו אינם מזיקים לנו, והם חסרי מגן. מדוע אפוא נפגע בהם?"

הבחנתי במבטי אהדה בעיני חבריי. הם החלו לחבב את אבא על דבריו אלה. אדם כן ופשוט זה, שניצב לפניהם וקנה רובהו בולט מתוך מעילו, מצא חן בעיניהם. 170 המורה המשיך להסביר לאבא את שיטות העבודה בבית-הספר עד אשר נשמע הצלצול שבישר את גמר הלימודים באותו יום. הכול יצאו את הכיתה בצהלה, אך אני ידעתי: עלי להישאר כאן עוד שְׁעֵתִיִּים ולשטוף את הרצפות, את החלונות ואת הלוח.

175 "תוכל לסיים את מלאכתך ביום אחר, דייב!" שמעתי את קולו של הפרופסור הרברט, בגנחי על הסחבה הלחה. "אביך מחכה לך בחוץ. היום אתה רשאי ללכת עמו הביתה."

הנחתי את הדלי ואת הסחבה, נטלתי את ספריי ומיהרתי החוצה.

180 "דומני, דייב, שעליך לעבוד היום שְׁעִתִּים נוספות בבית-הספר!" אמר אבי; וכאשר הסברתי לו, כי הפרופסור התיר לי לדחות את יום העבודה, פסק: "לא! כל חוב יש לפרוע במועדו. נעבוד שנינו במשך שעה, ונשלים את קנס הדולר. הבה, הגש את הסחבה."

185 החילונו בשטיפה. גם הפצרותיו של הפרופסור והבטחותיו בדבר ביטול העונש לא הועילו. אבא עמד על דעתו: חייב אדם לפרוע חובותיו למועד הקבוע. "אנשים ישרים אנו, פרופסור הרברט," אמר אבא. "עכשיו אתה השוגה ואני הצודק. נערי נענש וחייב לשאת את עונשו." ואכן, גם לאחר שהלך הפרופסור לביתו, המשיך אבא לעבוד. מוזר היה לראותו אווז במטאטא. מעולם לא השתמש במטאטא בבית: זה היה כלי עבודתה של אימא. אבא עבד קשה במשק, אך לא בשטיפת רצפות. לכן קשתה עליו עתה העבודה והוא נפתל בעקשנות על המטאטא הקצר.

190 לבסוף סיימנו את השטיפה ופנינו הביתה.

"היודע אתה, אבא?" אמרתי, "הפרופסור הרברט עלול ללכת ולהלשין עליך במשטרה, כי איימת עליו ברובה!"

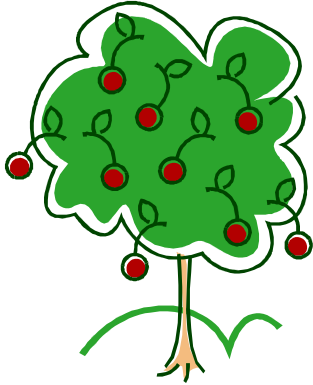
"הוא לא יעשה זאת!" השיב אבא בביטחון, "אנו חברים. הוא מחבב אותי ואני מחבב אותו. רואה אתה, דייב? הפרופסור הרברט אמר, שאני האיכר החסון ביותר שראה בימיו! אולם זמני חלף, דייב! כיום אדם קטן אנוכי. ייתכן שידיך תהיינה רכות ועדיפות מִיָּדִי. גם בגדיך יהיו נקיים יותר. אתה תיָּאָה הדור יותר מאביך הקשיש. הימים שנועדו לי חולפים. הימים הבאים נועדו לכם, בני הדור הצעיר. זכור, דייב, בהתבגרך היה אדיב וכן לכל אדם, פרע את חובותיך בזמנם; ובעיקר – היה נוח ורחום לבעלי-החיים. אל תהרוג נחשים שחורים, דייב! – זוהי המגרעת היחידה שגיליתי בבית-הספר שלך. נחשים שחורים, כְּמוֹהֶם כבני-אדם,

200 אין הם רוצים במלחמה. הם רוצים בשלום ובשלווה."

כוכבים רעדו והרטיטו ברקיע כשהגענו הביתה. אִפְּלָה אפפה את ביתנו הקטן. נכנסנו הביתה וסעדנו את לבנו בארוחה המוכנה. לאחר הסעודה ישב אבא ליד האת, חימם את ידיו והחל לספר לאימא על יומו המופלא בבית-הספר, היום שלא ייִשְׁכַּח מלבּו עד רגעיו האחרונים.

משימות

1. לפניכם משפטים, הסבירו את המילים המודגשות.
 - הבוקר התעוררתי מאוחר ונחפזתי לבית הספר, כדי שלא אָאָחֵר.
 - הביולוגים גילו במחקרם שיש בעלי חיים הניזונים מצמחים מסוימים בלבד.
 - בגני הילדים יושבים הילדים על דרגשי עץ מסביב לגננת בשעת הריכוז.
 - חבריי הפצירו בי רבות עד שהסכמתי לצאת אתם לטיול.
 - מי מילל ומי פילל שהקבוצה שלנו תנצח בתחרות?



2. חברו למילים משפטים משלכם.
3. מהו הסיבוך שעולה כבר בפתיחה של הסיפור?
4. מדוע קיבלו דייב וחבריו עונש בבית הספר?
5. מהו העונש שהטיל המורה על דייב ועל חבריו? מה דעתכם על עונש כזה?
6. דייב מספר למורה על אביו כמה דברים.
 - "אבא ילקני בין כך ובין כך, כשאשוב הביתה באיחור של שעותיים."
 - "אינך מכיר את אבי, אדוני הפרופסור."
 - "אבא הוא אדם מן הדור הישן, ולעולם לא יבין את עניין עץ הדובדבנים על בוריו."
- א. כיצד מצטיירת דמותו של האב מתוך דברי דייב?
- ב. מה אפשר ללמוד מתיאור זה על יחסו של דייב לאביו?
7. המפגש בין האב למורה מחולל מפנה ביחסו של האב למורה ולבית הספר.

נקודת מפנה – נקודה שבה העלילה מפנה את כיוונה במידה רבה. המפנה מפתיע בדרך כלל את הקוראים. לעתים המספר מכין את הקוראים לקראת המפנה בשלבים ובאופן אטי או רומז על בואו, ואז המפנה צפוי יותר.

תארו את שלבי ההתפתחות ביחס האב אל המורה ואל בית הספר, והציגו את נקודת המפנה.

8. המשפטים שלפניכם ממחישים את עמדות האב בסיפור ואת השינוי שחל

בו. מספרו את המשפטים בהתאם לרצף בסיפור:

- אתה תעשה בדיוק מה שהוא אומר, הוא איש טוב.

- בית הספר השתנה מהזמנים שלי.

- לא מלמדים אתכם מתוך ספרים בבית הספר הזה?

- אז אני אומר לך שזה לא בית ספר תיכון, זה בית ספר מחורבן לחרקים.

- מי היה מאמין? ישר על השן של הבן אדם!

- אני בא אתך הבוקר לבדוק מה זאת אומרת ללמוד חרקים...

- רק כמה דברים על בית הספר הזה שהייתי רוצה לדעת...

- איזה מן בית ספר זה בכלל?

- למה איחרת? תגיד או שאני מצליף בך על המקום.

- אני עלה נבול, דייב, אני כבר גמרתי.

- איך השתנה בית הספר מן הזמנים ההם.

9. אפינו את דמותו של אביו של דייב על-פי שלושה תבחינים (תיאור חיצוני,

התנהגות, דרך חשיבה, דיבור). הדגישו את השינוי שחל בו במהלך הסיפור.

10. דמויות העוברות מהפך

א. האם קרה לכם, שדמותו של אדם קרוב ומוכר היטב התגלתה לפתע

באופן חדש ומפתיע? אם כן, ספרו על כך.

ב. האם נתקלתם בתופעה כזו בספרות או בקולנוע? ספרו על כך.

11. גם פרופסור הרברט יכול ללמוד מאביו של דייב כמה עקרונות לחיים. ציינו

אותם.

12. דמות המספר – המספר בסיפורנו הוא מספר-גיבור.

איזה תפקיד יש לו בסיפור, ומה מיוחד בו?

מספר גיבור : מספר-עַד, שהוא גם הגיבור הראשי בסיפור, המספר על עצמו, על אירועים בהם השתתף או על אירועים שנמסר לו עליהם.

13. סיום הסיפור

סיום פתוח : סיום שאינו מוסר לקורא על גורלן של הדמויות ואינו פותר את הבעיה שעלתה במהלך הסיפור.
סיום סגור : סיום הנותן מענה ופתרון לכל הבעיות והסיבוכים שעלו במהלך הסיפור.
(עפ"י י"אבן, **מילון מונחי הסיפורת**)

איך מסתיים הסיפור: בסיום **פתוח** או בסיום **סגור**? הסבירו את תשובתכם.

14. מה תפקיד הנקודתיים בשורה 188?

א. לפרט ב. להסביר ג. להוכיח ד. לסייג

15. לפניכם התפקידים של סימן הפיסוק **שלוש נקודות**.

שלוש נקודות מציינות שהרעיון לא הובע עד הסוף, ועל הקורא להשלימו במחשבתו; שהמדבר מגמגם מתוך מבוכה; שיש בביטוי רמז או אירוניה קלה; שיש המשך למשפט.

כתבו מה מציינות שלוש הנקודות בשורה 99 ומה הן מציינות בשורה 71.

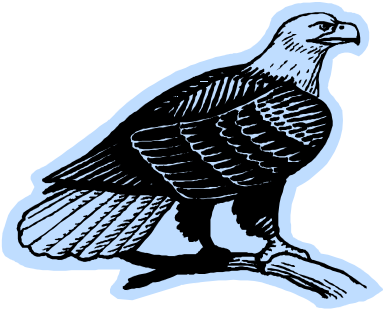
לדיון

- (1) בסיפורנו עץ הדובדבן נשבר. מה או מי עוד "נשבר" בסיפורנו?
- (2) המורה לא היה מוכן לוותר על העונש או לשנותו על אף דבריו של דייב. מדוע נהג המורה בדרך זו?
- (3) דייב חשש מביקורו של אביו בבית הספר, אך חששותיו לא התאמתו.
א. מה הביא ליצירת שפה משותפת וכבוד הדדי בין המורה ובין האב?
ב. איך אפשר להבין, שדייב טעה כל-כך בשיפוטו את אביו?
- (4) אביב של דייב הולך לבית הספר, ובמעילו מוחבא רובה, הוא חוזר משם בתחושה שונה. מה אנחנו יכולים ללמוד מהשינוי שעבר על אביו של דייב?

משל לי משל

הנשר והעפרוני

מתוך: חליל ג'ובראן. "הנווד"



עפרוני ונשר נפגשו על סלע, בראש גבעה טרשית.

אמר העפרוני: "בוקר טוב לך אדוני."

השפיל הנשר מבטו אל העפרוני ואמר בקול קלוש: "בוקר טוב."

אמר העפרוני: "אני מקווה שהכול בסדר אצלך אדוני."

"איי" אמר הנשר, "הכול בסדר אתנו. אבל האם אינך יודע כי אנו מלכי

הציפורים, וכי אל לך לפנות אלינו לפני שאנו פונים אליך?"

"ואני חשבתי כי כולנו בני אותה משפחה," אמר העפרוני.

הנשר הביט בו בתיעוב ואמר, "וכי מי זה אמר לך כי אנו בני אותה משפחה?" אמר

העפרוני, "אזכיר לך רק זאת – אני יכול לעוף גבוה כמוך, ואני יכול לזמר ולשמח

את יצורי הבריאה. ואילו אתה, אינך מביא שמחה או אושר ליצורי הארץ."

התרגז הנשר ואמר בזעם, "שמחה ואושר! יצור חצוף שכמותך! במהלומה אחת

של מקורי אני יכול להשמיד אותך. הרי ציפורני גדולה ממך."

אז התרומם העפרוני באוויר, התיישב על גבו של הנשר והחל למרוט את נוצותיו.

הנשר הנדהם מיהר להתרומם באוויר כדי להיפטר מהעפרוני, אבל לא הצליח

בכך. לבסוף חזר ונחת על אותו סלע, זועם על היצור הקטן הצמוד לגבו, שקלקל

את שלוות היום.

באותו רגע עבר צב קטן ליד הסלע וצחק למראה הנשר, צחוק כה רם עד שכמעט

והתהפך על גבו.

התבונן הנשר בצב ואמר, "זוחל אטי שכמותך, גוש עפר שכמותך, ממה אתה

צוחק?"

והצב אמר, "מעולם לא ראיתי נשר ההופך לסוס, ורוכבו הוא ציפור זעירה."

ענה הנשר בזעם, "הסתלק לך לדרכך, זה עניין משפחתי ביני ובין אחי העפרוני!"

משימות

1. בין מי למי מתנהל המפגש, והיכן?
2. מה פירוש הביטוי "השפיל מבטו"?
 - א. הביט עליו מגבוה
 - ב. הביט עליו בזלזול
 - ג. הביט עליו מלמעלה
 - ד. תשובות ב' ו- ג'
3. העפרוני אמר לנשר: "ואני חשבתי כי כולנו בני אותה משפחה."
לאיזו משפחה התכוון?
4. מה פירוש המילה: **תיעוב** בשורה 8?
 - א. בינוני, גרוע
 - ב. דחייה, מיאוס, שנאה
 - ד. התנגדות למעשה
5. למה התכוון העפרוני כשאמר לנשר שאינו מביא שמחה ואושר לאחרים?
6. כיצד איים הנשר על העפרוני, ומה הייתה תגובת העפרוני?
7. מצאו שניים-שלושה הבדלים בין התנהגותו של הנשר להתנהגות העפרוני.
8. את מי מייצג הנשר במשל? ואת מי מייצג העפרוני?
9. האם המפגש של הנשר עם העפרוני לימד אותו לקח? נמקו את תשובתכם.
(היעזרו בתשובתו לצב.)
10. מהם המסרים שמעביר המשל?
11. אילו ערכים באים לידי ביטוי במשל זה?
12. מדוע הוסיף הכותב למשל גם את הצב?
13. מצאו פתגם או ביטוי מתאים למשל זה, נמקו את בחירתכם.

צרור הענפים / האב והבנים – סיפור עממי

לאב זקן אחד היו חמישה בנים.

הבנים רבו ביניהם כל הזמן.

האב הזקן ביקש מהבנים להפסיק לריב, אבל הם לא שמעו בקולו.

יום אחד לקח האב חמישה ענפים. הוא קשר את הענפים יחד לחבילה אחת, וקרא

לחמשת הבנים. פנה האב לבן הבכור ואמר לו :

"נסה לשבר את חבילת הענפים." הבן הבכור ניסה וניסה - ולא הצליח.

האב פנה גם לבנים האחרים, אבל אף אחד מהם לא הצליח לשבר את חבילת

הענפים. פתח האב את החבילה, נתן לבן הצעיר ענף אחד ואמר לו :

"נסה לשבר את הענף." הבן הצעיר שבר בקלות את הענף.

אמר האב: "בניי היקרים, אתם כמו הענפים. אם אתם חיים יחד בשלום, אתם

חזקים כמו חבילת הענפים, ואף אחד לא יכול לשבר אתכם. אבל אם אתם רבים,

אתם חלשים, וכל אחד יכול לשבר אתכם."

חיבקו הבנים את האב הזקן ונשבעו לחיות יחד בשלום כל ימי חייהם.

משימות

1. על-פי הסיפור, מה נהגו הבנים לעשות, ומה ביקש מהם אביהם?

2. מדוע, לדעתכם, לא נשמעו הבנים לאביהם?

3. א. הבן הבכור ניסה וניסה לשבור את הענפים. מדוע חוזרת המילה?

ב. מה מציין הקו המפריד בשורה?

(1) הסבר (2) ניגוד (3) סיבה (4) תוצאה

4. למה התכוון האב כשאמר: "אתם כמו הענפים"?

5. חפשו את מאפייני הסיפור העממי בסיפור.

6. מה המסר שרצה האב להעביר לבניו באמצעות צרור הענפים?





משל הנשר / ג'יימס אגרי

איש אחד הלך ביער לתור אחר ציפור כלשהי. לכד נשר צעיר, הביאו אל ביתו ונתנו בקרב תרנגולותיו וברווזיו ויתר עופותיו, ומזון עופות נתן לו לאכלה, אף כי נשר היה זה, מלך בעלי-כנף.

מקץ חמש שנים בא חוקר אחד לראותו, ואחרי עברו בגנו אמר: "הציפור הזאת נשר היא, לא תרנגולת."

"אמנם כן," אמר הבעלים, "אך אילפתיו להיות תרנגולת. שוב אין הוא נשר, אלא תרנגולת היא זאת, גם אם מוטת כנפיה שמונה אמות אורכה מקצה עד קצה." "לא," אמר חוקר הטבע, "אף-על-פי-כן נשר הוא: לב נשר לו, ואני ארקיענו למרומי שמים."

"לא," אמר הבעלים, "תרנגולת היא זאת, ולעולם לא תעוף." הם הסכימו להעמידו במבחן. נטל חוקר הטבע את הנשר, הרימו, ובכוונה מרובה אמר אליו: "נשר, נשר הנך; בשמים מקומך, ולא על האדמה הזאת, פרוש כנפיד ועוף."

נפנה הנשר לכאן ולכאן, ואחר השפיל מבטו וראה את העופות אוכלים את אכלם – ומטה קפץ.

אמר הבעלים: "אמרתי לך כי תרנגולת היא." "לא," אמר חוקר הטבע, "נשר הוא. נסהו עוד הפעם ביום מחר." וכך לקחו ביום המחרת אל גג הבית ויאמר: "נשר, נשר הנך; פרוש כנפיד ועוף." אך שוב, בראותו את התרנגולות אוכלות, קפץ הנשר מטה ויאכל עמהן. ואז אמר הבעלים: "אמרתי לך כי תרנגולת היא זאת." "לא," עמד חוקר הטבע על שלו, "נשר הוא, ועדיין לבו לב נשר; רק נסהו אך עוד הפעם, ומחר יעוף-ידאה."

למחרת בבוקר השכים קום והוציא את הנשר אל מחוץ לעיר, למרגלות הר גבוה. השמש עתה זה זרחה והַפֶּזָה אור אל ראש ההר, וכל צוק סלע היה מתנוצץ בחדוות הבוקר היפה הזה.

הוא אחז בנשר ויאמר אליו: "נשר, נשר הנך; בשמים מקומך, ולא על האדמה הזאת; פרוש כנפיד ועוף!"

הביט הנשר על סביבו ורעד כאילו חיים חדשים נפחו בו, אולם לא עף. אז הפנהו חוקר הטבע היישר אל מול השמש. לפתע פרש כנפיו, ובצווחת נשר הרקיע מעלה-מעלה ולא שב עוד לעולם. נשר היה זה, אף כי הוחזק ואולף כתרנגולת! אחיי, בני אפריקה, אנחנו נבראנו בצלם האלוקים, אך בני-אדם עוררנו לחשוב כי תרנגולות הננו, ועדיין אנו חושבים שכך הננו; אבל נשרים הננו. פרשו כנפיהם ועופו!

משימות

1. מה מייצגת כל אחת מהדמויות: הנשר, התרנגולת, חוקר הטבע, האיכר?
2. על מה התנהל הוויכוח בין האיכר לחוקר?
3. הנשר נמנע מלעוף בפעמים הראשונות. מדוע? הסבירו את בחירתכם.
 - א. היה לו טוב בחברת התרנגולות, המוכרת לו מאז ומתמיד.
 - ב. הוא פחד להישאר בלי האוכל והביטחון שבחיי תרנגולות.
 - ג. הוא לא הבין את דבריו של חוקר-הטבע, והתעצל לעוף.
 - ד. הוא פשוט התרגל להיות תרנגול.
4. איכר מכאן וחוקר-טבע מכאן הם הקובעים את גורלו של הנשר.

חוקר-טבע עוסק במחקר מדעי המבוסס על עובדות, ומתרכז בחוקים הפועלים בטבע.

במה שונה גישתו לנשר מזו של האיכר? הגדירו את גישתו של כל אחד מהם.
5.
 - א. בסיום המשל מתברר, כי משל הנשר מכוון ל"בני אפריקה". מדוע? מהי ההקבלה בינם לבין הנשר?
 - ב. חפשו מידע על אפריקה בתקופות קודמות, וכתבו לאיזו תקופה מתאים המשל באפריקה. מה השינוי המרכזי שחל באפריקה מאז לגבי תושביה השחורים.

6. משל הנשר מתאים לא רק ל"בני אפריקה". למי עוד הוא מתאים, ומדוע?

7. מצאו מידע על נלסון מנדלה, לשעבר נשיא דרום אפריקה. כתבו אילו פעולות עשה, ומה הייתה תרומתו לבני אפריקה בתקופתו.

8. היעזרו במידע שקראתם, והשלימו את הטבלה שלפניכם. עבדו בזוגות בטבלה "פירקנו" את המשל לחמישה חלקים. כל פעולה הקשורה בנשר, מומרת לפעולה שנעשתה כלפי העבדים בני אפריקה בארצות הברית.

	המשל	הנמשל לפי הטקסט (חלקי), בהתייחס לארצות הברית	נמשל רחב יותר
1.	לכידת הנשר		
2.	הפיכת הנשר לתרנגולת בעזרת אילוף		אנשים בעלי אמצעים נוספים גורמים לאנשים לעבוד בתנאים ללא זכויות כמו עבדים
3.	הגילוי של חוקר הטבע	העולם מבין שזכויות האדם השחור נרמסים	
4.	ניסיונות כושלים להחזיר את הנשר להיות נשר		
5.	ההצלחה		

10. לפניכם שני פתגמים.

"יונה שהלכה אצל עורבים – נוצתיה נשארות בלבנות, אבל לבה משחיר."

"ההרגל הוא טבע שני, שהופך לטבע ראשון."

כתבו אותם בלשונכם, והסבירו כיצד הם קשורים לסיפור.

11. מצאו בסיפור מילים הבנויות מכינויים חבורים, פרקו אותן לכינויים החבורים שלהן, ומיינו אותן לפעלים ולשמות. לדוגמה: הִפְנָהוּ – הפנה אותו.

חמשת העיוורים / ל. טולסטוי (תורגם ועובד בידי ח.ג. ביאליק)

חמישה קבצנים עיוורים הלכו יחד אחוזי יד דרך יער עבות. רבץ לפניהם בדרך פיל גדול מאוד, והם לא ידעו. נכשלו בו ונפלו. חרדו חרדה גדולה והתחילו למשש ולגשש סביבותם, לדעת מהו המכשול אשר לפניהם. עלתה ביד האחד אוזן מאוזני הפיל. מעך ומשמש בה - והינה רכה, מתקמטת ומתפשטת בידו כעין המטלית. קרא ואמר: "אחי, סמרטוטים לפנינו! גל של סחבות!" השני גישש ומצא את הבטן, צעק בקול: "תל! תל גבוה ומושפע!" מישש גם השלישי, ובחלקו עלה הזנב. הכריז על המציאה: "חבל עבות! נכשלנו בחבל!" הרביעי מישש ומצא רגל. תפס בה וצרח: "קוֹרָה! קוֹרָה שופעת וכבדה!" אז התרגש החמישי, החזיק בשנהבים אשר עלו בידו, וצעק בכל כוחו: "שקרנים! חרבות צורים פגעו בנו! חרבות שנונות בעלות פיפיות!"

ככה צעקו העיוורים ורבו בחוזקה וכמעט שבאו לידי מהלומות. כל אחד החזיק בשלו בשתי ידיו, וכל אחד היה בעיני חבריו כשוגה ומשגה. עבר עליהם פיקח אחד ושמע דברי ריבם. הניע עליהם ראש ואמר: "אוי, עיוורים, עיוורים! אילו היו לכם עיניים לראות את כל אשר לפניכם יחד, כי עתה נוכחתם לדעת עד כמה שגיתם כולכם. הן כל אחד מכם דון ידין על-פי הפרט הקטן והבודד אשר תפסה ידו. ואולם באמת, הלא אין פה לפניכם לא תל ולא קורה, לא סחבות ולא חבל עבות ולא חרבות."

ומה אפוא יש פה? שאלו העיוורים פה אחד והם משתאים ותאבים מאוד לדעת. "פיל!" ענה הפיקח, "השומעים אתם? פיל!"

1. א. כל אחד מחמשת העיוורים מישש איבר אחר של הפיל וחשב שסיבת נפילתם שונה היא. ציינו מה חשב כל אחד מהם.
ב. מדוע השיב כל אחד מהעיוורים תשובה שונה? הסבירו.
2. מה משמעות המילה **מכשול** בשורה השלישית?
א. אבן ב. גורם מפריע ג. כישלון ד. דרך
3. הבה ניישם את הרעיון של משל הפיל על חיינו.
אילו התבקשו שלושה אנשים שונים לתאר אתכם, מה היה אומר עליכם כל אחד מהם?
4. מה הייתם מציעים לעיוורים לעשות כדי להגיע לכלל הסכמה?
5. מהן המסקנות שתוכלו ללמוד ממשל זה? מהו הנמשל לחיים?
6. לעתים קרובות אנשים מתווכחים בלי להבין למה מתכוון הצד האחר. כאן הוויכוח הוא על פיל, שאף אחד מהם לא ראה במלואו ולא נגע בכל גופו. כתבו פסקה, ובה הסבירו אפשר לצאת חכם מוויכוח, ולא רק צודק.
7. פירוש המילה **פיקח** במקרא הוא "שאינו עיוור", כלומר "רואה". בתקופת חז"ל הורחבה משמעות המילה ל"נבון".
הסבירו את הקשר בין שני הפירושים. הראו כיצד מתבטא קשר זה בסיפור. במילים רבות ניכר ה קשר בין "ראייה" לבין "הבנה".

כ"ט בנובמבר

בדקו באינטרנט או במקורות מידע אחרים מה מציין יום כ"ט בנובמבר, וענו על השאלות שלפניכם.

משימות

1. מה קרה בעקבות העובדה שבריטניה החזירה את המנדט לאו"ם?
2. הסבירו מה הייתה החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר, ומה היו תוצאותיה.
3. עיינו **במפת החלוקה**, וענו על השאלות.
 - א. על-פי המפה, אילו אזורים היו אמורים להיות בסמכות המדינה היהודית?
 - ב. אילו אזורים היו אמורים להיות בסמכות המדינה הערבית?
 - ג. מה מעמדה של ירושלים?
4. מה החסרונות בגבולות מדינה יהודית כפי שהחליט האו"ם?
5. מדוע הסכימו היהודים להחלטת האו"ם?
6. מה הייתה עמדת הערבים כלפי החלטת הוועדה?
7. לתכנית החלוקה היו **יתרונות וחסרונות**, **תומכים ומתנגדים** וכאלה שחשבו שיש להקים מדינה דו-לאומית (יהודית-ערבית). כתב שניים-שלושה נימוקים מתאימים לכל אחד מהם.
8. הסבירו את המושגים האלה: הצהרת בלפור, אצ"ל, לח"י, מנדט, שטח ניטרלי, מלחמת חורמה.
9. 65 שנים לאחר ההצבעה אתם מתבקשים לשכנע את המדינות החברות באו"ם שהצבעתם הייתה מוצדקת. כתבו מכתב או פסקה מתאימים.

חופים / נתן יונתן (לחן: נחום היימן)



חופים הם לפעמים געגועים לנחל,
ראיתי פעם חוף
שנחל עזבו
עם לב שבור של חול ואבן.
והאדם, והאדם הוא לפעמים גם כן יכול
להשאיר נטוש ובלי כחות
ממש כמו חוף.

גם הצדפים
כמו חופים, כמו הרוח
גם הצדפים הם לפעמים געגועים
לבית שתמיד אהבנו
אשר היה ורק הים
שר לבדו שם את שיריו
כך בין צדפי לבו של האדם
שרים לו נעוריו.

משימות

1. חפשו מידע על השיר, ומצאו מה היה הרקע לכתיבתו.
2. הסבירו את היחס בין הנחל לחוף, כפי שמתואר בשורה השנייה ובשורה השלישית בבית הראשון.
3. מה הדמיון בין האדם לחוף?
4. למה מתגעגע האדם בשיר, ומדוע?
5. זהו **שיר לירי**. בשירה לירית הדגש הוא על הרגש. אילו תחושות ורגשות מעביר השיר? באילו מילים ממחיש זאת המשורר?
6. האמצעים האמנותיים השולטים בשיר הם **דימוי והאנשה**. הביאו דוגמות לכך מתוך השיר.
7. האם ידוע לכם מהו **נחל אכזב**? כיצד הוא קשור לשיר?
8. מה המיוחד בצורתו החיצונית של השיר? כיצד המבנה קשור לתוכנו?
9. השיר עוסק באדם ובטבע, מהם המסרים שמעביר השיר בהקשר לכך?

קטעים מתוך ספר החשמונאים

ויכתוב המלך אל כל-מלכותו לעזוב כל-עם חוקותיו להיות כולם לעם אחד. ויקבלו כל-העמים את דבר המלך. וגם רבים מישראל רצו בדתו ויזבחו לאלילים ויחללו את השבת. וישלח המלך ספרים בידי שליחיו לירושלים ולערי יהודה ללכת אחרי חוקים נכריים, לחלל שבתות וחגים, לטמא מקדש וקדשים, להניח את-בניהם בלתי-נימולים, לשכוח את התורה ולהחליף כל-החוקים – ואשר לא יעשה כדבר-המלך יומת.

ובחמישה-עשר יום לכסלו, בחמש וארבעים ומאה שנה, בנו שיקוף משומם על המזבח, ובערי יהודה מסביב בנו במות. ובפתחי הבתים וברחובות זבחו וספרי התורה אשר מצאו שרפו באש. וכל אשר ימצא בידי ספר ברית וכל אשר יחפוץ בתורה, ציווה המלך להמיתו. (מתוך פרק א')

ויבואו אנשי המלך למודיעין העיר לזבח. ורבים מישראל באו אליהם ומתתיהו ובניו נאספו. ויענו אנשי המלך וידברו אל מתתיהו לאמור : ראש נכבד וגדול אתה בעיר הזאת ונתמך בבנים ובאחים. עתה קרב ראשון ועשה מצוות המלך, כאשר עשו כל-העמים ואנשי יהודה והנשארים בירושלים והיית אתה ובניך מאוהבי-המלך, ואתה ובניך תיכבדו בכסף ובזהב ובמתנות רבות. ויען מתתיהו ויאמר בקול גדול : אם כל העמים אשר בבית מלכות המלך שומעים לו ויסורו כל איש מעבודת-אבותיו ויבחרו בדבר המלך – אני ובניי ואחי נלך בברית אבותינו! חלילה לנו לעזוב תורה ומצוות!

ויקרבו ימי מתתיהו למות ויאמר לבניו :

עתה בנים קנאו לתורה...

זכרו מעשה אבות...

ונחלתם כבוד ושם עולם... (מתוך פרק ב')

ויקם תחתיו יהודה בנו הנקרא מכבי ויעזרו לו כל-אחיו וכל אשר דבקו באביו ויילחמו מלחמת ישראל... ויאמר יהודה :

נקל כי ייפלו רבים בידי מעטים ואין מעצור לפני שמים להושיע ברבים או במעטים, כי לך ברוב חייל ניצחון המלחמה ומן השמים הגבורה. הם באים אלינו ברוב גאווה וזדון להשמיד אותנו ואת נשינו ואת בנינו ולבוז אותנו. ואנחנו נלחמים על נפשותינו ועל תורתנו. אדוני יגף אותם לפנינו ואתם אל תיראו מפניהם. (מתוך פרק ג')

ויקהל כל המחנה ויעלו הר-ציון. ויראו את המקדש שומם והמזבח מחולל והשערים שרופים ובחצרות גדלים וסבוכים כמו ביער או כמו באחד ההרים; והלשכות שוממות. ויקרעו את בגדיהם ויבכו בכי גדול ויעלו אפר על ראשיהם. ויפלו על פניהם ארצה ויתקעו בחצוצרות ויצעקו על השמים. ויבחר (יהודה) כוהנים תמימים חפצי תורה, ויטהרו את המקדש ויוציאו את אבני השיקוף למקום טמא. וייועצו על מזבח העולה המחולל מה לעשות לו. ותצלח עליהם מחשבה טובה לנתוף אותו לבלתי היות להם למוקש, כי הגויים טימאוהו, וייתצו את-המזבח ויניחו את האבנים על הר הבית במקום מיוחד עד בוא נביא להורות מה יעשה בהן. וייקחו אבנים שלמות, ככתוב בתורה, ויבנו מזבח חדש כראשון. ויבנו את המקדש ואת פנים הבית ואת החצרות קידשו. ויעשו כלי קודש חדשים ויביאו את המנורה ואת מזבח הקטורת ואת השולחן להיכל. ויקטרו על המזבח ויעלו את הנרות אשר במנורה ויאירו ההיכל. וישימו על השולחן לחם ויורידו את הפרוכות ויכלו את כל המעשים אשר עשו. וישכימו בבוקר בחמישה ועשרים לחודש התשיעי הוא חודש כסלו בשמונה וארבעים ומאה שנה. ויקריבו קורבן על-פי התורה על מזבח העולה החדש אשר עשו. ויעשו את חנוכת המזבח ימים שמונה ויקריבו עולות בשמחה ויקריבו זבח שלמים ותודה. ויפארו את פני ההיכל בעטרות זהב ובמשבצות הכסף ויחנכו את השערים והלשכות ויעשו להם דלתות ותהי שמחה גדולה בעם מאוד ותסר חרפת גויים. ויקים יהודה ואחיו ובכל קהל ישראל להיות. ימי חנוכת המזבח נעשים במועד שנה בשנה ימים שמונה מיום חמישה ועשרים לחודש כסלו בשמחה וגיל. (מתוך פרק ד')

משימה

רשמו את סדר האירועים של הסיפור ההיסטורי.

הנר / הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל (הר"אה)



צריך שכל איש ידע ויבין –
שבתוך תוכו דולק נרו
ואין נרו שלו פנר חבירו –
ואין איש שאין לו נר.

צריך שכל אדם ידע ויבין –
שעליו לעמל ולגלות את
אור הנר שיש ברבים :
להדליקם לאבוקה גדולה
ולקאיר את העולם כולו.

וכל זמן שעוד דולק הנר –
אפשר לתקן!

משימות

1. מהו הידע שיש להבינו, ומה על האדם לעשות באותו הידע?
2. מהו הנר שהרא"ה מדבר עליו?
3. היכנסו לאינטרנט, ומצאו חמש עובדות על כותב השיר.

מתיידדים עם המילים

אתם עומדים לקרוא את הסיפור "החנוכייה שלא דלקה". הכירו מילים המופיעות בו.

קראו את המשפטים שלפניכם, כתבו את הפירוש של כל אחד מהמילים ומהביטויים המוזגשים בהם, וחברו להם משפטים משלכם.

א. ישנם ילדים שחושבים שאין להם **מְגִרָעוֹת** ולכן הם מתנהגים בהתנשאות כלפי אחרים.

ב. אבי החליט להעניק לי דמי כיס **טִיפִין טִיפִין** מדי שבוע, ולא את הכול בחודש.

ג. בכל פעם שאני מוצא משהו בבית, אני עסוק ב**לֶךְ וְשׁוּב** בין החדרים.

ד. למרות ניסיונותיו הרבים של השחקן הראשי, **לֹא עָלָה בְּיָדוֹ** להבקיע שער בכל המשחק.

ה. לאחר מותו של סבי, **עָנְנָה כְּסִתָּה אֶת פְּנֵיו** של אבי למשך זמן רב.



החנוכייה שלא דלקה

(רשם משה רבי, מפי הרב יוסף משאש ממרוקו).

בימי רבי אברהם אבן עזרא (ראב"ע) חי בפאדובה שבאיטליה עשיר אוהב מצוות וטוב לב. מגרעת אחת הייתה בו: כשלווה כסף, לא אהב לפרוע את חובו במועד. תמיד היה דוחה את בעל החוב בלך ושוב, וכשכבר שילם, היה נותן טיפין טיפין. כחודש ימים לפני חנוכה בא אליו בעל חוב ותבע ממנו את חובו, אך האיש דחה אותו בלך ושוב. בעל החוב התחנן לפניו: "אני זקוק לכסף, ולך יש כסף רב. מדוע לא תפרע את חובך?"

הדבר הגיע לאוזני ראב"ע, והוא ציווה על העשיר לשלם את חובו בבת אחת, ככתוב בתורה. אך העשיר לא שם לבו לדברי ראב"ע ולא פרע את חובו.

כשבוע ימים לפני חג החנוכה פגש ראב"ע את העשיר אצל הצורף וראה אותו מזמין חנוכייה יקרה, משובצת אבנים יקרות. פנה ראב"ע אל העשיר: "יפה מאוד

שאתה מחבב מצוות, אך בכסף של החנוכייה המהודרת אתה יכול לפרוע את חובותיך, וזו מצווה חשובה ביותר." העשיר לא שם לבו לדברי רבי אברהם והזמין את החנוכייה אצל הצורף. אמר ראב"ע: "אני מתפלל שהמלאך מחבב מצווה יילחם בך," ופנה לדרכו.

בערב חנוכה בא העשיר לצורף וביקש לקחת את החנוכייה. הצורף ביקש התשלום המלא, אך העשיר ניסה לדחותו. "אשלם לך בעוד חודש." הצורף סירב להצעה, וכשלא קיבל תשלום, לקח את החנוכייה המהודרת לביתו והדליק בה נר ראשון של חנוכה. העשיר לא רצה לוותר על החנוכייה, ולמחרת שילם לצורף את מחירה ויקחנה לביתו בשמחה. מילא העשיר את הגביעים שמן ויברך בקול רם את ברכות חנוכה, וכשרצה להבעיר את הפתילות, לא דלקו. ניסה פעמים אחדות אך הדבר לא עלה בידו. ניסו גם בניו להדליק את החנוכייה ולא הצליחו. עננה כיסתה את פניו.

למחרת מיהר לביתו של סעדיה, רב העיר, וסיפר לו את אשר אירע לו ולחנוכייה שלא דלקה. הרב, שלא האמין למשמע אוזניו, הלך עם העשיר לביתו, ניסה להדליק את החנוכייה ולא הצליח. החנוכייה לא דלקה. שאל הרב את העשיר: "ממי קנית את החנוכייה? האם לחש מישהו איזה לחש או כישוף בזמן הקנייה?" שלח הרב להביא את ראב"ע, ויחד הלכו לבית העשיר. ניסה ראב"ע להדליק את החנוכייה ונכשל. אמר ראב"ע: "נראה שתפילתי נתקבלה. מאחר שהייתי אצל הצורף כשהזמין את החנוכייה וידעתי כי העשיר לא פרע את חובותיו, התפללתי שהמלאך של מחבב מצווה יילחם בו. מאחר שתפילתי נתקבלה, הוא חייב לקיים את מצוות התורה ולפרוע כל חובותיו." העשיר הוכרח לשלם את חובותיו, קרא לבעלי החוב ופרע את חובו במלואו. אז חזר והדליק את החנוכייה ברוב שמחה ופאר.

משימות

1. מיהן הדמויות, מהו המקום, ומהי התקופה המוצגים בסיפור?
2. מה היה חסרונו העיקרי של העשיר? וכיצד התנהג כלפי הזולת?

3. היכן פגש ראב"ע את העשיר? מה ציווה עליו, ומדוע?
4. כיצד הגיב העשיר לציווי הראב"ע? מה אפשר לומר על תגובתו?
5. ראב"ע כעס על העשיר כי לא החזיר את חובו ובזבז את כספו. מה "איחל" לו?
6. מצאו לפחות שני מנהגים הקשורים לחנוכה, המוזכרים בסיפור.
7. השלימו את הטבלה במחברת.

הדמות	מעשה/התנהגות	תכונה
ראב"ע		
העשיר		
רב העיר סעדיה		

8. "מוֹדָה וְעוֹזֵב – יִרְחֵם", כלומר אם מישהו עושה מעשה רע ומתחרט עליו, הדבר נסלח. כתבו כיצד מתחבר ביטוי זה לסיפור שלנו.

9. לווה הוא מי שמקבל, ואילו המלוֹה הוא מי שנותן.
א. בנו מילים מהשורש ש-א-ל ומהשורש ש-כ-ר, ורשמו אותן בטבלה.

	ל-ו-ה	ש-א-ל	ש-כ-ר
המקבל	לוֹה		
הלוֹקח	מְלוֹה		

ב. השלימו את המשפט שלפניכם באחת המילים שבטבלה..

אחי ____ דירה, משום שאין לו כסף לקנות אחת.

הידעתם?

כאשר לווים משהו, מחזירים משהו שווה-ערך. למשל, לווים כסף, קמח, סוכר... לעומת זאת כאשר שוֹאֲלִים משהו, מחזירים את הדבר שלקחנו בדיוק. למשל, שואלים ספר, צלחת, כיסא.

ייחודה של יוצרת – רחל

אתם עומדים לקרוא משיריה של המשוררת רחל. הכירו מילים המופיעות בהם. קראו את המשפטים שלפניכם, כתבו את הפירוש של כל אחד מהמילים ומהביטויים המוזגשים בהם, וחברו להם משפטים משלכם.



1. **מעולם** לא הצלחתי לצבור את מרב הנקודות במשחק המחשב הזה.
2. מאחר שהודיעו על יציאה מוקדמת לטיול, **השפמתי** לפני הזמן.
3. הכורמים עבדו **בזעת אפים** כדי לסיים את העבודה הקשה בכרם.
4. חשוב לשהות הרבה בצל בימי הקיץ **היוקדים**.
5. אמי עורכת דין, יש תקופות שהיא **עמוסה** בעבודה ומגיעה מאוחר הביתה.
6. הקוצרים נוהגים לקשור **אלמוות** ביבולים בשדה וגם להשאיר לעניים.
7. במסיבת יום הולדתי הפתיע אותי חברי **כשנתן קולו בִּשִּׁיר** וזימר לי שיר שחיבר.
8. **פארתי** את אחותי בפני חברותיה על שקיבלה מדליה בתחרות.
9. בזמן המלחמה לא שמעו החיילים את אזהרת המפקד ולקחו מן ה**שָׁלָל**.
10. לאורך כל המסע **כַּבְּשָׁנוּ** את השביל הארוך עד שהגענו למעיין.
11. כשאחזור הביתה, יישמעו קולות ה**גִּיל**, משום שהצלחתי במבחן.

כמעט כל שיריה של רחל נכתבו בשש שנותיה האחרונות. שירתה הייתה כעין אוטוביוגרפיה של אדם הנוטה למות, העושה את חשבון עם זיכרונותיו, עם אהבותיו ועם אכזבותיו, ומפני שיש קשר הדוק בין שיריה לבין חייה, ראוי לקרוא על חייה כדי להבין את שיריה.

עבודה בקבוצות

בשירי רחל ניכרת אהבתה לנופי ארץ ישראל, ובעיקר לצפון הארץ, כגון: הגולן, הגליל והכינרת. נצא בעקבות רחל.

1. התבוננו במסלולי טיול שונים הנמצאים באינטרנט או בחוברת תיירות.
2. תכננו טיול ליום אחד לצפון הארץ, לשניים מהאתרים שהוזכרו בשירת רחל. בתכנון הטיול התייחסו להיבטים האלה:
שעת יציאה; קהל היעד (הורים – משפחה – כיתה – חברים); סוג הטיול (טיפוס הרים – משפחות – רגלי); אוכל (כריכים – מסעדות – חיק הטבע); סקירה קצרה על ייחודיות האתרים; שעת חזרה.

ואולי לא היו הדברים... / רחל

ואולי לא היו הדברים מעולם,

אולי

מעולם לא השכמתי עם שחר לגן,

לעבדו בזעת-אפי?

מעולם, בנמים ארבים ויוקדים

של קציר,

במרומי עגלה עמוסת אלמות

לא נתתי קולי בשיר?

מעולם לא טהרתי בתכלת שוקטה

ובתם

של כנרת שלי... הוי, כנרת שלי,

ההיית, או חלמתי חלום?

תרפ"ז

משימות

1. לשיר שלושה בתים. תארו את הפעולה בכל בית.
2. כל בית מסתיים בשאלה המעלה ספק. מה משמעותם של ספקות אלה? כתבו את השאלות בלשונכם.
3. השיר נכתב בשנותיה האחרונות של רחל, כשהייתה חולה ולא יכלה לרדת ממיטתה, אולם הפעולות שהיא מתארת בשיר, קשורות לתקופת העבר שהייתה היפה בחייה. לאור זאת הסבירו את השאלות המביעות ספק.
4. הספק הוא מוטיב מוביל לאורך כל השיר. הוכיחו אמירה זו.
5. הביטוי "תכלת שוקטה" הוא דימוי. הסבירו אותו.
6. העשייה המתוארת בשיר יכולה להיראות בעינינו כיום כחוויה לא נחשקת. קראו באינטרנט על העלייה השנייה, הסבירו את יחסה של רחל לעבודה החקלאית ואת אהבתה לארץ ישראל.

אַל אַרְצִי / רַחֵל

לא שָׁרְתִי לָךְ, אַרְצִי,
וְלֹא פִּאֲרֵתִי שְׁמֶךָ
בְּעֲלִילוֹת גְּבוּרָה,
בְּשָׁלֹל קִרְבוֹת ;
רק עֵץ – יָדִי נָטְעוּ
חוֹפֵי יֶרֶדוֹן שׁוֹקֵטִים.
רק שְׁבִיל – כְּבִשׁוֹ רַגְלִי
עַל פְּנֵי שָׂדוֹת.

אָכֵן דִּלְקָה מְאוּד –
יִדְעֵתִי זֹאת, הָאֵם,
אָכֵן דִּלְקָה מְאוּד
מִנְּחַת בִּתְּךָ ;
רק קוֹל תְּרוּעַת הַגִּיל
בְּיוֹם נֶגַה הָאוֹר,
רק בְּכִי בַּמִּסְתָּרִים
עָלִי עֲנִיָּךְ.

תל-אביב, תרפ"ו

משימות

1. למילה **מְנַחָה** כמה פירושים : מתנה, שי, תרומה.
- איזה פירוש, לדעתכם, מתאים ביותר לשיר? הסבירו מדוע.
3. הבית הראשון כולל את הדברים שהמשוררת לא עשתה ואת הדברים שהמשוררת כן עשתה. כתבו אותם בטבלה.
4. מדוע, לדעתכם, היא מספרת, קודם כול, על הדברים **שלא עשתה** למען הארץ?
5. מהו **המסר המרכזי** שמעבירה רחל בשיר "אל ארצי"?
 - א. כישלונה של המשוררת לתרום לארץ
 - ב. ניסיונותיה השונים של הדוברת לבטא אהבתה לארץ
 - ג. ביטוי אהבת הדוברת לארץ
 - ד. התרומה לארץ אינה קשורה לגודל המעשה
6. א. העתיקו מילים המתארות מקומות בארץ.
ב. העתיקו מילים המתארות את הטבע.
7. אילו מילים חוזרות בשיר? העתיקו אותן, והסבירו מדוע הן חוזרות.
8. בבית המשוררת מגישה מנחה לאם ומצטערת על דלותה.
 - א. מי היא האם?
 - ב. מי היא הבת?
 - ג. מהי המנחה? (קראו שוב את הבית הראשון.)
9. האם לדעתכם, המשוררת עשתה הרבה או מעט למען ארצה? נמקו את תשובתכם
10. בשיר יש הרגשה של עצב, העצב מבוטא בדימויים. והעתיקו אותם.
11. רחל מרמזת לנו בשירה על שתי דרכים שבהן אפשר לפאר את המולדת שלנו. מהן שתי הדרכים האלו?
12. יש הטוענים שכדי לעשות דברים למען הארץ לא חייבים להיות גיבורים או מבוגרים. כל אחד יכול לתת משהו. הביעו את דעתכם על טענה זו.

שֵׁם הָרִי גוֹלָן, הוֹשֵׁט הַיָּד וְגַע בָּם! –
בְּדִמְמָה בּוֹטַחַת מִצּוּיִם : עֶצֶר.
בְּבִדְיוֹת קוֹרֶנֶת נִם חֶרְמוֹן הַסָּבָא
וְצִנָּה נוֹשֶׁבֶת מִפְסָגֶת הַצָּחוֹר.

שֵׁם עַל חוֹף הַיָּם יֵשׁ דֶּקֶל שֶׁפֶל צִמְרָת,
סְתוֹר שֶׁעַר הַדֶּקֶל כְּתִינוּק שׁוֹבֵב,
שֶׁגֶלֶשׁ לְמִטָּה וּבִמְי כְּנֶרֶת
מִשְׁכָּשֶׁד רִגְלָיו.

מָה יִרְבוּ פְּרָחִים בַּחֲרֹף עַל הַכֶּרֶךְ,
דָּם הַכְּלָנִית וְכֶתֶם הַכֶּרֶכֶם,
יֵשׁ יָמִים – פִּי שֶׁבַע אֶז יִרְק הַיָּרֵק,
פִּי שֶׁבָּעִים תִּכְלָה הַתְּכֵלֶת בְּמָרוֹם.

גַּם כִּי אֲנֹרֶשׁ וְאַהֲלֶךְ שְׁחוֹחַ,
וְהִיָּה הַלֵּב לְמִשְׁוֹאוֹת זָרִים –
הָאוֹכֵל לְבָגֵד בָּךְ, הָאוֹכֵל לְשִׁכְחַ
חֶסֶד נְעוּרִים?

תל אביב, תרפ"ז

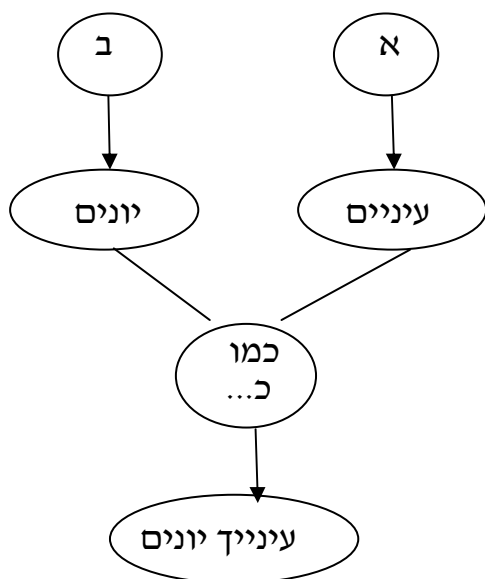
* הַכֶּרֶךְ – שְׁמוֹ הָעֶרְבִי שֶׁל הַתֵּל שֶׁל בֵּית יֵרֵחַ, לִיד הַמוֹשְׁבָה כִּינֶרֶת.

משימות

1. למי המשוררת פונה בשירה? הוכיחו את תשובתכם על-פי השיר.
2. מהם המקומות והצבעים המוזכרים בשיר בכל בית? חשבו מה הם מביעים.
3. א. כיצד נראה החרמון בעיני המשוררת?
ב. חפשו במקורות מידע, כיצד הוא נראה כיום.
ג. מה האווירה בבית המתאר את החרמון? מה משדות המילים **עָצָר**, **צָנָה**?
4. בשיר מופיעות **פעולות חשבוניות** המתארות **הַגְדָּלָה**. מצאו והעתיקו אותן. מה לדעתכם הן מוסיפות לשיר?
5. איזו מערכת יחסים מתוארת בבית האחרון? היכן עוד פגשנו מערכת יחסים כזו?
6. קראו במקור מידע את הביוגרפיה של רחל המשוררת. במה השיר קשור לחייה האישיים? הסבירו את תשובתכם.
7. מילה אחת חוזרת ברוב הבתים בשיר. מה היא? מה מביעה החזרה עליה?
8. לכל אחת מהמילים שלפניכם כתבו מילה מנוגדת.
צָנָה, דְּמָמָה, בְּדִידוּת, צָחור, לְשָׁפֵחַ
9. העתיקו את הדימויים, והסבירו את משמעותם.
10. מצאו תיאורי **האנשה** בשיר. את מה מאנישה המשוררת בשיר?

המטפורה נקראת בעברית **השאלה**. מטפורה היא ציור לשוני, שבו משתמשים במושג אחד במקום מושג אחר, כדי להדגיש את הדמיון בין שני המושגים.

דוגמה:



א. היונה מסמלת שלום, טוהר ותמימות.

ב. אם רוצים להדגיש שהעיניים מצביעות על תמימות וטוהר מחברים יחד את א' + ב'.

בשיר ארבעה בתים. בשלושה מהם מתוארות תמונות מנוף הכינרת. בכל בית מתוארת תמונה אחת קטנה, שבמרכזה **מטפורה** אחת. בבית האחרון מובעות מסקנות המשוררת. תארו את תמונה בכל בית.

12. השיר מסתיים בשאלה רטורית: "**האוכל לבגד בך, האוכל לשפך חסד נעורים?**"

א. הסבירו בלשונכם את השאלה.

ב. מדוע, לדעתכם, מסיימת הדוברת את השיר בשאלה זו?

מתייזדים עם מילים

אתם עומדים לקרוא את הסיפור "משפט הביצה" מאת חיים נחמן ביאליק.
הכירו מילים המופיעות בו.

קראו את המשפטים שלפניכם, כתבו את הפירוש של כל אחד מהמילים
ומהביטויים המוזגשים בהם, וחברו להם משפטים משלכם.



1. יניב חזר מאוחר הביתה. אביו דרש ממנו לספר היכן היה, ולא **להִכָּחַד מִמֶּנּוּ**
דבר.

2. זמן רב ביקשתי לנסוע ללונה-פארק עד שאמי **נֹאמְתָה לִי**.

3. רוני לא שכח ללמוד למבחן במדעים. אך במהלך המבחן התקשה לענות
ויצא מהכיתה **בְּפָחִי נֶפֶשׁ**.

4. יש לי הרגשה שכל מה שסיפרו לי היה לא מדויק, מטרותם הייתה **לְתַעֲתַע** בי
כדי שאבזבז את כספי.

5. בכל פעם שאני מבקש מאחי לשחק במחשב, הוא **אֵינּוּ מִקַּל** בעניין, ועלי
לשכנעו שעות ארוכות.

6. השליח נתפס בדרכו לביצוע המזימה וסיפר לחוקריו כל שידע ולא **הִפִּיל**
דָּבָר.

7. **הַשְׁתַּאֲתִיתִי** כששמעתי שהבחור המצטיין הפליל את חברו.

8. החייל לא **חָת** מפני מפקדו כי ידע שדובר אמת הוא.

9. **הוֹשֵׁת** עליו עונש מוגזם, ולכן עליו לערער על פסק הדין.

משפט הביצה / חיים נחמן ביאליק

ויהי היום וישבו רועי דוד בשדה לסעד לבם, ויאכלו מן הצידה אשר לקחו אתם בילקוטם, לחם וביצים מבשלות. ואחד מן הרועים לא מצא לו כדי שבעו, ויבקש מרעהו להשאילו ביצה מבשלת אחת, למלא נפשו, ויאמר לו רעהו:
"לא אשאילך עד אם נדרת בפיד, ובפני עדים, כי השב תשב-לי את-
5 הביצה למועד, אותה ועל כל-תבואתה אשר תביא ביצה לבעליה עד המועד
ההוא."

ויקל הדבר בעיני המבקש ולא חשבו, כי אמר: מה-תביא ומה-תוסיף ביצה
לבעליה? – ויאות ויאמר:
"הן, לו יהי כדבריד."
10 והאיש השאילו ביצה ויעד עדים.

ויהי מקץ ימים רבים ויבוא המשאיל לדרש את נשיו. ויאמר לו השואל:
"אין לך בידי בלתי אם ביצה אחת."
ויאמר המשאיל:

"שגית, אחי, לפי חשבוני אני עליך לשלם לי כזה וכזה."
15 ויקב לו את-מכסת הכסף, מספר עצום, רב מאוד מאשר תשיג יד הנתבע.
וירגז האיש ויאמר:

"הדעתך התבלעה? מי ראה או מי שמע מעודו, כי ישלם הון רב כ אשר נקבת חלף
ביצה אחת? אין זאת כי אם מתעתע אתה בי."
ואולם המשאיל הקשה לדרש כאשר נקב, לא גרע פרוטה. ויריבו השנים בחזקה,
20 זה בכה וזה בכה – והדבר הובא לפני המלך דוד.
ויהי כשמע המלך את-דברי בעלי-הריב וגם את-דברי העדים שמע, ויוצא משפט
לאמר:

"אתה, שואל הביצה, שלם תשלם לבעל-דבריד המשאיל ככל-אשר פצית פה."
ויצעק האיש:

25 "אהה, אדוני המלך, ואנכי לא אדע כמה?"
ויושט לו איש ריבו את-פרשת החשבון לאמר:

"ביצה אחת תבקע אפרוח אחד. האפרוח יביא בשנתו השניה שמונה-עשר

אֶפְרוֹחִים, וְכֵן בְּכָל שָׁנָה. אֵלֶּה הָאֶפְרוֹחִים יָבִיאוּ גַם הֵם כָּל-אֶחָד שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר
אֶפְרוֹחִים לְשָׁנָה. מִיּוֹם הַשְּׂאֵלָה הַבִּיצָה וְעַד הַיּוֹם עָבְרוּ אַרְבַּע שָׁנִים..."

30 סוּף דָּבָר, הַחֲשָׁבוֹן, הַחֲשָׁבוֹן נָכוֹן, וְתָכֵן הַכֶּסֶף, שְׁלוֹמֵת הַבִּיצָה, עָצוֹם מְאוֹד, עָצוֹם
מִדֵּי הַשָּׂג יָד הַנִּתְבָּע. וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּפָחִי-נֶפֶשׁ.

הוּא יָצָא מִפֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ, וּשְׁלָמָה בִן-הַמֶּלֶךְ, עוֹדְנוּ נֶעַר קָטָן בַּעַת הַהִיא, בָּא
לְקִרְיָתוֹ, וַיֵּרָא אֶת-פָּנֵי הָאִישׁ וְהָנֶם זֹעֲפִים, וַיִּשְׁאַלְהוּ עַל כָּכָה. וַיֹּסֶפֶר-לוֹ הָאִישׁ
אֶת אֲשֶׁר קָרְהוּ וְאֶת אֲשֶׁר שָׁפְטוּ הַמֶּלֶךְ לְשָׁלֹם לְבַעַל-דָּבָרָיו חֲלָף בִּיצָה מְגֻלָּגֶלֶת
35 אַחַת הוּן עָצוֹם, מְרַבָּה מִמֶּשֶׁג יָדוֹ.

וַיֵּרָא שְׁלָמָה בְּצִרְת נֶפֶשׁ הָאִישׁ וַיַּחְמַל עָלָיו וַיֹּאמֶר:

"שִׁמְעֵ אֵינִי עֹשֶׂה, וְנִחַלְצָתָ מִן הַצָּרָה הַבָּאָה עָלֶיךָ בְּגִלְל הַבִּיצָה. בְּיּוֹם פְּלוּנִי
לְמוֹעֵד יָצָא הַמֶּלֶךְ אֲבִי לִפְקֹד אֶת-גְּדוּדֵי צָבָאוֹ בַּשָּׂדֶה. וְשָׁמַרְתָּ לְמוֹעֵד, וַיֵּצֵאתָ
הַשָּׂדֶה גַם אַתָּה. וְנִקְרַבְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יֵצְבָאוֹ וְאֲשֶׁר יַעֲבְרוּ שָׁמָּה גְדוּדֵי
40 הַמֶּלֶךְ. וְהָיָה מִדֵּי לְכַתֶּם וּמִדֵּי בּוֹאִם, וּמִלֵּאתָ אֶת-חֲפִינֶיךָ פּוֹלִים מִבְּשָׁלִים, מֵאֲשֶׁר
תִּכְיִן לָךְ וְהַפִּיצוֹתָם לַעֲיִנִי הַמֶּלֶךְ וּלְעִינֵי צָבָאוֹתָיו עַל-פָּנֵי הַשָּׂדֶה הַחֲרוּשׁ הַפֶּץ
וְזֹרֵעַ, הַפֶּץ וְזֹרֵעַ. וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְוּךָ הָעוֹבְרִים עָלֶיךָ: מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לָךְ? וְאָמַרְתָּ:
פּוֹלִים מִבְּשָׁלִים אֲנֹכִי זֹרֵעַ. וְכִי יִתְמָהוּ עָלֶיךָ וְאָמְרוּ: מִי רָאָה פּוֹלִים מִבְּשָׁלִים
נִזְרָעִים? – וְאָמַרְתָּ: וּמִי רָאָה כִּי בִיצִים מִבְּשָׁלוֹת תִּבְקַעְנָה אֶפְרוֹחִים? – כֹּה תַעֲשֶׂה
45 וְכֹה תִדְבֹּר מִדֵּי עֶבֶר עַל פִּנֵּיךְ הַמֶּלֶךְ וּצָבָאוֹ בַּשָּׂדֶה."

וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כְּכֹל אֲשֶׁר הוֹרָהוּ שְׁלָמָה, לֹא הִפִּיל דָּבָר. וַיְהִי בְצִאת הַמֶּלֶךְ וּצָבָאוֹ
הַשָּׂדֶה, וַיַּעֲבְרוּ הַגְּדוּדִים עַל-פָּנֵי חֲלֻקַּת אֲדָמָה אַחַת, וַיִּמָּצְאוּ שָׁם אִישׁ זֹרֵעַ פּוֹלִים
מִבְּשָׁלִים, וַיִּשְׁתָּאוּ מְאוֹד לָאִישׁ וּלְמַעֲשָׂהוּ. וַיֵּשׂ מֵהֶם אֲשֶׁר לֹא הִתְאַפְּקוּ מִשְׁאֵל
אֶת-הָאִישׁ לֵאמֹר: מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה? וַיַּעֲנֶם הָאִישׁ כְּכֹל אֲשֶׁר שָׁם
50 שְׁלָמָה בְּפִיו, וַיְהִי לְחִידָה.

וַהֲדָבָר הַגִּיעַ עַד הַמֶּלֶךְ, וַיִּזְכֹּר הַמֶּלֶךְ כְּרָגַע אֶת-מִשְׁפַּט הַבִּיצָה, וַיֵּצֵא לְהִבִּיא לְפָנָיו
אֶת-הָאִישׁ, וַיִּשְׁאַלְהוּ הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר:

"הַגִּידָה-לִּי, הָאִישׁ, אֵל תִּכְחַד: הָאִין יָד בְּנִי שְׁלָמָה וַעֲצָתוֹ בְּכָל-הַדָּבָר הַזֶּה?"

וַיַּעַן הָאִישׁ:

55 "חִי נִפְשָׁךְ, הַמֶּלֶךְ, אִם לֹא כֹאֲשֶׁר אָמַרְתָּ בֶן-הוּא."

וַיֹּסֶפֶר לְמֶלֶךְ אֶת-כָּל-אֲשֶׁר יָעָצוּ שְׁלָמָה וְאֶת אֲשֶׁר הוֹרָהוּ לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר, לֹא כַחַד

דָּבָר.

אִז יִשְׁלַח הַמֶּלֶךְ לְהַבִּיא אֵלָיו אֶת-שְׁלֹמֹה. וּבִתְתּוֹ בּוֹ עֵין תּוֹכַחַה אָמַר בְּזַעַף :
"מֶה-בְּפִיךָ עַל הַדָּבָר הַזֶּה?"

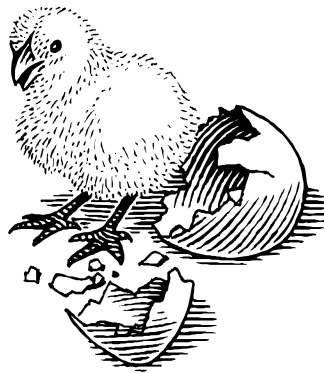
וְאוֹלָם הַנָּעַר הִקְטֹן שְׁלֹמֹה לֹא חָת מִזַּעַף אָבִיו וְאֵת אֲשֶׁר בִּלְבָבוֹ אוֹתוֹ מָלְלוּ שְׁפָתָיו
בְּרוּר, וַיֹּאמֶר :

"אֲדוֹנִי אָבִי הַמֶּלֶךְ, הֵאֵם לֹא בִּיצָה מְגֻלְגֶּלֶת לְקַח הָאִישׁ מִרְעָהוּ. בִּיצָה אֲשֶׁר לֹא
תִדְגֹר וְלֹא תִבָּקַע אֶפְרוּחַ? וְעַתָּה לָמָּה זֶה יוֹשֵׁת עָלָיו לְהַשִּׁיב שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה
תַּמּוּרְתָּה?"

וּפָנִי הַמֶּלֶךְ אוֹרוֹ מְאוּד כְּשָׁמְעוֹ אֶת-דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה, כִּי הִכִּיר מֵהֶם אֶת-טוֹב שְׁכָל
הַנָּעַר, אֶת-יִשָּׁר לְבָבוֹ וְאֶת עֹז רוּחוֹ, וַיִּשְׁקָהוּ עַל מִצְחוֹ, וַיֹּאמֶר :

"אֲכֹן צִדְקָתְךָ, בְּנִי, הִפְעֵם מִמֶּנִּי בְּמִשְׁפָּטְךָ, וּבְרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהִים כִּי מִנְעַתָּנִי מֵעוֹל."
וּבִפְנוֹתוֹ אֶל הָאִישׁ אָמַר :

"לֵךְ וְשָׁלֵם לְרַעְךָ בִּיצָה אַחַת."

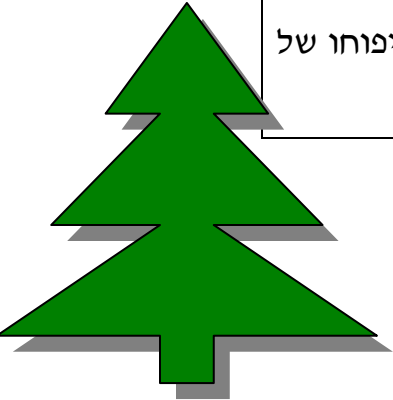


משימות

1. מה המיוחד בסגנון כתיבתו של ביאליק? מנין הוא לקוח? הביאו דוגמות.
2. באגדה שקראתם מספר משתתפים. התאימו דמות לכל תיאור?
א. התנהג בערמומיות ב..התנהג בקלות ראש
ג. דרש סכום מוגזם ד. התנהג ברחמנות ה. פתר את העניין
3. מה היה התנאי שקבע הרועה כשהשאיל ביצה לחברו?
4. על מה נסב הוויכוח בין השואל לבין המשאיל?
5. מה קבע דוד המלך בפסק הדין?
6. מה יעץ שלמה למשאיל?
7. האם הייתה הצעתו של שלמה עצה חכמה? הסבירו את תשובתכם.
8. העתיקו את המשפט המוכיח כי דוד המלך היה גאה בבנו שלמה, על התיקון שעשה בפסק הדין.

חג לאילנות

ט"ו בשבט הוא חג המסמל את הקשר של העם אל אדמתו ואל ארצו. השבוע שבו חל ט"ו בשבט הוכרז כשבוע שמירת הטבע, שמירת הנוף וטיפוחו של החי והצומח.



"כי האדם עץ השדה" / יתנו זך

כי האדם עץ השדה
כמו העץ הוא צמא למים
כמו האדם הוא נשאר צמא
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה

אהבתי וגם שנאתי
טעמתי מזה ומזה
קברו אותי בחלקה של עפר
וימר לי מר לי בפה
כמו עץ השדה
כמו עץ השדה

כי האדם עץ השדה
כמו האדם גם העץ צומח
כמו העץ האדם נגדע
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה

כי האדם עץ השדה
כמו העץ הוא שואף למעלה
כמו האדם הוא נשרך באש
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה

משימות

1. בתלמוד הבבלי, מסכת תענית, דף ז', עמוד א', רבי יוחנן מבחין בין עץ מאכל לבין עץ סרק. האם ידוע לכם ההבדל ביניהם?
 2. במדרש בראשית רבה מדומים העצים לאדם.
"אמר רבי אחא אף אילני סרק עתידין לתן דין וחשבון, רבנן אמרי מהכא (דברים כ') כי האדם עץ השדה מה האדם נותן דין וחשבון אף עצים נותנין דין וחשבון".
 במה דומה האדם לעץ לפי מדרש זה?
 3. מה המשמעות של שתי השורות החוזרות על עצמן בכל בית בשיר?
 4. בספר דברים פרק כ', י"ט-כ' כתוב:
כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא-תשחית את עצה לגדח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור: רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה.
 מהם העצים המותרים בכריתה? מדוע?
 5. רשמו בטבלה את השורות שבהן מדמה המשורר את האדם לעץ ואת השורות שבהן הוא מדמה את העץ לאדם.
 הסיקו מסקנות – ציינו מספר קווי דמיון ושוני.
 6. בתלמוד בבלי מסכת תענית דף ז עמוד א אמר רבי יוחנן:
מאי דכתיב (מהו שכתוב): 'כי האדם עץ השדה', וכי אדם עץ שדה הוא? אלא משום דכתיב (שכתוב) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, וכתיב אותו תשחית וכרת. הא כיצד? אם תלמיד חכם הגון הוא – ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ואם לאו – אותו תשחית וכרת.
 א. לאיזה סוג של עץ מדומה בקטע מן התלמוד הבבלי תלמיד חכם הגון?
 ב. לאיזה עץ מדומה תלמיד שאיננו הגון?
- פסימי – לא מאמין, רואה רק קשיים ובעיות.
 אופטימי – מאמין. רואה בקושי אתגר.

שִׁירַת הָעֲשָׂבִים / נַעֲמִי שֶׁמֶר

דַּע לָךְ	וּכְשֶׁהֵלֵב
שְׂכָל רוּעָה וְרוּעָה	מִן הַשִּׁירָה מִתְמַלֵּא
יֵשׁ לוֹ נִגּוֹן מִיַּחַד	וּמִשְׁתוֹקֵק
מִשְׁלוֹ	אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
דַּע לָךְ	אוֹר גָּדוֹל
שְׂכָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב	אֲזִי נִמְשָׁךְ וְחוֹלֵךְ
יֵשׁ לוֹ שִׁירָה מִיַּחַד	מִקְדָּשְׁתָּהּ שֶׁל הָאֶרֶץ
מִשְׁלוֹ	עָלִיו
וּמִשִּׁירַת הָעֲשָׂבִים	וּמִשִּׁירַת הָעֲשָׂבִים
נַעֲשֶׂה נִגּוֹן	נַעֲשֶׂה נִגּוֹן
שֶׁל רוּעָה	שֶׁל הֵלֵב
כָּמָה יָפָה	
כָּמָה יָפָה וְנָאָה	
כְּשִׁשׁוּמֵעִים הַשִּׁירָה	
שְׁלָהֶם	
טוֹב מְאֹד	
לְהִתְפַּלֵּל בִּינִיָּהֶם	
וּבְשִׁמְחָה לְעַבֵּד	
אֶת ה'	
וּמִשִּׁירַת הָעֲשָׂבִים	
מִתְמַלֵּא הֵלֵב	
וּמִשְׁתוֹקֵק	

1. הנושא בבית הראשון של השיר הוא הייחודיות של כל פרט בטבע.
 - א. העתיקו את המשפטים המדגישים זאת.
 - ב. מדוע, לדעתכם, בחרה הכותבת את העשבים כנציגו של הטבע?
2. הבית הראשון מורכב משלושה חלקים: הצירוף **דַּע לָךְ** מופיע פעמיים, ויש שילוב ביניהם. הסבירו כיצד משתלבים החלקים לבית אחד.
3. השירה היא **מוטיב** מרכזי בבית השני. למה תורמת השירה?
4. מרכז הבית השלישי הוא **הניגון שבלב**. מהו, לדעתכם, הניגון של הלב?
5. הסבירו מדוע האדם הקשוב לשירת העשבים משתוקק לארץ ישראל. (רמז: בגלות לא היו היהודים קשורים לעבודת האדמה.)
6. במקורות היהודים קיימים הקשרים האלה: בין השירה לבין הצומח; בין הניגון לבין התפילה; בין השירה לבין עבודה שבלב. מצאו הוכחות לקשיים אלה בשיר.
7. השיר הוא **שיר מעגלי**. הסבירו את המעגליות שבו. האמצעים האמנותיים תורמים אף הם למבנה המעגליות. (שימו לב לשורות הקצרות, לחוסר סימני הפיסוק.)
8. **הניגון** הוא אחד ה**מוטיבים** המאפיינים את החסידות בכלל ואת חסידות ברסלב בפרט. היכנסו לאינטרנט לערך "חסידות", והסבירו מהו אותו **ניגון**.

9. שירה של נעמי שמר נכתב בהשראת ר' נחמן מברסלב. קראו את הפיוט.

דַּע כִּי יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּשֶׁשָּׁלַח אֶת בָּנָיו עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים לְיוֹסֵף, שָׁלַח עִמָּהֶם נֶגוֹן
 שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְזֶה סוּד: 'קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכֻלֵּיכֶם' וְכו' (בראשית
 מ"ג). בְּחִינַת זֶמֶר וְנֶגוֹן, שֶׁשָּׁלַח עַל יָדָם לְיוֹסֵף. וּכְמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י אֶת זְמֶרֶת
 הָאָרֶץ לְשׁוֹן זֶמֶר וְכו'. כִּי דַע, כִּי כָל רוּעָה וְרוּעָה יֵשׁ לוֹ נֶגוֹן מִיַּחַד לְפִי
 הָעֲשָׂבִים וּלְפִי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא רוּעָה שָׁם. כִּי כָל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה יֵשׁ לָהּ עֹשֶׁב
 מִיַּחַד שֶׁהִיא צְרִיכָה לֶאֱכֹלוֹ. גַּם אִינוּ רוּעָה תָּמִיד בְּמָקוֹם אֶחָד. וּלְפִי הָעֲשָׂבִים
 וְהַמָּקוֹם שֶׁרוּעָה שָׁם, כֵּן יֵשׁ לוֹ נֶגוֹן. כִּי כָל עֹשֶׁב וְעֹשֶׁב יֵשׁ לוֹ שִׁירָה שְׁאוּמֵר,
 שֶׁזֶּה בְּחִינַת פֶּרֶק שִׁירָה. וּמִשִּׁירַת הָעֲשָׂבִים. נַעֲשֶׂה נֶגוֹן שֶׁל רוּעָה.
 (ליקוטי מוהר"ן תנינא)

נדמה ששירת העשבים של רבי נחמן היא אוניברסלית (כללית), ואילו זו של
 שמר יש בה משהו מקומי. למה מחובר הניגון שלה?

10. לניגון יש צד דיאלוגי חשוב בינינו לבין הסביבה שלנו: ככל שנהיה קשובים
 ורגישים יותר לסביבתנו, ניטיב ליצור את ניגונינו שלנו.
 הביעו את דעתכם על טענה זו.

דיון

מהו המסר של השיר?

מגילת אסתר – גלות, זרות וזהות

1. מדי שנה, לאחר קריאת המגילה בבית הכנסת, נוהגים לשיר את אחד השירים המזוהים ביותר עם פורים.

שׁוֹשְׁנַת יַעֲקֹב צָהֳלָה וְשִׁמְחָה :
בְּרָאוֹתֶם יַחַד תִּכְלֹת מְרֻדֵּכִי :
תְּשׁוּעַתֶם הָיִיתָ לְנֹצַח :
וְתִקְוַתֶם לְכָל דּוֹר וְדוֹר :

2. עיקר השיר עוסק בשמחתם הגדולה של היהודים על ההצלה. מדוע היה צריך להצילים? ומפני מי?

3. בשיר זה יש ביטוי לבעייתם של היהודים בגלות בכל הזמנים: שונותם וזרותם החוזרת בכל הזמנים. מהו המשפט המתאר זאת?

4. אילו קשיים יכולים להיות לעם או לאדם שחי בגלות תחת שלטון זר? (תוכלו להיעזר גם במגילת אסתר, פרק ב' פסוק 10).

5. במגילת אסתר נכתב:

"וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ פְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן... וּמְרֻדֵּכִי לֹא יִכְרַע, וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה... כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר הוּא, יְהוּדִי."
כיצד מפגין מרדכי את זהותו, ומדוע?

6. "וַיֹּאמֶר הֶמֶן לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ: יִשְׁנֹו עִם-אֶחָד מִפְּזֵר וּמִפְּרֹד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹות מְלָכוֹתָךְ, וְדַתִּיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל-עַם וְאֶת דַּתִּי הַמֶּלֶךְ, אֵינֶם עֹשִׂים וְלִמְלָךְ אֵין שׁוּוּהָ, לְהִנִּיחֶם. אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב, יִכְתֹּב לְאַבְדָּם..." (אסתר, ג', ח'-י"א).

מדוע נתפס היהודי, על-פי פסוקים אלה, כ"זר"?

7. **"לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה, כי מרדכי צוה עליה אשר לא-תגיד"** (אסתר, ב', י').

מה יכולות להיות הסיבות להסתרת זהותה של אסתר בניגוד לדרכו של מרדכי?

8. בעבר הייתה נהוגה ההשקפה: **"היה יהודי בביתך, ואדם – בצאתך"**. הסבירו אמירה זו, וחוו את דעתכם עליה.

9. כדי שהיהודים לא ירגישו זרים בגולה, הציע בנימין זאב (תיאודור) הרצל (1860-1904) פתרון דרמטי לשאלת זהותם וזרותם של היהודים.

"פתרונה של שאלת-היהודים נתון בזה שיכירו ביהודים בתורת עם, ובזה שימצאו להם מולדת מובטחת לפי משפט-הכלל, שאליה יהגרו יהודים, לפי טבע הדברים, מאותם חלקי העולם שבהם הם נתונים לדיכוי; שכן הם יבואו לשם בתורת אזרחים, דווקא משום שהם יהודים, ולא בתורת זרים."
א. מהי הצעתו של הרצל?

ב. מה פירוש ההכרה ביהודים "בתורת עם" לפי **"משפט הכלל"**?

ג. איך תפתור אזרחותם של היהודים במולדתם את בעיית זרותם?

ד. מה, על-פי דעתו של הרצל, היה על מרדכי היהודי לעשות?
(היעזרו בציטוט מן המגילה.)

10. לפניכם הפירושים של המילה **"התחפשות"**, לפי אברהם אבן שושן

המילון החדש, הוצ' קריית ספר בע"מ, ירושלים, עמ' 313).

א. שינוי מראהו כדי שלא יוכר על-ידי רואיו – לבישת בגדים אחרים, איפור הפנים וכד';

ב. בהשאלה – התחסדות, צביעות, העמדת פנים.

לפי פירושים אלו, אפשר לטעון כי התחפשות במובן המושאל פירושה 'העמדת פנים'. מה לתחפושת ולמגילת אסתר?

11. המסכה או תחפושת הפורים יכולה להסתיר את מה שאיננו רוצים להראות, אבל היא יכולה להיות גם ביטוי של משהו שאנחנו רוצים להראות כלפי חוץ. מסכה יכולה להיות גם ביטוי של רגש או של התנהגות. תנו דוגמות למצבים בהם אנחנו לובשים "מסכה" בחיינו היום-יומיים.

12. במגילה מתארים את אסתר בתיאורים הלקוחים מן המקרא. במילה כתוב: "טובת מראה" (פרק א', פסוק 11, פרק ב' פסוק 3). במקרא נאמר על שרה: "יפת מראה" (בראשית י"ב 11). במגילה כתוב: "וַתֵּלֶקֶח אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ" (אסתר ב', 11). במקרא נכתב על שרה: "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פֶּרַע" (בראשית י"ב, 15). מדוע לדעתכם היה לכותב המגילה להחזיר אותנו לסיפור בבראשית?

13. יש הרואים בדברי מרדכי לאסתר: "בָּעֵת הַזֹּאת רוּחַ וְהַצֵּלָה יַעֲמֵד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר" (אסתר ד', י"ד) רמז להשגחה האלוהית. אך ידוע לנו שאלוהים אינו מוזכר כלל במגילה. שערו מדוע הוסתר האל? מי היה מעוניין להסתירו? ומדוע?

14. אפיון דמות מהמגילה

לפניכם רשימה של דמויות מהמגילה.

אסתר המלכה; ושתי; מרדכי היהודי; המן; אחשוורוש

א. בחרו דמות אחת מתוך הרשימה שלמטה.

ב. חפשו מידע מתאים באינטרנט.

ג. אספו מהאינטרנט ומהמגילה את פרטי המידע האלה:

שם הדמות, התפקיד במגילה, תיאור חיצוני, תיאור ההתנהגות, מניעים להתנהגות, קווי אופי העולים מתוך התנהגות הדמות, דברים הנאמרים על הדמות, דברים שנאמרים על-ידי הדמות עצמה, תיאור הסביבה בה חיה הדמות.

ד. צרו טקסט לכיד ומקושר בו תתארו את הדמות ותאפיינו אותה.

4. הביעו את דעתכם על הדמות. אילו רגשות או מחשבות היא מעוררת בכם?

כנגד ארבעה בנים דיברה תורה – מתוך ההגדה של פסח

כנגד ארבעה בנים דיברה התורה: אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

חכם מה הוא אומר? מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם. ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם. לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקור. ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם, לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר? מה זאת? ואמרתי אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאול - את פתח לו, שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

משימות

1. שערו מה מייצג המספר **ארבע** בהגדה, ומה הוא יכול לייצג בעולמנו.
2. ארבעת הבנים מוזכרים לראשונה במקרא: דברים ו', כ'-כ"ה, שמות י"ב, כ"ו ו-י"ג, ח', שמות י"ג, י"ד-ט"ז, שמות י"ג, 8. מצאו את הפסוקים והעתיקו אותם, כתבו ליד כל פסוק את הבן המוזכר בו.
3. א. במה באה לידי ביטוי חכמתו של החכם? כיצד מעידה התשובה על חכמתו?
ב. מהי רשעותו של הרשע? האם לדעתכם, זו רשעות? נמקו את דעתכם.
ג. כיצד מבטאת שאלת התם את תמימותו? כיצד עונה התשובה על שאלתו?
ד. שאינו יודע לשאול אינו שואל. כיצד על האב לנהוג עמו?

4. ארבעת הבנים מייצגים גם ארבע רמות של הבנה. כיצד מבין כל אחד מהם את חג הפסח?
5. בחנו את דברי הפרשנים על ארבעת הבנים.

1. חכם
פרשנים מבהירים כי **הבן החכם** מתעניין, מעורב ושואל לפרטי פרטים על ההכנות לחג.

2. רשע
בהגדה של פסח נכתב: "רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם" פרשנים מבהירים כי דבריו של **הבן הרשע** מראים כי הוא לא מעורב בענייני החג אך מתריס כלפי אלה שכן עוסקים בהכנות לחג.

3. תם
בהגדה של פסח נכתב: "תם מה הוא אומר, מה זאת" פרשנים מבהירים כי **הבן התם** מתעניין במנהגי החג אף-על-פי שאין לו כלל מושג או ידע בנושא.

4. שאינו יודע לשאול
בהגדה של פסח נכתב: "וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעִים לְשַׁאֵל, אֵת פֶּתַח לוֹ" פרשנים מבהירים כי **הבן שאינו יודע לשאול** הוא בן אשר איננו מסוגל אפילו להתעניין ולשאול על מנהגי החג.

- א. השוו בין החכם לבין הרשע על-פי הפרשנים.
- ב. השוו בין החכם והרשע לבין התם.
6. מה מתוך השיח של ארבעת הבנים בהגדה תוכלו לקחת לעולמכם בכיתה? תוכלו להיעזר בקריטריונים שלפניכם.
- * לטעון בצורה עניינית בתוך כדי שימוש בהסבר, בתיאור, בהדגמה ובהנמקה.
- * להקשיב ולהתייחס לדברי אחרים.
- * לגלות סובלנות לדברי האחרים. * לקחת חלק פעיל בחברה.
- * לרצות תמיד ללמוד ולדעת יותר. * לא לפחד לשאול שאלות.
8. בכולנו יש קצת "חכם", קצת "רשע", קצת "תם" וקצת "שאינו יודע לשאול", ובידינו לבחור מתי נכון להביא כל אחד מהם לידי ביטוי.



כל אדם צריך מצרים / אמנון ריבק

כל אדם צריך שתהיה לו
איזו מצרים,
להיות משה עצמו מתוכה
בגד חזקה,
או בחריקת שנים.

כל אדם צריך אימה וחשכה גדולה,
ונחמה, והבטחה, והצלה,
שידע לשאת עינוי אל השמים.
כל אדם צריך תפלה אחת,
שתהא שגורה אצלו על השפתיים.
אדם צריך פעם אחת להתכופף -
כל אדם צריך כתיף.

כל אדם צריך שתהיה לו
איזו מצרים,
לגאל עצמו ממנה מבית עבדים,
לצאת בחצי הליל אל מדבר הפחדים,
לצעד הישר אל תוך המים,
לראותם נפתחים מפניו לצדדים.
כל אדם צריך כתיף,
לשאת עליה את עצמות יוסף,
כל אדם צריך להזדקף.

כל אדם צריך שתהיה לו
איזו מצרים.
וירושלים,
ומסע ארץ אחד,
לזכר אותו לעד
בכפות הרגליים.

משימות

1. הכותב חוזר על המשפט "כל אדם צריך שתהיה לו איזו מצרים". הסבירו למה כוונתו בביטוי "איזו מצרים".
2. אילו פרטים מסיפור יציאת מצרים מופיעים בשיר?
3. מדוע צריך כל אדם לחוות את יציאת מצריים (כמטפורה) בחייו?
4. הבית האחרון מחבר בין האירוע המכונן של הפיכת העבריים לעם לבין ייעודם בעתיד. הסבירו את הקשר.
5. בשיר מוזכרות חוויות שונות, שעל-פי הכותב, חייב האדם לחוותן. מהן אותן החוויות? האם אתם מסכימים אתו? נמקו את תשובתכם.
6. נאמר בהגדה "חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא מארץ מצרים". מה הקשר בין אמירה זו לשיר של אמנון ריבק.
7. כמו בהגדה של פסח גם בשיר מוזכר משה ברמז. באיזו צורה? מצאו את המקום בו מופיע משה בהגדה, והסבירו מדוע, לדעתכם, אין הוא מוזכר יותר, אף-על-פי שהוא האחראי להוצאת העם ממצרים. (היעזרו ברמז בשיר).
8. מהו המסר של השיר, המבטא אירוע קדום של עמנו, לגבינו כיום במאה ה-21?

מתייזדים עם מילים

בחרו בפירוש הנכון של כל מילה מודגשת. היעזרו בהקשר המשפט.

1. בבוקר היה חם, אבל בהמשך היום השמש נעלמה ונעשה סגריר. כדאי שאכנס הביתה.
א. חם ב. סגור ג. קריר ד. שקט
2. ביז נכלמה ובפנים מושפלות החזרתי את החפץ שלקחתי ללא רשות.
א. יד גדולה ב. יד קטנה ג. יד מבושת ד. אף תשובה לא-נכונה
3. הגינה נראית נפלא, חבל שיש מספר עשבים שוטים הפוגעים במראה.
א. עשבים טיפשים ב. עשבים שאינם שייכים למקום
ג. עשבים שגדלו ליד שיטה ד. אף תשובה לא נכונה
4. אתם מעלים זיכרונות שכוהים שהגיע הזמן להשתחרר מהם, ולא - לא נתקדם.
א. איכרים ב. נשכחו ג. קשים ד. אף תשובה לא-נכונה
5. באחד הפוכים שבמערה נמצאו כתבי העת העתיקים.
א. מקומות רחוקים ב. מקומות מסתוריים
ג. מקומות גדולים ד. אף תשובה לא-נכונה
6. העסקה נקבעה בחדרי חדרים, כדי שלא תתגלה למתחרים.
א. הרבה מאוד חדרים ב. מקומות נסתרים
ג. החדרים הקטנים ד. אף לא אחת מהתשובות
7. כל האנשים החשובים עוברים כעת בסף. בואו ונריע להם.
א. מסך ב. שורה ג. סיכה ד. שם מקום

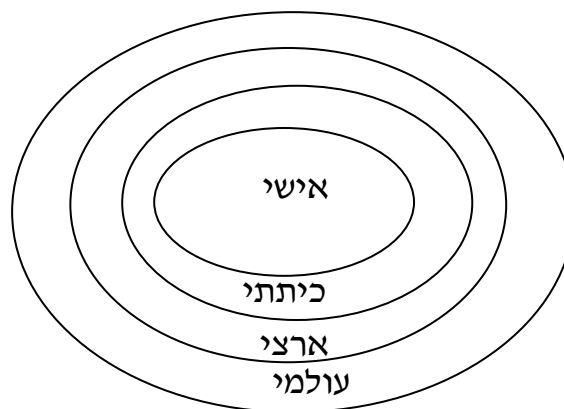
בַּעוֹר חֲמִץ / חֲנֻה נִיר

אֶת כָּל הַחֲמִץ
שֶׁלִּבִּי מֵאֲמִץ
בְּיָמִים שֶׁל סִגְרִיר וְשֶׁל קָר
עִם בּוֹא הַחֲמָה
בְּיָד נִכְלָמָה
כְּעֶשֶׂב שׁוֹטָה אֶעֱקֹר
עֲלֻבוֹנוֹת שְׁכוּחִים
בְּנִבְכֵי הַכּוֹכִים
מְרִירוֹת שְׁצֻמָּחָה בְּמִסְתּוֹר
מִחֲדָרֵי – חֲדָרִים
אֶעֱלֶה וְאָרִים
וְאוֹצִיא לַחֲפָשִׁי לְפִי תוֹר

יַעֲבִרוּ אִזּוּ בְּסֹךְ
רִגְשׁוֹת לֵב מְסֻכָּסֹךְ
פֶּחַד, פֶּעַס, קִנְיָה, תַּחְרוּת
וְרִיק מִמְטָעוֹ
אֶת־יֹשֵׁב לְשִׁלְחוֹ
וְאֶחָג אֶת חַג הַחֲרוּת.

משימות

1. אילו רגשות מופיעים בשיר? ציינו את השורות.
2. א. ביעור חמץ הוא פעולה סמלית המתבצעת בערב פסח ובודקת אם נותר חמץ. לאיזה ביעור חמץ מתכוונת הכותבת? הוכיחו מהשיר.
ב. מהם כל אותם דברים שהכותבת רוצה לבער מתוכה?
3. הציגו אמצעים ספרותיים בשיר (מבנה, חריזה, דימוי, מטפורה, האנשה).
4. מהו הרעיון המרכזי בשיר?
5. מהו המסר בשיר?
6. כתבו פסקה של כשבע-שמונה שורות, והציגו בה מהי **חירות** בעיניכם.
(פתיח + רעיון + תימוכין + סיום)
8. תנו דוגמות ל"ביעור חמץ" במישורים שונים.



השבת – "חמדת ימים אותו קראת"

(שחרית של שבת, ומנהג תימן גם במוסף)

(עפ"י מאמרו של ד"ר יוסף נדבה מחנים פ"ה – פ"ו תשכ"ד)

השבת היא ללא ספק רעיון מהפכני בתולדות האנושות, ולה פנים רבות. **רעיון ההזדהות – פן אוניברסלי**: הפגנת שמחה על בריאת העולם ויצירת השבת. כמו שהאלוהים סיים את מלאכתו ביום השביעי, כך גם בני האדם צריכים לעשות כן ולנוח ממלאכתם ביום השביעי.

רעיון החירות – פן אוניברסלי: רעיון שחרור העבדים קשור ביסודו ברעיון השביתה, והכרה זו קשורה ביציאת מצרים מבית העבדים. **"וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֵרוֹעַ נְטוּיָה. עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת"** (דברים ה' ט"ו).

רעיון השוויון: יש בשבת משום תיקון חברתי. כולם, הפועל והאדון, זכאים ליום מנוחה, ואז יכול הפועל להרגיש עצמו אדון לעצמו (הרמן כהן). באמצעות השבת יבוא השוויון המיוחל לעולם. אם נדע לכבד את זכויות זולתנו ולהימנע מפגיעה בו, נהיה שותפים לתיקון עולם.

ההיבט הלאומי: השבת וארץ ישראל קשורים זה בזה קשר אמיץ. קיומו של עם ישראל בארצו תלוי במצוות השבת. אחד העם אמר "יותר משישראל שמרו את השבת שמרה השבת אותם". מכאן שקיים קשר בין השבת ובין עם ישראל, וקיבלנו אפוא משולש שקדודיו הם השבת, עם ישראל, ארץ ישראל.

מתיידדים עם המילים

אתם עומדים לקרוא את שיפרו של שמועל-יוסף עגנון "הפרוטה".
הכירו מילים המופיעות בו.

קראו את המשפטים שלפניכם, כתבו את הפירוש של כל אחד מהמילים
ומהביטויים המודגשים בהם, וחברו להם משפטים משלכם.

1. **"שְׁחָקָה לוֹ שְׁעָתוֹ"** – במהלך נסיעה קרתה תקלה ברכב, והנהג נאלץ לעצור את רכבו בצד הדרך. השעה הייתה מאוחרת, ולא נראו רכבים על הכביש. שיחקה לו שעתו של אותו נהג, ורכב משטרתי הגיע משביל צדדי ועזר לו להגיע לעיר הסמוכה.

2. **"כְּמָה דְּבָרִים יְכוּלִים לִיקַח בְּמִטְבֵּעַ זֶה"** – אילו היו לי כמה שקלים עכשיו, את יודעת כמה דברים יכולתי ליקח בשקלים אלו?

3. **"נִמְלֵךְ וְהִלָּךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם"** – בתחילה לא הסכמתי שיצפה בתכנית, כי היא נראתה לי אלימה, אולם נמלכתי בדעתי והסכמתי.

4. **"הַחֲמָה עֲמָדָה בְּסִלּוּקָה"** – צריך למהר כי החמה עומדת בסילוקה, ולא נוכל לראות דבר.

5. **"אֵלֶךְ וְאֶקְבִּיל פָּנֶיהָ"** – החלטנו אחי ואנוכי לצאת לכיוון תחנת הרכבת כדי להקביל את פניה של סבתנו אותה לא ראינו זמן רב.

הפרוטה / ש"י עגנון

מעשה בעני אחד שחזר בליל שבת מבית הכנסת לביתו וראה פרוטה בדרך. אמר העני, שיחקה לו שעתו של אותו אדם, אבל מה אעשה ששבת היום ואיני יכול לטלטלה. אילו מצאתיה קודם החשכה הייתי לוקח בה שניים שלושה צימוקים ועושה לי יין לקידוש, או הייתי לוקח לחם חיטה או שאר דבר לענג בו את השבת.

5 הלך לביתו וקיבל את השבת בלא יין ובלא לחם חיטה ובלא שאר כל דבר של עינוג וקידש על פת שחורה ויצא בה ידי סעודת שבת.

בבוקר כשהלך לבית הכנסת אמר אותו עני: "אלך ואקביל פניה. אם לא הציץ גוי של שבת עליה ונטלה אמצאנה במקומה." כשהגיע לשם ראה שלא פרוטה של נחושת היא אלא מעה של כסף. אמר העני, נתמזל מזלו של אותו אדם, חשב למצוא פרוטה ומצא מעה. ניסיון גדול מנסה אותי הקב"ה. נטל את רגליו והלך לבית הכנסת.

אחר התפילה אמר העני: "עכשיו לא אמצאנה עוד. הרבה עברו עליה והרבה ראו אותה: אפשר לא הציצו עליה ולא נטלוה? מכל מקום אלך לשם, אם לא נטלוה אראה אם באמת של כסף היא, ואם נטלוה נפטר אני מהרהורים אסורים ולא אחשוב בה יותר."

15 כשהגיע לשם מצאה מונחת במקומה כמות שהייתה מונחת אמש וכמות שהייתה מונחת בבוקר, אלא של אמש של נחושת הייתה, ושל שחרית של כסף הייתה, ועכשיו הריהי של זהב. אם אין כאן מעשה כשפים יש כאן מעשה החמה, חמה של צהריים מזריחה על הפרוטה, והיא נראית כזהב. מכל מקום, אם אינה של זהב, של כסף ודאי היא.

20 הגה העני בלבו כמה דברים יכולים ליקח במטבע זו. איני צריך אלא להגביהה-מיד כל תפנוקי העולם בידי, לחם לבן וטיפת יין שרוף ודג מלוח ושאר דברים טובים שיכולים לענג בהם את השבת ואת הגוף, להבדיל. שחה העני פעם פעמיים, אבל אימת שבת הייתה עליו וחזר לביתו בידיים ריקות.

25 במנחה לא הלך אצל המטבע. אמר בלבו: "מי יודע אם אעמוד ביצרי. שבת שהחנויות נעולות יכול הייתי לעמוד ביצרי, מה שאין כן במנחה, בעוד שעה פותחין את החנויות וריחות של אכלין ושל משקין יוצאים מהן לתוך חוטמו של אותו אדם, חוששני שמא לא אעמוד בי."

אבל יצרו של אדם פעמיים הוא קשה מן האדם. הוא מפטפט ביצרו ויצרו מפטפט כנגדו. אמר לו: "וכי יטלה בידך אני אומר לך אלא גורפים אותה ברגל ומסלקים אותה לצד או כופין עילה אבן עד שלא יבוא אחר ויטלנה". לאחר שסיים תפילת מנחה נמלך והלך לאותו מקום. ראייה אינה עברה.

30 אותה שעה - בין השמשות הייתה. החמה עמדה בסילוקה וניצוצות של זהב יצאו הימנה. כיוון שהגיע העני אצל המטבע מצאה מונחת במקומה, ולא מטבע אחת

35 הייתה אלא מטבעות הרבה היו. אפשר לא מטבעות ממש, אלא אותה מטבע זרחה על סביבותיה, כדרך מטבע שנפלה לתוך אשפה וכל האשפה זורחת ממנה. מכל מקום אותה מטבע של זהב הייתה. אילו היה העני שוחה ונוטלה היה מפרנס עצמו שנים שלושה שבועות. מה כל צרכיו של עני, בדינר זהב אתה יכול לקיים אותו כמה שבועות.

40 אמר העני: "טוב לי שביתי ריקם ואני פטור מסעודה שלישית והרי אני פנוי לעצמי לעמוד כאן ולראות צורת מטבע. שוטה היה זה שהניח מעותיו באשפה, וכי סבור הוא שמעותיו יצמיחו וייעשו פרות. אני במקומו הייתי משמרם על לבי וכל אימת שאשתי ובני מבקשים דבר לאכול הייתי אומר: "זוללים שכמותכם, לאכול אתם רוצים, מיד אני נוטל דינר זהב ונכנס לחנות."

45 עד שלא דחף העני את גופו למטה עלה בדעתו שמא מעשה שטן יש כאן, שהניח השטן מעותיו לפניו, כדי להביא אותו לידי ניסיון. מיד זקף עצמו על מותניו ואמר: "גחכן שכמותו עומד בתוך האשפה ועושה שחוק ביהודי, פטור הוא מן התפילה ודעתו פנויה, אבל אני צריך להתפלל ערבית ואין דעתי פנויה למיני שחוק." מיד עקר העני עצמו ממקומו ורץ לבית הכנסת.

50 אחר תפילת ערבית לא רצה אפילו להשגיח באותן מטבעות. אמר: "דין שלגלגו עליי כל היום." כיון שעיקם עיניו מהן הציצו הן עליו כדינרי זהב שמתנוצצים. כיוון שראה כך אמר לעצמו: "עכשיו ששבת קודש עברה אראה מה מנצנץ כל כך." שחה וראה מה שאין כל עין רואה ואין כל יד מונה. פשט את ידיו וזרק כל הדינרים לתוך כיסיו עד שנתמלאו כיסיו מהם. שמא כיסיו היו קטנים, לא כי, אלא היו גדולים, שמא הדינרים קלים, בוא וראה מה לקח בדינר אחד – יין להבדלה ולחם חיטה ודג מלוח ושאר דברים שמיטיבים עם הגוף ואינם מרעים עם הנפש, ועדין נשתייר לו בידו מעות מן הדינר.

חזר לביתו שמח. עד שהוא מזמר "איש חסיד היה" – סדרה אשתו לפניו שולחן מלא. נטל ידיו וישב הוא ובני ביתו לסעוד סעודת "מלווה מלכה".

60 מכאן ולהבא לא הייתה השבת חסרה כלום. בשביל ששמר שבת אחת מעוני זכה לשמור שבתות הרבה מעושר.

משימות

1. האיש העני בסיפורנו הוא אדם דתי. עם איזו **דילמה** הוא מתמודד לאורך כל הסיפור?
2. הסופר עגנון מעביר את גיבורו חמישה ניסיונות. הציגו את חמשת הניסיונות, וציינו את הפרטים האלה:
 - א. מהו הזמן?
 - ב. מה היה עושה בכסף אילו היה בידו?
 - ג. כיצד שכנע את עצמו לא לקחת את הכסף?
 - ד. כיצד נראתה בעיניו המטבע?
 תוכלו לבנות טבלה כמו זו שכאן.

מס'	זמן	מה היה עושה בכסף? עושה בכסף?	כיצד נראתה בעיניו המטבע?	השכנוע

3. מה מסמלת, לדעתכם, הפרוטה בסיפור?
4. הסבירו את המשפט המסיים את הסיפור: **"בשביל ששמר שבת אחת מעוני זכה לשמור שבתות הרבה מעושר."**
5. עמידה בניסיון היא אחד הערכים שרצה ש"י עגנון להעביר לקוראיו באמצעות הסיפור. מה חשיבותו של ערך זה בעיניכם?
6. העתיקו מהסיפור מילים הבנויים מכינויים חבורים. פרקו את המילים, ציינו למה מתכוון הכינוי החבור, ומיינו את המילים לשמות עצם ולפעלים.

ילדות בשואה

כמיליון וחצי ילדים נספו בשואה, ילדים שלא זכו להגיע לבגרות ולהגשים את זכותם לחיות, לחלום חלומות, לאהוב, לשחק ולצחוק. במהלך השואה חיו יהודים רבים בגטאות בתנאים קשים של רעב, צפיפות ומחלות. ובכל זאת המשיכו הילדים בגטו לכתוב שירים, לצייר ציורים לעבוד ולחלום על ימים אחרים, טובים יותר.

לפניכם מספר קטעים ושירים שכתבו ילדים בשואה. קראו אותם והתייחסו לשאלות הקשורות אליהם.



1. שרה פלגר-זיסקינד, גטו לודז', פולין

התחלתי לעבוד. הנחתי שתי פיסות בד זו על-גבי זו, כפי שהורו לי. משכתי בגלגלי המכונה ונענעתי ברגלי את הדוושה. למרבה הפלא, המכונה התחילה לתפור. נעים היה הרעש שלה. הבד המשיך 'לנסוע' קדימה, ואני לקחתי שני חלקים נוספים, עוד שניים ועוד. הייתי מאושרת. דודי צדק. בלי שום בעיות אני יודעת לתפור. חבל שהוא אינו יכול לראות אותי עכשיו. אין הוא יודע אפילו שקיבלתי את העבודה. אך מה זה קרה? רק הזזתי את החלקים 'הגמורים' והכול נתפרד, כאילו לא תפור היה. לא הבנתי מדוע, הרי המכונה תפרה (...). ניסיתי שוב ושוב ועצרתי. לא היה טעם להמשיך. לשווא הייתה שמחתי. דודי המסכן אמנם לימדנו תנועות שעושים בזמן התפירה, אבל הוא לא אמר לי, שיש להשחיל חוט במחט.

בקטע משולבים רגעי פחד ורגע של חיוך. הסבירו טענה זו.

2. מנחם גטו סטניסלבוב

עברנו לגטו שהוקם בעיר סטניסלבוב. הכי חשוב היה למצוא עבודה. מי שעבד קיבל אוכל. דודי, אחי אמי, היה רפד ידוע בעיר, והגרמנים לקחו אותו לעבוד בריפוד ובתפירת וילונות לבית מלון שנבנה מחוץ לגטו. לאחר כמה ימי עבודה אמר דודי לממונה הגרמני על העבודה, שיש ילד יהודי

שתמיד עזר לו בעבודתו וכדאי שיעבוד אתו. הוא התכוון אליי... בכל בוקר, בשעה 04:00, יצאנו קבוצה של חמישים יהודים לעבודה בצד הארי, הלכנו ברגל עד הצד השני של העיר. חברי הקבוצה היו נותנים לי תכשיטים או חפצי ערך קטנים, ואני היית מתחמק מן העבודה ומחליף את חפצי הערך במעט תפוחי אדמה וירקות. בעבורם זו הייתה התקווה היחידה להשיג מזון נוסף לבני משפחותיהם בגטו. אני קיבלתי חלק קטן מה"תוצרת" שהבאתי ונתתי אותו לבני ביתי. אסור היה לאיש לעזוב את מקום העבודה. חיילים גרמנים שמרו על מבואות הבניין. נהגתי לחמוק לרחוב מבעד פתח שמצאתי במרתף הבית ודרכו חזרתי עם המזון (...)

- א. כיצד ניצל מנחם את עובדת היותו ילד כדי להשיג אוכל לבני משפחתו ולשאר המבוגרים?
- ב. הנאצים צמצמו את מנות המזון של האנשים וגרמו להם להגיע למצב של רעב. פעולה זו הייתה מכוונת, מה הייתה מטרתם?

3. חלום / אברהם קופולביץ'

כשאגדל ואהיה בן עשרים,
אצא לראות את עולמנו המקסים.
אתיישב בתוך ציפור עם מנוע,
אתרומם ואמריא אל החלל, גבוה.
אעוף, אשוט ואתנשא מעל עולם רחוק יפה.
אחלוף מעל נהרות וימים,
אל השמים אתרומם ואפרח,
עננה אחות לי והרוח אח.

- א. מדוע אברהם רוצה לרחף מעל העולם במטוס?
- ב. כיצד, לדעתכם, עזר השימוש בדמיון לילדי הגטו?
- ג. מה היו, לדעתכם, הנושאים שעליהם חשבו, כתבו וציירו הילדים בגטאות? מדוע?

הַצִּיָּאָה / א' אַקסלרוד, (תרגום: יהושוע טן-פי)

בישיבת סלובודקה בגטו של ליטא
יושב לו שמש זקן ואבול.
את תפלת הודוי בלחש ופליטה,
ירשם את צנאת הדור השכול.

עת תצאו לחפשי, יהודים,
ספרו לבנים, בני בנים,
על סבלות ותלאות שבאונו,
על רצח וכאב ידעונו,
הראו הקברים,
בכל מקום פה פזורים.

נפטר השמש – צנאתו מהבהבת
בלב יהודים מגדול ועד טף.
באותיות זהב היד כאן כותבת
קורות הגטו, חזיו ושיריו.

אך נבוא יום, והשמש תאיר
שוכני-גטו יצאו לחפשי,
אז נבוא לקברים ונוקירה
היהודים שמסרו את נפשם.

עת תצאו לחפשי, יהודים,
ספרו לבנים, בני בנים,
על סבלות ותלאות שבאונו,
על רצח וכאב ידעונו,
הראו הקברים,
בכל מקום פה פזורים.

משימות

1. מהי הצוואה אותה מְצווה המשורר על הדור הבא?
היכן מופיעה הצוואה בשיר?
2. האם הכותב איבד את תקוות החיים? הוכיחו את תשובתכם מהשיר.
3. התייחסו לחריזה. מה השוני בין החריזה בבתים ובפזמון, מדוע יש שוני, לדעתכם?
4. בשיר ישנם חילופי זמנים. הסבירו עובדה זו.
5. האם לדעתכם, אנו, הדור השני ו הדור השלישי, מקיימים את הצוואה?

חסידי אמות העולם / חיים חפר

(השיר נכתב לכבוד ערב הוקרה לחסידי אומות העולם
שנערך בתאטרון "הבימה" בשנת 1987)

אני שומע את הכנוי "חסידי האמות" ואני מנסה,
אני מנסה לחשב על האנשים שנתנו לי מסתור ומחסה,
אני מנסה לחשב, ושומע, ושואל: לו אני במקומם מה הייתי עושה?
אם אני, בתוך אוקינוס של שנאה, מול עולם מתמוטט ובוער,
אם אני הייתי נותן מסתור לבן עם אחר?
אם אני הייתי מוכן, אם בני משפחתי היו מוכנים
לחיות בפחד-תמיד כזה בתוך הרחוב, בין השכנים,
לחלום בלילות את צעדס הכבד והמאים של התלינים,
מוכן להמשיך ולהלך בין מטחי היריות ולהבי הסכנים,
בתוך לחשי הרכילות ומלמול השמועות ותקות המלשינים,
וכל זאת, לא לילה אחד, לא חדש שלם, אלא שנים!
וכל זאת בלי לבקש שכר מן הקרבות, רק את לחיצת ידס.
וכל זאת, רק מפני שאדם לאדם, חיב להיות אדם.
וכל זאת, כי בן אנוש מתגלה בך רק בשעות כאלה של מבחן.
האם אני, האם אני הייתי מוכן?
אני רואה אותם, את אלה המכנים "חסידי האמות",
אני רואה אותם בארץ הקברים, חיים את שני העולמות.
את העולם של האדישים, של משתפי הפעלה, של הרוצחים והשורפים,
חיים בו בזמן את העולם החשוף של חסרי האונים והנרדפים.
אני רואה אותם חיים את שני העולמות האלה, תחת גלם של הכובשים,
ושם, ואז, בין הגבורה והפחד, הם בוחרים להיות דוקא בעד החלשים.
בוחרים להיות באימה המרחפת של כל המיתות והענשים.
כאשר הם מסכנים לא רק את עצמם, כי אם גם את חיי הילדים והנשים,
בוחרים להיות צלם אלהים שבתוך לב האנשים,

להיות התקוה האחרונה המלטפת את המיאשים.
בתוך המלחמה הנוראה הם הם שעמדו יום-יום בקרב,
והם הצדיקים שבסדום, שבזכותם העולם לא חרב,
הם בתולדותיו של עמי הרצוח, הירווי והמת
היו עמודי החסד והרחמים, שעליהם העולם עומד.
ובפניהם ובפני גבורתם, שהיא עדן לנו חידה
אנחנו, היהודים, מרפנים את ראשינו בתודה.

התואר "חסידי אומות העולם" ניתן בימינו למי שנמנה עם המעטים שפעלו למען
הצלת היהודים באירופה בתקופת השואה. התואר ניתן בהתאם לחוק יד-ושם
משנת 1953.
מקור הביטוי "חסידי אומות העולם" הוא בהלכה, שבה ניתן תואר זה לגוי
המקיים את שבע מצוות בני נח, ולא דווקא למי שהציל יהודים. ההערכה של "יד
ושם" היא שהיו לפחות 50,000 מצילים.

משימות

1. חיים חפר מתאר בשיר את תחושותיו נוכח תופעה מיוחדת במינה בתולדות האנושות. מהי התופעה?
2. המחבר מעלה מספר תהיות ברוח: "לו אני במקומם, מה הייתי עושה? האם אני הייתי מוכן? שאלו את עצמכם אותן שאלות. האם יש לכם תשובה? העלו על הכתב את התלבטויותיכם, את מחשבותיכם ואת הרגשותיכם.
3. באילו תיאורים מתאר המשורר את המצב והתקופה?
4. מהם שני העולמות שמתוארים בקטע?
5. במה בחרו אותם המצילים? ואילו סיכונים לקחו?
6. חיים חפר מסביר את הסיבה למעשי הגבורה של האנשים הללו. הוא מתאר זאת בשיר במילים אלה: "וכל זאת, רק מפני שאדם לאדם, חייב להיות אדם". מה דעתכם על הסבר זה? האם ישנם עוד הסברים?
7. "בפניהם ובפני גבורתם, שהיא עדיין לנו חידה אנחנו, היהודים, מרכינים את ראשינו בתודה". כיצד אנו מביעים הערכה לאותם חסידי אומות העולם? היעזרו במקורות.
8. **"במקום שאין אנשים השתדל להיות איש."** (מסכת אבות ב', ה')
- הסבירו אמרה זו ואת הקשר שלה לטקסט.

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם / זִלְזָה

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ אֱלֹהִים

וְנַתְּנוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ שׁוֹנְאָיו

וְנַתְּנָה לוֹ אֶהְבֵּתוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ קוֹמָתוֹ וְאִפֶּן חַיּוּכּוֹ

וְנַתֵּן לוֹ הָאָרִיג

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ חֲגִיו

וְנַתְּנָה לוֹ מְלֹאכֶתוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ הֶהָרִים

וְנַתְּנוּ לוֹ כְּתָלָיו

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ תְּקוּפּוֹת הַשָּׁנָה

וְנַתֵּן לוֹ עֲרוּנוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ הַמְזָלוֹת

וְנַתְּנוּ לוֹ שְׂכָנָיו

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ אֱלֹהִים

וְנַתְּנוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ חֲטָאָיו

וְנַתְּנָה לוֹ כְּמִיָּהֲתוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

שְׁנַתְּנוּ לוֹ הַיָּם

וְנַתֵּן לוֹ מוֹתוֹ.

המשוררת זלדה שניאורסון-מישקובסקי נולדה בשנת 1914 ונפטרה ב- 1984. הייתה אישה דתייה ושיקתה עשירה בסמלים ובציטטות מהמקורות היהודיים. השיר "לכל איש יש שם" הוא פיתוח של מדרש תנחומא (פרשת יקהל) שבו נאמר: "שלושה שמות נקראו לו לאדם, אחד מה שקוראים לו אביו ואמו, ואחד מה שקוראים לו בני-אדם, ואחד מה שקונה הוא לעצמו, טוב מכולם מה שקונה הוא לעצמו."

משימות

1. מהו, לפי השיר, שמו של האדם? איך האדם מקבל את שמו? איך הוא יוצר אותו?
2. כמה פעמים חוזר בשיר שמו של השיר? מה מטרת החזרה הזו?
3. מוזאון "יד ושם" הקים מפעל הנצחה לזכר קרבנות השואה ששמו כשם השיר של זלדה: לכל איש יש שם. כיצד השיר של זלדה מסייע לנו בהבנת משמעות הביטוי "שישה מיליונים"?
4. מיינו את נותני השמות לקבוצות.

כוח עליון כוחות הטבע	אנשים	סביבה דוממת	תכונותיו החיצוניות והפנימיות

5. מה חשוב יותר לפי השיר: השמות שנותנים אחרים לאדם, או השמות שהאדם מקבל על-פי מעשיו? הסבירו את תשובתכם.

6. בשירה של זלדה סמלים רבים. שערך למה היא מתכוונת במילים האלה:
הָאָרִיג, פְּתָלִיּוֹ, עֲוֹרוֹנוֹ.

7. לפניכם שמות עצם הבנויים מכינוי חבור. פרקו אותם לכינויים פרודים.
אָבִיו, קוֹמָתוֹ, חֵיוֹכוֹ, פְּתָלִיּוֹ, שְׂכַנְיֹו, חֲטָאִיו, פְּמִיָּהּתוֹ, שׁוֹנָאִיו, חֲגִיו, מְלֶאכֶתוֹ.

9. לפניכם צירופים הקשורים למילה שם. חפשו אותם במילון והסבירו אותם.

א. שם טוב ב. שם רע ג. בעל שם ד. שמו הולך לפניו

ה. ברוך השם ו. בעזרת השם ז. קידוש השם

ח. חילול השם ט. יד ושם

10. מהו המסר של השיר?

דיון

שיר זה נקרא בציבור בשני אירועים: ביום השואה וביום הזיכרון לחללי צה"ל.
הסבירו את התאמת השיר לשני אירועים אלו.

אתם עומדים לקרוא את שירה של דליה רביקוביץ', "רבי עקיבא".
חפשו במקורות מידע על חייו של רבי עקיבא, וכתבו תמצית עם עיקרי המידע.



רבי עקיבא / דליה רביקוביץ'

רבי עקיבא איש צנוע
היה רועה בין הרועים
את עדרי כלבא שבוע
עד שנתו הארבעים.

ראתה אותו רחל
בתו של כלבא שבוע
ראתה אותו רחל
והוא מעלה וצנוע
אמרה לו רחל בחשאי: קח אותי לאשה
בתנאי שתקדיש זמנך ללמוד התורה הקדושה

רבי עקיבא איש צנוע
היה רועה בין הרועים
את עדרי כלבא שבוע
עד שנתו הארבעים.

והיו גרים במתבן
בגרן אחד לא ידוע
זוג אחד פשוט ללא שם
שהיה מעלה וצנוע.
ובבקר היה מלקט התבן מתוך שעה
אמרה לו רחל: תהיה אהובי, גדול בתורה.

רַבִּי עֲקִיבָא אִישׁ צָנוּעַ
הָיָה רוֹעֶה בֵּין הָרוּעִים
אֶת עֲדָרֵי כֹלָא שָׁבוּעַ
עַד שְׁנָתוֹ הָאַרְבָּעִים.

קָם הָרַב וְנָסַע לְבִירָה
לְגַמֵּעַ תּוֹרָה כְּמַבּוּעַ
וְשָׁם בִּגְרוֹן נִשְׁאַרָה
בְּתוֹ שֶׁל כֹּלָא שָׁבוּעַ
וּמִקֵּץ עֶשְׂרִים שָׁנָה, כָּאֲשֶׁר הִלְבִּין שְׁעָרָה
שָׁב בְּעֵלָה לְבֵיתוֹ וְהוּא גָדוֹל בְּתוֹרָה.

חֲזַר הָרַב לְבֵיתוֹ
וְכָל נַפְשׁוֹ גִּעְגּוּעַ
חֲזַר הָרַב אֶל אִשְׁתּוֹ
בְּתוֹ שֶׁל כֹּלָא שָׁבוּעַ
הִדְפוּהָ מִשָּׁם תִּלְמִידִיו, אָמְרוּ לָהּ: סוּרִי אִשָּׁה
אָמַר הָרַב: הַנִּיחוּהָ, כִּי הִיא תּוֹרַתִי הַקְדוּשָׁה.



משימות

1. מה למדתם ממקורות המידע על חיוו של רבי עקיבא?
2. איזה מידע המופיע בשיר, תואם את מידע שאספתם?
3. מי היא הדמות הדומיננטית בשיר? הביאו דוגמה לכך מכל בית.
4. כיצד כינה רבי עקיבא בשיר את אשתו? למה התכוון בכך?
5. כל חייה של רחל מוקדשים לבעלה, רבי עקיבא, מה דעתכם על דרך חיים זו?
6. מהן התכונות המשותפות לרועה צאן ולמנהיג?
7. האם אתם מכירים דוגמות נוספות למנהיגים שהיו רועי צאן? ספרו עליהם.
8. קראו את השורות הארוכות של כל הבתים, ונסו להסביר מה משותף ביניהן, ומה מיוחד בהן.

הרועה החכם / ש. בכר

במדינה אחת נפטר המלך, ובנים לא היו לו.
חיפשו שרי המדינה ימים רבים אחר איש חכם ונבון, שיהיה ראוי לשבת על כס המלוכה. תרו בערים ובכפרים, בעיירות וביערות, עד שמצאו רועה צאן עני בשדה מרוחק. עקבו השרים אחר הליכותיו וראו כי מסור הוא לצאנו ורועה אותן באמונה, וכאשר יושב הוא ומשגיח על כבשיו, אין הוא מתבטל, אלא חושב על מנהגי העולם ורושם לקחיו בספר עבה, ללמד את בניו אחריו.
נועצו השרים ביניהם והחליטו, כי אין מתאים מן הרועה העני למלוך על המדינה. "כשם שנוהג הוא בתבונה את צאנו, כן ינהיג בחכמה את אזרחי המדינה," אמרו זה לזה.

ערכו השרים טקס מפואר והכתירו את הרועה למלך עליהם ועל הארץ כולה. הנהיג הרועה בתבונה את המדינה, וכולם שמחו על הבחירה. רק דבר אחד הפליא את השרים: יום-יום נוהג היה להיכנס לחדר קטן בעליית הארמון, בו היה שוהה שעה אחת, ולאיש לא היה מניח להיכנס ולראות מה יש בו. את המפתח היה תולה על צווארו ומעולם לא הסירו.

ביקשו השרים מן המלך פעם ופעמיים שיגלה להם מה יש בחדר, אך הוא סירב בכל תוקף. לבסוף גברה סקרנותו של אחד השרים, והוא מצא דרך להציץ בנעשֶׂה בחדר. מה גדולה הייתה פליאתו – החדר היה כמעט ריק. לא היו בו לא תמונה, לא שולחן ולא מנורה. היה בו רק שרפרף של עץ, ועל הקיר היו תלויים מקל ותרמיל-רועים ישן, זכר לימים עברו...

משימות

1. ציינו מה המשותף בין הסיפור "הרועה החכם" לבין השיר על רבי עקיבא.
2. לפניכם התפקידים של סימן הפיסוק **שלוש נקודות**.

שלוש נקודות מציינות שהרעיון לא הובע עד הסוף, ועל הקורא להשלימו במחשבתו; שהמדבר מגמגם מתוך מבוכה; שיש בביטוי רמז או אירוניה קלה; שיש המשך למשפט.

כתבו מה מציינות שלוש הנקודות בסוף הסיפור.

הכתל הזה שמע הרבה תפלות,
הכתל הזה ראה הרבה חומות נופלות,
הכתל הזה חש ידי נשים מקוננות
ופתקאות הנתחבות בין אבניו,
הכתל הזה ראה את רבי יהודה הלוי נרמס לפניו.
הכתל הזה ראה קיסרים קמים ונמחים,
אך הכתל לא ראה עדיו צנחנים בוכים.

הכתל הזה ראה אותם עיפים וסחוטים,
הכתל הזה ראה אותם פצועים ושרוטים,
רצים אליו בהלמות לב, בשאגות ובשתיקה,
ומזנקים כמטרפים בסמטאות העיר העתיקה,
והם שטופי אבק וצרוכי שפתים,
והם לוחשים: אם אשכחך, אם אשכחך ירושלים!
והם עוברים כרעם, והם עוברים בזעם,
והם זוכרים את כל השנים הנוראות
שבהן לא היה לנו אפילו כתל כדי לשפך לפניו דמעות.

והנה הם כאן עומדים לפניו ונושמים עמק,
והנה הם כאן מביטים עליו בפאב המתוק,
והדמעות יורדות והם מביטים זה בזה נבוכים –
איך זה קורה, איך זה קורה שצנחנים בוכים?
איך זה קורה שהם נוגעים נרגשים בקיר?
איך זה קורה שמן הבכי הם עוברים לשיר?
אולי מפני שבגני י"ט שנולדו עם קום המדינה,
נושאים על גבם אלפים שנה.

משימות

1. חפשו במקורות מידע מהו הרקע שבעקבותיו נכתב השיר.
2. השיר מחולק לשלושה בתים. ציינו מה נושאו של כל בית.
3. לאורכו של השיר מוזכרות תקופות. התאימו לכל תקופה ביטוי מהשיר.
4. הצנחנים מתוארים בשני היבטים: **היבט מבצעי** (כלוחמים) ו**היבט רגשי** (כיהודים). הציגו את התיאורים במקביל בשתי עמודות.
5. מה לחשו הצנחנים לכותל? מה מביע המשפט? השלימו אותו, וצינו באילו אירועים אנו אומרים משפט זה.
6. בשיר מספר שאלות. הסבירו מדוע הן נשאלות.
7. בשיר חזרות רבות. העתיקו והסבירו את משמעות החזרה.
8. מהו האמצעי שבו מתואר הכותל במפגש עם הצנחנים?
א. דימוי ב. האנשה ג. מטפורה ד. תיאור
העתיקו את המשפטים המוכיחים את בחירתכם.
9. המשורר מתאר את המפגש של הצנחנים עם הכותל בעזרת החושים. מצאו בשיר פעלים המתארים שימוש בחושים, מיינו אותם בטבלה, והעתיקו את המשפטים המתאימים.

10. רבי יהודה הלוי היה משורר והוגה יהודי שחי בספרד בתקופת ימי הביניים. שיריו של רבי יהודה הלוי נאספו בקובץ שירים הנקרא "דיוואן". הוא התפרסם במיוחד בזכות ספרו "הכוזרי". באחד משיריו כתב את הדברים שכאן.

ציון, הלא תשאלי לשלום אסיריך / דורשי שלומך והם יתר עדריך.
מזם ומזרח ומצפון ותימן שלום / רחוק וקרוב שאי מכל עבריך.
ושלום אסיר תאנה, נותן דמעיו כטל / חרמון ונקסף לרדתם על הרריך.
לבכות עניתך אני תנים, ועת אחלם / שיבת שביתך – אני כנור לשיריך.

האגדה מוסרת כי כשעלה לירושלים, אל מול מקום המקדש קרא את שירו "ציון הלא תשאלי" ושם נהרג בפרסות פרש ערבי. מדוע, לדעתכם, בחר חיים חפר להזכיר את יהודה הלוי בשירו?

11. מה מסמל הכותל במורשת היהודית? חקרו ומצאו אילו טקסים נערכים כיום ברחבת הכותל.

12. **"אולי זה מפני שבחורים בני י"ט שנולדו עם קום המדינה, נושאים על גבם אלפיים שנה."**
מה הכוונה במשפט זה?

חג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חיטים...

השינוי במהותו של החג מחג חקלאי - חג הקציר - לחג מתן תורה חל לאחר חורבן המקדש. התחזקות הרומאים בארץ גרמה לרבים מהיהודים לעזוב את הארץ. התפיסה החדשה העבירה את היהדות מדגש על חירות מדינית לדגש על חירות רוחנית. גם כשחזר העם לארצו המשיך להתקיים בערב שבועות מנהג של לימוד תורה הנקרא **תיקון ליל שבועות**.



משימות

1. התחלקו לקבוצות, ובחרו באחד הנושאים לדיון שלכם.
 - א. דיון בחוקים הסוציאליים-חברתיים: הציגו את חג הקציר אז והיום, והביאו הוכחות ממגילת רות.
 - ב. מעמדם של המצוות שבין אדם לחברו לעומת המצוות שבין אדם למקום.
2. בספר ויקרא, כ"ג כ"ב, נאמר: **"וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֶרְצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ בְּקִצְרְךָ וְלִקֵּט קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֹנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אוֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם."**
 - א. אילו מצוות יש בקטע?
 - ב. מה היא פאת השדה? מהו הלקט? מה הדרישה לגביהם? למי הם מיועדים?
 - ג. חוקים אלה נחשבים חוקים חברתיים, הסבירו מהו המענה היום לאוכלוסיה הנזקקת?
3. קראו את עשרת הדיברות בספר שמות, פרק כ'.
 - א. בחרו דבר אחד, ושכנעו את הקבוצה מדוע הדיבר ראוי שייכלל בעשרת הדיברות.

- ב. עשרת הדיברות מתחלקים למצוות שבין אדם למקום (אלוהים) למצוות שבין אדם לחברו. אילו מצוות חשובות יותר, בעיניכם?
- ג. קראו את השיר של יהודה עמיחי שלפניכם, והסבירו את שני הדיברות הנוספים בשיר. האם יש דיבר נוסף שהייתם מוסיפים לעשרת הדיברות?

אָבִי הָיָה אֱלֹהִים וְלֹא יָדַע. הוּא נָתַן לִי
אֶת עֲשָׂרַת הַדִּבְרוֹת לֹא בְרַעַם וְלֹא בְזַעַם, לֹא בְאֵשׁ וְלֹא בְעָנָן
אֶלָּא בְּרִכּוֹת וּבְאַהֲבָה. וְהוֹסִיף לְטוֹפִים וְהוֹסִיף מַלִּים טוֹבוֹת,
וְהוֹסִיף "אֲנִי" וְהוֹסִיף "בְּבִקְשָׁה". וְזָמַר זְכוֹר וְשָׁמֹר
בְּגִוּוֹן אֶחָד וְהִתְחַנֵּן וּבְכָה בְּשִׁקְט בֵּין דָּבָר לְדָבָר,
לֹא תִשָּׂא שֵׁם אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא, לֹא תִשָּׂא, לֹא לְשׁוֹא,
אֲנִי, אֵל תַּעֲנֶה בְּרַעַד עַד שֶׁקֶר. וְחִבֵּק אוֹתִי חֲזָק וְלַחֵשׁ בְּאַזְנוֹי,
לֹא תִגְנֹב, לֹא תִנְאַף, לֹא תִרְצַח. וְשֵׁם אֶת כְּפוֹת יָדָיו הִפְתּוּחוֹת
עַל רֹאשִׁי בְּבִרְכַּת יוֹם כְּפוּר. כִּבֵּד, אָהֵב, לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ
עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְקוֹל אָבִי לָבֹן כְּמוֹ שֶׁעַר רֹאשׁוֹ.
אַחֵר-כֵּךְ הִפְנָה אֶת פָּנָיו אֵלַי בַּפֶּעַם הָאַחֲרוֹנָה
כְּמוֹ בַּיּוֹם שֶׁבּוּ מֵת בְּזְרוּעוֹתַי וְאָמַר: אֲנִי רוֹצֶה לְהוֹסִיף
שְׁנַיִם לַעֲשָׂרַת הַדִּבְרוֹת:
הַדָּבָר הָאֶחָד-עֶשֶׂר, "לֹא תִשָּׂתַנֶּה"
וְהַדָּבָר הַשֵּׁנִי-עֶשֶׂר, "הִשְׁתַּנֶּה, תִּשָּׂתַנֶּה"
כֵּךְ אָמַר אָבִי וּפְנָה מִמֶּנִּי וְהִלֵּךְ
וְנִעְלַם בְּמַרְחָקָיו הַמוֹזָרִים.

(מתוך: יהודה עמיחי, **פתוח סגור פתוח**, 1998, עמ' 58)